

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Nemocnice Na Františku – od řeholníků přes císaře
pána až do současnosti**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Studijní program: **SPECIALIZACE V OŠETŘOVATELSTVÍ**

Autor: Bc. Alžběta Bartíková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Valérie Tóthová, Ph.D.

České Budějovice 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci s názvem *Nemocnice Na Františku – od řeholníků přes císaře pána až do současnosti*, jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 6. 5. 2024 .....

Bc. Alžběta Bartíková

Poděkování

Chtěla bych touto cestou poděkovat a vyjádřit upřímnou vděčnost a úctu své vedoucí práce prof. PhDr. Valérii Tóthové, Ph.D. za předání jejích cenných rad a zkušeností a především za velmi ochotný a profesionální přístup při procesu tvorby této práce. Její rady a podněty byly klíčové pro formování obsahu a směřování mého výzkumu. Dále bych také chtěla poděkovat za vstřícnost a laskavý přístup všem pracovníkům archivů, muzeí a knihoven, se kterými jsem při bádání spolupracovala. Jmenovitě bych také chtěla vyjádřit velký vděk Mgr. Daně Suré z Knihovny Milosrdných bratří v Brně za cenné rady a ochotu při poskytování archivních materiálů. Nakonec bych chtěla poděkovat svým blízkým i svému pracovnímu kolektivu za psychickou podporu, nezměrné množství trpělivosti a pochopení, které pro mě v dobách psaní této práce měli.

Nemocnice Na Františku – od řeholníků, přes císaře pána až do současnosti

Abstrakt

Nemocnice Na Františku ležící v samém centru hlavního města Prahy je nejdéle fungujícím zdravotním zařízením na území České republiky a možná i ještě v širším regionu. Její počátky jsou datovány až do poloviny 14. století, kdy o jejích budovách nacházíme první zmínky v historických pramenech. I přes její bohaté dějiny a současný status nejdéle fungující nemocnice, v současné době neexistuje samostatná publikace, jež by se podrobněji zabývala historií nemocnice a okolnostmi, které jí ovlivňovaly a formovaly.

Cílem této práce je tedy podat komplexní a chronologický přehled informací o historickém dění v nemocnici. Práce byla také vytvořena s cílem předat znalosti všem, které minulost nemocnice zajímá, neboť jsou v práci detailněji popsána a vysvětlena i některá více pro veřejnost atraktivní fakta, která však často bývají vlivem pochybné žurnalistické popularizace pozměněna a misinterpretována.

Práce je vedena jakožto kvalitativní historický výzkum a za výzkumnou metodu byla zvolena analýza historických pramenů. Jako hlavní zdroje, ze kterých byly informace čerpány, byly zvoleny historické knihy, dobová periodika a archivní materiály. Vše bylo následně pečlivě analyzováno a využito k rekonstrukci historie nemocnice a jejího provozu. Významným zdrojem byl především fond Milosrdných bratří v depozitu Národního archivu a také mnoho knih a spisů z knihovny a archivu Milosrdných bratří v Brně. Některé historické literární materiály byly také nalezeny v knihovně Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků. V rámci syntézy dat byla pozornost věnována především zásadním historickým událostem, které se v nemocnici udály, a významným osobnostem, jež v jejích budovách působily. Minulost zařízení je také silně spjatá s řádem Milosrdných bratří, kteří nemocnici provozovali přes 300 let, a tak je v práci věnována pozornost i zmíněnému řádu a ošetrovatelské péči, kterou v nemocnici bratři poskytovali.

Výsledkem práce je podrobné shrnutí klíčových událostí a proměn nemocnice v průběhu staletí. Jednotlivá období jsou popsána s důrazem na významné proměny, inovace, události a s nemocnicí spjaté osobnosti. Kromě toho jsou v práci popsány i klíčové historické události, jako jsou epidemie, války a změny ve společenských a politických podmínkách, které ovlivnily nemocnici a zdravotnictví v širším kontextu.

Klíčová slova

Nemocnice; Na Františku; špitál; Hospitálský řád svatého Jana z Boha; Milosrdní bratři;
historie; Praha

Hospital Na Františku – from religious, over the emperor, up to present day

Abstract

Located in the heart of the capital city of Prague, hospital Na Františku is the longest operating healthcare facility in Czech Republic and possibly even in the wider region. Its origins date back to the mid-14th century, with the first mentions of its buildings found in historical sources. Despite its rich and extensive history and current status as the longest operating hospital, there is currently no standalone publication that comprehensively addresses the history of the hospital and the circumstances that influenced its evolution.

The aim of this work is to provide a comprehensive and chronological overview of the historical events at the hospital. Additionally, this work seeks to impart knowledge to all those, who are interested in the hospital's past, as it provides more detailed descriptions and explanations of some of the more publicly appealing facts that are often misinterpreted due to questionable journalistic popularization.

The whole diploma thesis has been conducted as a qualitative historical research, with the chosen investigative method being analysis of historical sources. The main origins of information were historical books, contemporary periodicals, and archival materials. All the information have been thoroughly analyzed and utilized to reconstruct the history and operation of the hospital. A significant resource was the collection of the Brothers of Mercy stored in the National Archive of Prague, along with numerous books and documents from the Brothers of Charity library and archive in Brno. Additional historical literary materials were discovered within the library of Institute for history of medicine and foreign languages. The synthesis of data primarily focused on key historical events that occurred at the hospital as well as the eminent figures who worked within its walls. The history of the facility is also strongly associated with the Hospitaller Order of Saint John of God, that run the hospital for over 300 years. Therefore, attention is also given to this order and the healthcare provided by the brothers at the hospital.

The outcome of the work is a detailed summary of key events and changes within the hospital over the centuries. Each period is described with an emphasis on significant transformations, innovations, events, and personalities associated with the hospital. Additionally, the work covers key historical events such as epidemics, wars and changes

in social and political conditions that have influenced the hospital and healthcare in a broader context.

Key words

Hospital; Na Františku; Hospitaller Order of Saint John of God; Brothers of Mercy; history; Prague

Obsah

Úvod	9
Metodika	11
1 Středověk a špitály staré Prahy	12
2 Bohuslavův špitál	14
2.1. Znění darovací listiny	15
3 Řád Milosrdných bratří	17
3.1 Historie řádu a ošetrovatelská činnost	17
3.2 Bratři v současnosti	20
3.3 Okolnosti založení pražského konventu	22
4 Počátky špitálu Milosrdných bratří v Praze	24
4.1 Schodiště Miserere	28
5 Špitál Milosrdných bratří jako centrum vzdělávání	32
5.1 Václav Joachim Vrabec (Wrabetz)	38
6 Další události 18. století	41
6.1 Ústav pro choromyslné kněze	43
6.2 Jan Theobald Held (1770–1851)	46
7 Průběh 19. století	50
7.1 Operace v celkové narkóze v pražské nemocnici	57
8 Moderní dějiny špitálu Milosrdných bratří	60
9 Nemocnice Na Františku	76
10 Současnost a oddělení Nemocnice Na Františku	83
10.1 Koncepce rozvoje a budoucnost provozu	87
11 Závěr	89
12 Seznam literatury	91
Archivní prameny	91
Literární zdroje	92
13 Seznam příloh	107
14 Obrazové přílohy	109
15 Seznam zkratk	136

Úvod

Na pravém břehu Vltavy v samém srdci hlavního města Prahy leží nemocnice rozlohou sice malá, avšak s nejdélší historií ze všech nemocnic v České republice. Její kořeny sahají až do poloviny 14. století, kdy začala fungovat do dnešních dnů v podstatě nepřetržitě. Od té doby se v jejích budovách událo mnoho zásadních historických událostí – z výčtu lze zmínit kupříkladu první demonstrační pitvu po událostech v roce 1620, podání údajné první éterové narkózy či zřízení první anesteziologicko-resuscitační jednotky v ČSSR. Za jejími zdmi pracovalo také množství historicky významných osobností, mnoha lidem zde bylo navráceno zdraví a dalším zas ulehčeny poslední chvíle před jejich odchodem z tohoto světa. Téměř 340 let v nemocnici působil Hospitálský řád sv. Jana z Boha, taktéž známý jako řád Milosrdných bratří. Tito řeholníci poskytovali za jejími zdmi laskavou a téměř bezplatnou zdravotní péči komukoliv potřebnému, a tak byla nemocnice pro pražské obyvatelstvo po celá staletí jakýmsi útočištěm a pro Pražany měla své nenahraditelné místo. Nejspíše i díky tomu si i přes velmi časté finanční obtíže a občasnou hrozbu uzavření nakonec udržela svou funkci do současné doby.

I přes toto všechno, co bylo zmíněno výše, nebyla historii této nemocnice jakkoliv výrazněji věnována pozornost odborníků, dokonce ani samostatná knižní publikace o nemocnici v současnosti vydána nebyla. Co se týče zdrojů informací o její historii – bohatými prameny jsou pro nás především materiály řádu Milosrdných bratří. Nemocnice se dočkala několika kapitol v knize z roku 1892, napsané lékařem a provinciálem řádu Milosrdných bratří Johannesem De Deo Sobelem *Dějiny a slavnostní spis rak.-české řádové provincie Milosrdných bratří ke slavnosti ve dnech 28., 29. a 30. srpna konaného vysvěcení nemocnice mateřského domu ve Valčicích v Dol. Rakousích, Munificencí Jeho Jasnosti knížete Jana I. z Liechtenšteina a na Liechtenšteině nově vystavěné*,¹ která se ale primárně věnuje spíše historii řádu celkově a popisu jednotlivých konventů. Podobným případem je i kniha dalšího člena řádu Františka Benedikta Bogara z roku 1934 s názvem *Milosrdní bratří*.² Jediná samostatná publikace

---

¹ SOBEL, J., 1892. *Dějiny a slavnostní spis rak.-české řádové provincie Milosrdných Bratří ke slavnosti ve dnech 28., 29. a 30. srpna konaného vysvěcení nemocnice mateřského domu ve Valčicích v Dol. Rakousích, Munificencí Jeho Jasnosti knížete Jana I. z Liechtenšteina a na Liechtenšteině nově vystavěné*. Vídeň: Řád Milosrdných Bratří. 247 s.

² BOGAR, F. B., 1934. *Milosrdní bratří*. Praha: Řád Milosrdných bratří. 342 s.

výhradně o nemocnici byla vydána v roce 1823 lékařem Janem Theobaldem Heldem, napsána ještě v německém jazyce a nazvaná *Kurze Geschichte der Heilanstalt der Barmherzige Brüder in Prag*.³ Kniha je však spíše než rozborem historie (o které také krátce pojednává) soupisem vzpomínek na dění v pražském konventu za autorova působení. Všechna tato díla byla nedílnou součástí této historické analýzy, neboť obsahují mnoho zásadních informací, které by bylo možné jen těžce rekonstruovat z pozůstanuvších archivních pramenů. Nejvíce informací poskytuje fond Milosrdných bratří uložený v Národním archivu hlavního města Prahy. Ten je však velmi ovlivněn ničivými událostmi dvacátého století. Za druhé světové války byl řád německou vládou rozpuštěn a mnoho materiálů a historických artefaktů bylo při zabírání majetku nenávratně rozkradeno a zničeno. Zakrátko po válce pak přišla perzekuce řádu socialistickým režimem, čímž pokračovala destrukce historických pramenů. Díky tomu dnes mnoho primárních pramenů pozbývá, a častokrát tak máme pouze výše zmíněná díla, která nám pomáhají dokreslit prázdná místa v obrazech minulosti.

Cílem této práce je zpracovat na základě analýzy co nejširší spektrum dat, pramenů a informací a vytvořit z nich koherentní časovou linii událostí, které nemocnici formovaly. Detailněji rozvedeny jsou pak v práci klíčové dějinné události, popřípadě významné postavy, které hrály v historii nemocnice jakkoliv důležitou roli. Motivací pro tuto práci bylo vytvoření samostatné historické studie, která souhrnně a zároveň komplexně zmapuje historii nejdéle fungující nemocnice v Čechách. Záměrem autorky je také předání relevantních informací všem, kdo mají zájem o poutavý příběh této instituce. Toto historické pojednání by tak mohlo oslovit nejen akademickou obec, ale i širší veřejnost, kterou by dějiny nemocnice mohly zajímat.

---

³ HELD, J. T., 1823. *Kurze Geschichte der Heilanstalt der Barmherzige Brüder in Prag*. Praha: G. Haase nákladem autora. 107 s.

Metodika

Metodikou této práce byla zvolena analýza primárních a sekundárních pramenů. To zahrnovalo vyhledávání, třídění a důkladné zpracování historických a archivních dokumentů, stejně jako současných odborných publikací, které se týkají budovy nemocnice a případně i přilehlého kostela, jenž k nemocnici dlouhodobě náležel.

Prvotním krokem k získání literárních zdrojů bylo provedení bibliografických rešerší, které obsahovaly zmínky o zkoumané nemocnici. Následně byl probádán archiv a knihovna řádu Milosrdných bratří v Brně, ve kterém je uloženo menší množství pramenů pojících se k historii pražského konventu a historických řádových tisků, které v současné době nelze nikde jinde nalézt. Dále byl prozkoumán depozit Národního archivu v Praze, kde jsou uloženy archiválie obsahující informace o historii nemocnice – nejvíce zásadních pramenů je uloženo ve fondu Milosrdných bratří. Během průběhu bádání byla také prozkoumána knihovna Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků, ve které jsou uloženy některé historické tisky, které s nemocnicí souvisí. V rámci pátrání po fotografiích a nemocničních relikviích bylo kontaktováno Muzeum hl. m. Prahy a Zdravotnické muzeum Národní lékařské knihovny.

1 Středověk a špitály staré Prahy

V dobách dávno minulých neexistovaly nemocnice tak, jak je dnes známe. Slovo nemocnice ještě ve své podstatě neexistovalo a budovám, nebo spíše místnostem, ve kterých se soustřeďovala zdravotní péče, se říkalo špitály. Ottův slovník naučný definuje slovo špitál takto: „Špitál z lat. *hospitale*, pův. *dům pobecepných, přespolečných lidí, potom dům pro chudé, dále dům pro neduživce a ubožáky (viz Hospitál) a konečně vulgární výraz pro nemocnici.*“⁴ Špitál byl tedy prostor podobný spíše útulku, kde se soustřeďovali nejen nemocní a chudí, ale také obchodníci, cestovatelé a poutníci, kteří potřebovali složit hlavu pod střešou a nechat si ošetřit drobná zranění a neduhy, které je potkaly při cestě.

V době předbělohorské existovalo po Praze takových špitálů mnoho. Jedním z prvních by měl být údajně týnský špitál Panny Marie, který se nacházel v blízkosti dnešního pražského Ungeltu.⁵ Ten byl údajně založen už v 10. století, nicméně hojnost primárních pramenů dokládající počátky těchto stavení je často nevalná, a tak jsou data neustálým předmětem historických debat. Tak jako mnoho dalších staropražských špitálů i tento později v průběhu historie zanikl.⁶

Dalším velmi významným staropražským špitálem je bezpochyby špitál Na Františku. Ten bývá díky jménu velmi často zaměňován právě s nemocnicí, která je předmětem této práce, nicméně nemá s budovou a jejím vznikem nic společného. Jméno mají budovy odvozené od lokality, ve které se obě stavby nachází. Špitál založila při kostele sv. Haštala někdy na počátku 13. století samotná Anežka Přemyslovna, známá také jako Anežka Česká, patronka ošetrovatelství. Později se špitál přesunul do budovy při kostele sv. Petra na pražském Poříčí a v 50. letech 13. století byl definitivně přestěhován do budovy na Křižovnickém náměstí u tehdejšího Juditina mostu. Ten dnes známe jako předchůdce mostu Karlova.⁷

---

⁴ Heslo *Špitál* in: *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 1906. Praha. sv. 24, s. 750.

⁵ BLÁHOVÁ, M., 1987. Vývoj špitálů v raně feudální Evropě a problematika nejstaršího špitálu v Praze. In: LEDVINKA, V., PEŠEK, J., *Documenta Pragensia*, Archiv hlavního města Prahy, s. 48.

⁶ Tamtéž, s. 49.

⁷ SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 1999. *Pražské špitály a nemocnice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 12.

Vzhledem k tomu, že špitály vznikaly především při církevních organizacích, tak o nemohoucí většinou pečovali bratři a sestry řádu, jemuž budova připadala. Mluvíme tedy o řádové ošetrovatelské péči, která z velké části později dala základ dnešnímu ošetrovatelství profesionálnímu. Křesťanská víra viděla péči o chudé a nemocné jako ctnost a službu Bohu – mnoho řádů se tak začalo zaměřovat přímo na ošetrovatelskou činnost, která se stala jejich řádovým posláním.⁸ Původní nejstarší špitály byly budovány povětšinou zámožnými rody a šlechtou. Z počátku měly podobu spíše jedné místnosti o několika málo lůžkách, kterýchž to počet většinou nepřesahoval 10, a místnost byla propojena s klášterem, kde žili řádoví opatrovatelé.⁹

---

⁸ PLEVOVÁ, I., 2018. *Ošetrovatelství I. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada Publishing, s. 20.

⁹ SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 2004. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha: Triton, s. 28.

2 Bohuslavův špitál

Budova dnešní nemocnice nenesla přízvisko Na Františku od jejích počátků a v průběhu historie byl její název nejednou pozměněn. Prvotní zmínky o ní nacházíme z roku 1354, kdy Arnošt z Pardubic přichází do Prahy, aby vysvětil kapli kostela svatého Šimona a Judy, který vlastnil jistý Bohuslav z bohatého rodu Olbramoviců.¹⁰ Ten jej věnoval společně i s přilehlým špitálem chudým a nemocným, aby zde o ně mohlo být pečováno. Na jeho počest tak budova špitálu následně nesla jeho jméno.¹¹ Milosrdný bratr Johannes de Deo Sobel ovšem ve svém díle¹² uvádí, že již roku 1320 stávala v místech údajně nemocnice a malý kostelíček, na jejímž založení se podíleli tři zámožní měšťané. Toto tvrzení dosvědčuje i Kronika Milosrdných bratří uložená v pražském depozitu Národního archivu. Zde jmenovitě nalézáme zmínku o pánech jménem Peslinus, bratr Simon Miles, a strýc Prokop, který vlastnil pozemek, na kterém nechal vystavět menší kostel ku poctě výše jmenovaných svatých.¹³

Budova poté na příštích pár stovek let z historicky doložitelných pramenů mizí. Evropu a s ní i pražské území v následujících letech ovšem sužovaly vlny morových epidemií, tudíž můžeme předpokládat, že budova i nadále sloužila ke svému původnímu účelu, tedy poskytování úkrytu chudým a nemohoucím. Další záznamy pochází až ze 17. století, z dob počátků třicetileté války, jejíž události ovlivnily i vývoj Bohuslavova špitálu.¹⁴

Velmi zásadním datem v historii nemocnice byl Štědrý den roku 1620. Krátce před tímto dnem zahájili čeští stavové povstání proti vládnoucímu rodu Habsburků. Vítěz bitvy Ferdinand II. Štýrský započal neprodleně po bitvě proces zabavování majetku z rukou svých poražených protivníků a jedním z konfiskátů byla právě i budova Bohuslavova špitálu. Tu později věnoval církevnímu řádu Milosrdných bratří, aby ji využili pro ošetrovatelské účely.¹⁵

---

¹⁰ HOFFMANNOVÁ, M., HOVORKA, J., JOKL, I., 1997. Nejstarší pražská nemocnice je Na Františku. *Zdravotnické noviny*, s. 16.

¹¹ SVOBODNÝ, P., 2000. Pražské středověké špitály. *Sanquis*, s. 47.

¹² SOBEL, J., 1892. *Dějiny a slavnostní spis rak.-české řádové provincie Milosrdných Bratří ke slavnosti ve dnech 28., 29. a 30. srpna konaného vysvěcení nemocnice mateřského domu ve Valčicích v Dol. Rakousích, Munificenci Jeho Jasnosti knížete Jana I. z Liechtenšteina a na Liechtenšteině nově vystavěné*. Vídeň: Řád Milosrdných bratří, s. 88.

¹³ NA, fond Milosrdných bratří, Kronika Milosrdných bratří, 1640. Kniha 702, s. 4–5.

¹⁴ HOFFMANNOVÁ et al., 1997, s. 16.

¹⁵ HLAVÁČKOVÁ, L., 1996c. Nemocnice Milosrdných bratří a Celestýn Opitz. *Sborník lékařský*, s. 162.

V Národním archivu v Praze je ke dnešnímu dni uložena darovací listina ze dne 24. 12. 1620, kde Zdeněk Vojtěch Popel z rodu Lobkoviců v ní jménem samotného císaře Ferdinanda II. věnuje budovu kostela sv. Šimona a Judy, společně s budovou špitálu, řádu svatého Jana z Boha známého také pod přízviskem řád Milosrdných bratří.¹⁶

2.1 Znění darovací listiny

„My Ferdinand II., z Boží milosti zvolený císař římský, král německý, uherský, český... tímto dáváme všem na vědomost: Poněvadž v přemnohých královstvích a krajích stala se známou činnost Otců náboženského řádu Milosrdných bratří, totiž jejich obětavost při ošetřování nemocných a při všech úkonech hospitality a křesťanské lásky, jež se zvláště užitečně a blahodárně projevila při našem válečném tažení, chceme jmenované Otce uvést, jak již v jiné naše kraje, tak i do našeho království českého. Proto ke cti a slávě Boží a pro užitek a pomoc chudých a nemocných jsme nařídili, aby se těmto Otcům přidělilo vhodné místo v hlavním městě našeho království českého na Starém městě pražském u břehu vltavského, a to chrám svatých apoštolů Šimona a Judy s domem, zahradou a jinými příslušenstvími. Jako král český dali a propůjčili jsme jim nad tím plnoprávné a věčné vlastnictví, jak to dáváme a propůjčujeme mocí této listiny. Chceme tedy a ustanovujeme, aby zmínění Milosrdní Otcové zřídili si tam podle svého způsobu hospitál neboli nemocnici, aby do ní přijímali nemocné jak z našeho vojska, tak z jiných poddaných, aby je pečlivě ošetřovali, aby tam konali bohoslužby a jiné náboženské úkony podle svého řádu svobodně a bez překážky a aby pro udržování sebe a nemocných sbírali almužny jak v Praze, tak i jinde v našem království českém a používali podpor, jež jim naši poddaní nebo kdokoli jiní dají z lásky nebo ze zbožnosti nebo jakýmkoli způsobem. Proto nařizujeme vyšším i nižším úředníkům v našem království českém a všem magistrátům, aby jmenované Milosrdné Otce nyní i budoucně nechali klidně a bez odporu užívati všeho, co jim udělujeme ze Své laskavosti. Ať nejsou jim nijak na překážku v jejich milosrdné činnosti, nýbrž ať je podporují mocí svého úřadu i svou dobrotou. Jestliže by se kdo opovážil odporovati tomuto našemu nejmilostivějšímu darování jmenovaným Otcům, nebo jim působiti potíže, ať ví, že upadne do naší nevole a do těžkého trestu, jež vyhrazujeme své vůli a svému úsudku.

---

¹⁶ NA, fond MB, sign. B1, Zakládací listina.

Pro hodnověrnost a důkaz toho, co bylo řečeno, postarali jsme se, aby listina byla opatřena naší císařskou a královskou pečeti.

Dáno ve Vídni 24. prosince 1620.

Ferdinand v. r.

Zdeněk Poppel z Lobkowicz, nejvyšší kancléř král. čes.

Na vlastní rozkaz jeho císařského Veličenstva:

*Filip Fabricius v. r.*¹⁷

18

¹⁷ BOGAR, F. B., 1934. *Milosrdní bratři*. Praha: Řád Milosrdných bratří, s. 182.

¹⁸ Reálná podoba darovací listiny, včetně pečeti. Foto: Národní archiv.

3 Řád Milosrdných bratří

3.1 Historie řádu a ošetrovatelská činnost

V průběhu historie vznikaly řády, jejichž posláním byla charitativní a ošetrovatelská činnost. Jedním z řádů, jenž zasvětil svou existenci péči o druhé, byl řád Milosrdných bratří, celým jménem Hospitálský řád sv. Jana z Boha. Žebravý řád,¹⁹ který se zformoval v šestnáctém století ve španělské Granadě, vzniknul na podkladě životní pouti člověka jménem Juan Ciudad (1495–1550).²⁰

Juan nebyl nositelem řeholního roucha od počátku života. Ač věřícím byl, žil dlouhou dobu běžným světským životem. Na živobytí si vydělával například jako pastýř či dělník a v jedné etapě svého života byl dokonce naverbován jako voják. Životní kroky jej zavedly do Granady, kde si zařídil malé knihkupectví a poprvé vyslechnul kázání španělského kněze Jana z Avily. Tato řeč jej ovlivnila natolik, že si Jan uvědomil, jak moc jeho světské žití postrádá smysl, a šok který vnitřně prožil pravděpodobně způsobil jakýsi psychický kolaps.²¹ Francisco de Castro – jeden z členů řádu a údajně první životopisec Jana z Boha – ve svém díle *Historia de la vida y sanctas obras de Iuan de Dios y de la institucion de su Orden y principio de su Hospital* poměrně pregnantně popisuje Janovo téměř manické chování, které následovalo po vyslechnutí kázání. Juan se údajně sesunul k zemi, přičemž si vytrhával vlasy a vousy, dělal kotrmelece a bil hlavou do zdi. Jeho chování přesvědčilo okolní přihlížející, aby jej odvedli k nemocnici pro choromyslné, kde Juan strávil 5 měsíců.²² Po zjištění, jak surově je s nemocnými zacházeno, se rozhodl zasvětit svůj další život pomáhání potřebným. Po propuštění z nemocnice se mu podařilo pronajmout v Granadě dům, kde zřídil něco okolo 40 lůžek. Sem poté ukládal nemocné a chudé, které sám vyhledával v ulicích a následně o ně pečoval. Postupně se k němu přidávali lidé podobně smýšlející, jimž se filozofie laskavého pomáhání potřebným zamlouvala. Tím byl položen základ řádu. Juan se

---

¹⁹ Žebravé řády dostaly svůj název od slova žebrot – pro tyto řády bylo charakteristické absolutní zřeknutí se jakéhokoliv vlastnictví. Na živobytí a provoz klášterů si tak vydělávali vlastní prací (např. ošetrováním nemocných) nebo právě žebrotím – vybíráním almužny a milodarů od dobrodinců (MALÝ, J., 1877. *Vlastenský slovník historický*. Praha: Rohlíček & Sievers, s. 526).

²⁰ Později Juan de Dios, tedy Jan z Boha (BUBEN, M., 2007. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, III. díl, II. svazek: Žebravé řády*. Praha: Libri, s. 356).

²¹ Tamtéž, s. 357.

²² CASTRO, F., 1585. *Historia de la vida y sanctas obras de Iuan de Dios y de la institucion de su Orden y principio de su Hospital*. Granada: casa de Antonio de Librixa, s. 17–26.

bohužel oficiálního uznání řádu od papeže nedožil, neboť zemřel v roce 1550. Papežem byl řád uznán za právoplatný v roce 1572, tedy dvaadvacet let po jeho smrti.²³

Protože nemocných a chudých bylo tou dobou na evropském kontinentě doopravdy mnoho, rozšířil se řád sv. Jana z Boha, známý také jako řád Milosrdných bratří, celkem rychle i za hranice jiných zemí. Ani území české nebylo výjimkou, a tak byl řád v roce 1605 povolán do jihomoravského města Valtice, kde následně založil konvent. Odtamtud se bratři rozšířili do dalších měst – například do Kuksu, Prostějova, Prahy, Brna či Letovic.²⁴

I přes chudobu a často nelehké podmínky, které epidemie různých nemocí přinášely, Milosrdní pečovali v průběhu historie o nemocné a chudé vždy pečlivě a velmi pokrokově. Cílem bylo vždy podávat dobrou péči všem potřebným – bez rozdílu rasy, stavu či náboženského vyznání.²⁵ V dobách, kdy ještě koncept teorie ošetřovatelství neexistoval, věděli bratři, že vysoká úroveň hygieny, duševní zdraví a pohodlí pacientů zlepšuje jejich zdravotní stav. Také proto se stalo jejich řádovým heslem „*Per corpus ad animam*“ což z latinského jazyka překládáme jako „Tělem k duši“.²⁶

O pokrokovosti řádového ošetřovatelství Milosrdných bratří můžeme mluvit i v rámci jejich vzdělávacího systému. Pro kvalitní péči o pacienty bylo zapotřebí mít vyškolený personál a v jejich nemocnicích mohl působit pouze ten, kdo prošel řádným pečovatelským proškolením. Do řádu tak často vstupovali chlapci z chudších poměrů, kteří by jinak na zdravotnické studium neměli finance.²⁷ Každý novic si v průběhu zaučování, které trvalo jeden rok, osvojoval dovednosti v pečovatelských činnostech a přivykal si na soužití s nemocnými lidmi. Po složení slibu byl pak erudován dostatečně na to, aby mohl plně ošetřovat nemocné.²⁸

A protože řád kladl na zdravotnické vzdělání takový důraz, založil si při valtickém konventu v roce 1745 svou ošetřovatelskou školu. Na tu mohli chlapci po absolvování novicátu nastoupit a vzdělávat se na náklady řádu i nadále. Škola byla oficiálně

---

²³ BUBEN, M., 2007, s. 357–359.

²⁴ STAŇKOVÁ, M., 2003. Z historie charitativní a řádové ošetřovatelské péče. *Sestra*, s. 10.

²⁵ HLAVÁČKOVÁ, L., 1996a. Řádové nemocnice – centra výuky ošetřovatelství. *Zdravotnické noviny*, s. 15.

²⁶ ŠVEJDOVÁ, K., 2011. Historie ošetřovatelství a medicíny. Liberec: Technická univerzita v Liberci, s. 57.

²⁷ HLAVÁČKOVÁ, L., 1996a, s. 15.

uznávána jako vzdělávací instituce a její studenti byli připravováni především na ošetrovatelskou péči, kterou následně vykonávali ve špitálech, kam po absolvování školy nastoupili. Studium na škole trvalo dva roky, za které se chlapci stihli naučit základy anatomie, nižší chirurgie (k těmto účelům byly na škole prováděny anatomické pitvy, což byla na tehdejší dobu velmi pokroková vyučující technika), botaniky a nadále také prohlubovali své znalosti v ošetrovatelských činnostech.²⁹ Díky velmi erudovaným vzdělancům v oboru, kteří na škole působili, měli studenti k dispozici bohatě vybavenou knihovnu či sbírku různých anatomických preparátů. Z chlapců, kteří školu absolvovali, se díky vysokým standardům studia stávali velmi kvalifikovaní ošetrovatelé. Díky nadprůměrným znalostem, které na ošetrovatelské škole získali, se někteří z nich rozhodli i pro následné studium medicíny na vysokých školách. Z absolventů se tak často stávali úspěšní ranhojiči či lékaři, kteří později působili v nemocnicích a lékařských školách i za hranicemi českých zemí.³⁰ Obdobný vzdělávací program fungoval nějaký čas i v pražském konventu, ale byl zrušen roku 1791 a tak se škola ve valtickém konventu stala jedinou svého druhu v tehdejší řádové provincii. Valtická škola zanikla později v roce 1854.³¹

Díky jejich zdravotnickému vzdělání byli bratři také velmi ceněni ošetrovatelé za válek, kde působili především v polních lazaretech a pomáhali ošetrovat raněné vojáky z válečného pole. Při světových epidemiích zase byli bratři vysíláni jakožto součást protiepidemických kolektivů do zasažených oblastí, aby zde pečovali o nakažené. O to více se bratřím dostávalo komplexního zdravotnického vzdělání.³²

Provozování nemocnice se bez podávání léčiv obejde jen stěží, a tak bratři otevírali vždy při nově založeném konventu i vlastní lékárnu. Lékárny ovšem neposkytovaly léky pouze pro daný špitál, ale distribuovaly léky i veřejnosti mimo klášter. Zajímavostí

---

²⁸ KARMASÝNOVÁ, A., 1973. Z historie nemocnice milosrdných bratří ve Valticích. *Praktický lékař*, s. 904.

²⁹ Je bezpochyby zajímavé, že počátek profesionálního ošetrovatelství je datován až v druhé polovině 19. století, avšak tato škola existovala již ve století předešlém. Instituce měla ale v tomto ohledu jeden nedostatek – byla určena pouze pro muže. Ženy tak neměly ke zdravotnickému vzdělávání ani na této škole přístup. Zde bychom mohli jistě polemizovat o tom, zda by byly dějiny profesionálního ošetrovatelství přepsány, pokud by bylo povoleno dosáhnout ošetrovatelského vzdělání na této škole i ženám.

³⁰ KARMASÝNOVÁ, A., 1973, s. 904.

³¹ KORDIOVSKÝ, E., 2001. *Město Valtice*. Valtice: Moraviapress, s. 281.

³² KOLČAVA, J., 1972. Lékárnictví řádu Milosrdných bratří. *Československá farmacie*, s. 206–207.

je bez pochyby to, že Milosrdní přečkali se svými lékárnami snad jako jediní pozdější tereziánské reformy – ty totiž distribuci léků za klášterními zdmi zakazovaly.³³

Milosrdní ale pravděpodobně díky své profesionalitě a kvalitě služeb, které veřejnosti poskytovali, měli prodej léků veřejnosti povolen. Ve fondu Milosrdných bratří v Národním archivu v Praze je dodnes uchován guberniální dekret z roku 1772, který oficiálně umožňoval bratřím prodávat léky i za zdmi konventu.³⁴

Finance, které byly vydělány prodejem léků, měly dle dekretu být využity *ve prospěch ubohých a nemocných*. Nikdo tedy neměl nic proti tomu, že vydělané peníze šly zpět do pokladny řádu a z nich byly zvelebovány prostory, ve kterých se o nemocné pečovalo. Peníze se také využily na vzdělávání dalších bratrů, kteří vstupovali do řádu, třeba i s cílem stát se řádovým lékárníkem.³⁵ Zajímavostí je bezpochyby i ten fakt, že řádoví lékárníci nejen že byli znalí bylin a léčivých látek, ale také se účastnili ošetrovatelského procesu, neboť docházeli za pacienty přímo k lůžku, aby viděli využívané léčebné metody, jejich vliv na organismus a případný vývoj nemoci. Dle řádových stanov byli také povinni procházet společně s ošetřovateli a lékaři vizity u patientských lůžek, aby si zaznamenávali lékařské ordinace, a to i včetně stravy. „*Bdi, aby lékárník a všichni ošetřovatelé byli při lékařské prohlídce, a každý aby měl knihu, v níž by si zaznamenával, cokoliv lékař předepsal jednotlivcům jak stran pokrmů a nápoje, tak i léků.*“³⁶

3.2 Bratři v současnosti

I navzdory všem historickým příkořím, která se v minulosti řádu udála, jakým bylo například pronásledování a mučení řeholníků, vyvlastňování církevních majetků či jejich ničení, se řádu podařilo zachovat svou funkci dodnes.³⁷ V České republice fungují především ve své původní domovině v oblasti jižní Moravy, kde se řád v prvopočátcích svého působení na našem území usadil. Sídlem českého bratrstva je město Brno a

---

³³ KOLČAVA, J., 1972, s. 206.

³⁴ NA, poř. č. 49, karton 4, sign. B55, Guberniální dekret o prodeji léků přes ulici z 10. XII. 1772.

³⁵ KOLČAVA, J., 1972, s. 206.

³⁶ MEYER, R., 1927. Řeholní pravidla n. sv. o. Aurelia Augustina, hipponského biskupa a věhlasného církevního učitele, s. 73.

³⁷ *Paměť řádu*. 2024. [Online]. Milosrdní bratři. [citováno dne 15. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.milosrdni.cz/o-nas/pamet-radu/>.

provinciálním městem je rakouská Vídeň. Pole působnosti mají Milosrdní ale ve více než 50 zemích světa.

Jejich posláním i nadále zůstává péče o nemocné, chudé a další skupiny lidí, kteří potřebují jakoukoliv formu sociální péče. Ve Vizovicích provozují nemocnici zaměřenou především na následnou péči o dlouhodobě nemocné pacienty. Také v brněnské Nemocnici Milosrdných bratří se částečně podílejí na provozu a zajišťují v ní dobrovolnický program. Z dalších zdravotnických zařízení mají ve správě například střediska s paliativní medicínou a péčí o pacienty s Alzheimerovou chorobou.³⁸ A protože je s historií řádu pevně svázána i lékárnická činnost, nadále provozují lékárny v Brně a v Letovicích.³⁹

Zdravotnická péče ovšem není jejich jediné zaměření – i v současné době se řád drží jeho původních hodnot a cíle poskytovat kvalitní péči všem, bez ohledu na rasu, vyznání, sociální postavení či pohlaví.⁴⁰ Bratři tak mají ve své správě i zařízení jako centra pro lidi invalidní, přestárlé, mentálně postižené či bez domova. Zřizují také centra pro drogově závislé či nemocné s AIDS chorobou. Velmi záslužnou činností je také podílení se na budování babyboxů.⁴¹

V majetku řádu jsou také knihovny, které byly budovány především pro vzdělávání bratrů. Počet knih a spisů je ale kvůli událostem ve 20. století, kdy byl řád dvakrát rozpuštěn a jeho majetek různě přesouván a zničen, velmi zredukován.⁴²

Do řádu může vstoupit kterýkoliv svobodný muž, který by se chtěl realizovat skrz církve ve zdravotnické a sociální oblasti, i když nemá zdravotnické vzdělání.⁴³

---

³⁸ *O nás*. 2024. [Online]. Milosrdní bratři. [citováno dne 15. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.milosrdni.cz/o-nas/>.

³⁹ *Lékárna milosrdných bratří*. 2024. [Online]. Milosrdní bratři. [citováno dne 15. 2. 2024]. Dostupné z: <https://lekarna.milosrdni.cz/>.

⁴⁰ *Naše hodnoty*. 2024. [Online]. Milosrdní bratři. [citováno dne 15. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.milosrdni.cz/o-nas/nase-hodnoty/>.

⁴¹ *O nás*, d. c.

⁴² *Knihovna Milosrdných bratří – Brno*. 2024. [Online]. Milosrdní bratři. [citováno 15. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.milosrdni.cz/o-nas/knihovna/>.

⁴³ *O nás*, d. c.

3.3 Okolnosti založení pražského konventu

Přepsání vlastnictví budov pražského špitálu zrovna na řád Milosrdných bratří nebylo náhodné. Významnou roli v tom nejspíše hrál milosrdný bratr původem z Milána, Gabriele Camillo Ferrara. Ferrara byl velmi nadaným chirurgem a za svůj řeholní život vykonával velmi vysoko postavené vedoucí funkce v rámci řádu. Publikoval také několik knih o chirurgii, lécích či léčení moru. Díky svým znalostem a medicínálním schopnostem se Ferrara při léčení pohyboval ve vysokých politických kruzích.⁴⁴

Pár let před bitvou na Bílé hoře byl povolán k lůžku arcivévodvy Maxmiliána Arnošta Habsburského – mladšího bratra Ferdinanda II. Maxmiliánovi byla z neznámých důvodů provedena praktika pouštění žilou. Nešťastnou náhodou se ale do rány po venepunkci dostala infekce a arcivévodovi údajně způsobila otravu krve.⁴⁵ Konzilium dvorních lékařů již bylo odhodláno postiženou ruku amputovat. Na poslední chvíli ale přeci jen některý z lékařů dostal nápad povolát z Vídně právě Gabriela Ferraru, který tam v té době působil. Ten prý amputaci shledal za zbytečnou a předepsal arcivévodovi neznámé medikamenty. Zanedlouho byl údajně Maxmilián zdrav a paže mu také zůstala.⁴⁶ Další zdroje uvádí, že měl Ferrara uzdravit ruku snad samotnému Ferdinandu II.⁴⁷ Těžko říci, kterému z vládců italský chirurg paži zahojil a jestli vůbec tyto šlechtice léčil. Lékařské zprávy o ošetření se v tehdejších dobách standardně nevypisovaly, a tak tato situace zůstává spíše historickou domněnkou.

Jméno Ferrary lze údajně nalézt ve válečných zápiskách Ferdinandovy armády z bitvy na Bílé hoře, kde měl ošetřovat raněné vojáky, společně s dalšími milosrdnými bratry. Milosrdní se často zúčastňovali různých vojenských tažení a bitev, kde byli velmi užiteční díky svým medicínským a chirurgickým znalostem.⁴⁸ Bylo tedy docela možné, že po skončení bitvy byl Ferdinand II. řádu Milosrdných bratří vděčný za jejich služby a v rámci rekatolizace českých zemí daroval budovu špitálu a přilehlého kostela na důkaz vděku právě jim. Podkladem pro tuto teorii nám může být hned počátek darovací

---

⁴⁴ VLČEK, J.; 1983a. Nemocnice milosrdných bratří v Praze. *Praktický lékař*, s. 74.

⁴⁵ SOBEL, J., 1892, s. 213.

⁴⁶ VLČEK, J.; 1983a, s. 74.

⁴⁷ BOGAR, F. B., 1934, s. 179.

⁴⁸ VLČEK, J.; 1983a, s. 74.

listiny,⁴⁹ kde jsou záslužné válečné činy Milosrdných bratří císařem přímo vzpomenuty.⁵⁰

---

⁴⁹ NA, fond MB, sign. B1. Zakládací listina.

⁵⁰ Viz podkapitola 2.1. *Znění darovací listiny.*

4 Počátky špitálu Milosrdných bratří v Praze

Špitál v době předání bratrům nebyl veliký. Budova měla asi 14 lůžek pro výhradně mužské pacienty a některé části stavení byly ve špatném stavu.⁵¹ Zájem o zdravotnické služby Milosrdných byl ale mnohem větší, než mohlo 14 postelí obsáhnout. Bitvou na Bílé hoře třicetiletá válka teprve začala a na území českého království se dál odehrávaly ozbrojené konflikty, které stály královskou pokladnu obrovské výdaje, a chudoba obyvatelstva se tak prohlubovala. České země si také procházely značnou germanizací a nucenou rekatolizací, takže šlechta a majetnější měšťané, kteří s těmito procesy nesouhlasili, utíkali za hranice.⁵² Chudých a nemocných díky migraci a válečným konfliktům přibývalo a pražské špitály tak byly pod neustálým nápoem nových pacientů.

Prvním převorem⁵³ pražského konventu byl Jan Křtitel Savonantius. Ten byl ovšem už po pár měsících působení povolán Ferdinandem II. do jiné, vyšší funkce a zvoleným nástupcem byl Gabriel Krautfogel. Za jeho vedení se v roce 1621 počalo s prvními většími přestavbami a přístavbami. Toho roku také vzniklo pověstné schodiště *Miserere*, na které bylo využito dřevo z popravičního lešení ze staroměstské exekuce 27 českých pánů.⁵⁴ V roce 1624 byla otevřena nemocniční lékárna a téhož roku také navštívil pražský konvent již zmíněný italský chirurg a milosrdný bratr Gabriel Ferrara.⁵⁵

Milosrdní bratři poskytovali ve zdech pražského konventu – na tehdejší dobu a oproti jiným špitálům – velmi dobrou a odbornou zdravotní péči. Postupnými úpravami budov k potřebám nemocných a péči o ně tak ve své podstatě nevědomky přetransformovali svůj špitál v něco, co dnes již můžeme označit pojmem nemocnice.⁵⁶

---

⁵¹ EBELOVÁ, I., 2004. Nemocnice Milosrdných bratří v Praze Na Františku a nemocnice alžbětinek na Novém Městě pražském. In: BARCIAK, A. (ed.). *Curatores pauperum. Źródła i tradycje kultury charytatywnej Europy Środkowej*. Katowice, s. 208.

⁵² VOJTOVÁ, M., 1970. *Dějiny československého lékařství, Svazek 1: Do roku 1740*. Praha: Avicenum, s. 273–274.

⁵³ Převor – z latinského prior (přední či důležitější) – znamená v řádu milosrdných bratří představeného bratra, tedy vedoucího bratra celého kláštera. U některých jiných řádů je převor podřízen opatovi, tudíž je až druhý nejvyšší představený v klášteře. Převor řídí konvent, dohlíží na vnitřní záležitosti a život bratrstva a rozhoduje o nejzásadnějších věcech. (Heslo *Převor* in: *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 1903. V Praze: J. Otto. sv. 20, s. 658).

⁵⁴ HOFFMANNOVÁ, M. et al., 1997, s. 16.

⁵⁵ BOGAR, F. B., 1934, s. 186.

⁵⁶ SVOBODNÝ, P., 2009. Středověké a raně novověké špitály v českých zemích. *Medical tribune*, s. C6.

Psal se rok 1648, když se konflikt, který zahájili pražští stavové, trvající už 30 let, konečně chýlil ke konci. Prahu ale ještě v létě tohoto roku čekal nájezd švédských vojsk. Císařská armáda byla po třiceti letech válčení značně prořídlá a unavená, a tak se tohoto úkolu museli chopit samotní obyvatelé Prahy. Těchto bojů proti švédským okupantům se zúčastnili i Milosrdní bratři, kteří nejen pomáhali ošetřovat raněné Pražany, ale údajně se i chopili zbraně a společně s dalšími řády utvořili nemalou centurii ku obraně města.⁵⁷ Díky těmto činům opět o něco více stoupla oblíba milosrdných, a tak se do konventní pokladny díky milodarům od různých šlechticů a nadací, dostávaly další a další prostředky na probíhající rekonstrukce. Budova se tak opět modernizovala a rozrůstala.⁵⁸ Jedním z nejvýznamnějších sponzorů, kteří finančně podporovali renovace, je bezpochyby říšský hrabě Humprecht Jan Černín z Chudenic.⁵⁹ Ten věnoval bratřím několikrát za sebou velké obnosy peněz na provoz i rekonstrukce špitálu.

Konec 17. století a počátek 18. se pro konvent nesly v duchu stavebním a renovátorském, neboť vybrané finance byly využity k úpravám téměř celého areálu. Kostel, který konventu patřil byl přepatrován a zčásti využit pro nemocné. Nemocniční části objektu byly rozšířeny a v roce 1680 bylo slavnostně otevřeno barokně stylizované severní křídlo budovy, které navrhnul italský zednický mistr Gion Decapauli. To mimo jiné financoval z velké části právě již zmíněný hrabě Černín. Tou dobou byl také zbudován tehdejší refektář, sousedící kuchyně a nová místnost pro nemocné.⁶⁰ Refektář byla místnost běžná pro klášterní domy, kde se řeholníci scházeli především aby společně pojedli, či vyřešili provozní záležitosti. Refektář špitálu je dodnes zachován jako jídelna pro zaměstnance nemocnice. O výzdobu refektáře se postaral italský štukatér Thomas Soldatti – ten z vděčnosti, že mu Milosrdní poskytl výbornou zdravotní péči, nejen vyzdobil refektář svým uměním, ale věnoval špitálu v roce 1686 i velké mramorové umyvadlo.⁶¹ Umyvadlo jako jedna z mála relikvií přežilo následky

---

⁵⁷ RÁČEK, B., 1948, s. 324.

⁵⁸ BOGAR, F. B., s. 189–190.

⁵⁹ H. J. Černín nechal také zbudovat barokní Černínský palác, který se nachází na Loretánském náměstí v Praze na Hradčanech (HLAVÁČKOVÁ, L., 2009, B7).

⁶⁰ BOGAR, F. B., s. 190.

⁶¹ NA, fond MB, Kniha 702, s. 129.

povodní a jiných ničivých událostí, a tak jej můžeme nalézt v prostorách jídelny dodnes.⁶²

Nejen budovám pražského konventu, ale i celému centru Prahy daly obrovskou ránu požáry, které zakládali francouzští žháři. Habsburská monarchie byla v osmdesátých letech sedmnáctého století v dalším válečném konfliktu o území s Francouzi, kteří byli neobyčejně krutí a při válečném tažení za sebou nechávali na uhel spálená města a vyvražděné obyvatele. Když se zápalnými látkami vybavení Francouzi dostali na jaře roku 1689 až do centra Prahy, která byla v té době ještě z velké části ze dřeva, lehla popelem velká část pražského Starého Města.⁶³ Mezi budovami, které zachvátily plameny, byla i budova špitálu Milosrdných bratří. Velká část nové budovy, kterou bratři slavnostně otevřeli pár let nazad, byla zničena. Vzhledem k bídě, která v českých zemích, a tak i v Praze, panovala, nebylo možné požárem poničené části budovy opravit. Ke změnám došlo až o šest let později, kdy do vedoucího křesla usedl převor Hieronimus Hainn. Části budovy poničené požárem byly opraveny, a navíc i zvýšeny o patro.⁶⁴ Refektář byl vyzdoben obrazy a novými záclonami, do lékárny byly zakoupeny nové skříně, v kuchyni byla postavena nová pekárna, zahrada byla obehnána novým zděným plotem a osázena ovocnými stromy. Nově na ní byl také postaven skleník. Střechy kostela a špitálních budov byly opraveny, kostel dostal nový hudební kůr a modlitební místnost pro mladé mnichy.⁶⁵ V roce 1707 byl zhotoven hlavní oltář.⁶⁶

Následující převor Michael Švanda chtěl v přestavbách pokračovat, a to prodloužením hlavního křídla, rozvinutím protějšího křídla s refektářem a mezi nimi chtěl založit zahradu, kam by měli přístup i pacienti. Jeho plány na přestavby byly ale narušeny neúspěchem v odkoupení okolních pozemků. O něco později se tak alespoň přistavělo další křídlo, které se kolmo napojovalo na křídlo původní, směrem k Vltavě. Tím se podařilo rozšířit prostory určené k nemocničním účelům o dvě nová lůžková oddělení. Bogar⁶⁷ ve svém díle uvádí, že v roce 1737 tak čítala nemocnice 70 lůžek pro nemocné. V tomto tvrzení se rozchází se Sobelem,⁶⁸ který pro stejný rok uvádí počet lůžek až 94.

---

⁶² Viz obr. č. 18.

⁶³ RÁČEK, B., 1948, s. 348.

⁶⁴ BOGAR, F. B., 1934, s. 191.

⁶⁵ NA, fond MB, Kniha 702, s. 164.

⁶⁶ Tamtéž, s. 166.

⁶⁷ BOGAR, F. B., 1934, s. 192.

⁶⁸ SOBEL, J., 1892, s. 92.

V roce 1741 se opět Praha stala středem válečného dění. Přestože měla Marie Terezie právem podložený nástup na trůn, některé mocnosti se s jejím nárokem na vladařský stolec odmítaly smířit. V listopadu toho roku se tak setkala bavorská, saská a francouzská vojska u Prahy, kterou následně obsadila.⁶⁹ Válečný konflikt měl pochopitelně dopad i na provoz špitálu milosrdných. Bratři ošetřovali raněné vojáky tak, jak si řád stanovil v počátcích – tedy všem bez rozdílu na původ či válečné přesvědčení, tedy včetně vojáků okupačních vojsk. Toto ošetřování však probíhalo zcela bezplatně, a tak se už takto nevelké finanční zásoby konventu velmi rychle tenčily. Pražské kláštery měly po obsazení Prahy jakožto sankci složit dohromady několik desítek tisíc zlatých a ani klášter milosrdných – ač přes vyčerpávající a obětavou práci i pro nepřátelská vojska – nebyl poplatku ušetřen. Kontribučních 500 zlatých ovšem nemohlo být vyplaceno, neboť řádová pokladna byla toho času úplně vyčerpána. Tehdejšímu převoru Švandovi se sice podařilo ujednat, že klášter milosrdných bude za bezplatné ošetrovatelské služby pro armádu zproštěn sankčního poplatku, ale i tak vycházel konvent s penězi sotva na zajištění provozu. Francouzští vojáci tak byli na rozkaz jejich velitele povinni složit špitálu dukát pokaždé, když si budou nárokovat ošetření. To sice špitál zachránilo od úplného ukončení činnosti, ale bída v něm panovala dál.⁷⁰ Konečně v roce 1743 byly ukončeny mocenské neshody mezi říšskými vládci a Marie Terezie byla téhož roku v Praze korunována královnou českou.⁷¹ Převor Švanda si dle Sobela⁷² vyžádal audienci přímo u císařovny, které měl vyložit bezútěšnou situaci kláštera. Nově zvolená panovnice nejspíše chápala důležitost dobročinného špitálu v chudinské čtvrti Prahy, a tak bylo výstupem tohoto slyšení věnováno 100 dukátů na provoz špitálu ze státní pokladny.⁷³

V roce 1751 se řádu konečně podařilo vykoupit sousední pozemky od dosavadně neústupné rodiny Kopytářových. Domek na pozemku byl zbourán a jižní křídlo nemocnice se tak konečně mohlo rozšířit. Díky dostavbě měla v roce 1753 nemocnice 108 lůžek a její půdorys se podobal písmenu T. V místech, kde se křídla sbíhala, byl vystavěn oltář, aby nemocní z obou křídel mohli sledovat kněze při bohoslužbě.⁷⁴ I přes

---

⁶⁹ RÁČEK, B., 1948, s. 361.

⁷⁰ SOBEL, J., 1892, s. 92.

⁷¹ RÁČEK, B., 1948, s. 364.

⁷² SOBEL, J., 1892, s. 92.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ BOGAR, F. B., 1934, s. 192.

další navýšení počtu lůžek nebyly kapacity stále dostačující, a tak byly doplňovány lůžky prozatímními, především v zimě, kdy byl nápor nemocných a chudých znatelně vyšší.⁷⁵

Bogar v jeho díle z roku 1934⁷⁶ popisuje Švandův portrét, jenž by měl viset v prvním poschodí traktu, který převor nechal zbudovat. Bohužel se už tento obraz na stěnách nemocnice neobjevuje.

Nové přistavěné prostory nebyly využity pouze pro lůžka – na konci nového traktu byla vystavěna nová, větší pekárna, která velmi ulevila kuchyňskému provozu, a zbytek financí byl využit na zbudování toalet a vyvedení kanalizace do řeky Vltavy. Byla obměněna i část lůžek pro pacienty a nahrazena novými.⁷⁷

4.1 Schodiště Miserere

Tak jako asi všechna místa s letitou historií, i dnešní Nemocnice Na Františku je opředena bezpočtem pověstí a tajemství. Ta jsou bohužel povětšinou fakticky nepodložená a velmi špatně se dokazuje jejich pravdivost. Jednou z těch historicky pravděpodobnějších, i když neméně ponurých legend, je bezpochyby ta nejpopulárnější o špitálním schodišti *Miserere*.

Po bělohorské bitvě stavovští pánové sice vládce prosili o odpuštění, panovník byl ale neúprosný. Na počátku roku 1621 byl tak vydán patent, který rozhlašoval, aby se provinilci a poražení povstalci sami přihlásili k výkonu hrdelního trestu. Až na pár jedinců, kteří se pokusili uprchnout za hranice, se údajně přihlásili téměř všichni.⁷⁸ Několik měsíců pak následně trvaly soudní procesy s obviněnými. Někteří měli štěstí zmírnění trestu nebo úplného zproštění viny, ale 27 mužů bylo přeci jen odsouzeno k odnětí života.⁷⁹

21. 6. 1621 ráno se na Staroměstském náměstí, jen pár kroků od špitálu Milosrdných bratří, shromáždily davy lidí, aby sledovaly popravu 27 českých pánů, kteří vedli

---

⁷⁵ SOBEL, J., 1892, s. 93.

⁷⁶ BOGAR, F. B., 1934, s. 196.

⁷⁷ SOBEL, J., 1892, s. 93.

⁷⁸ PETRÁŇ, J., 2022. *Staroměstská exekuce*. 5. vydání. Praha: Karolinum, s. 96–99.

⁷⁹ Tamtéž, s. 274–277.

stavovské povstání. Mezi těmito muži byl například i známý lékař a anatom Jan Jessenius. Kat Jan Mydlář pak postupně ukončil jejich životy utnutím jejich hlav.⁸⁰

Staroměstské náměstí nebylo pro tyto akce standardním dějištěm. Popravy ale v tehdejších dobách byly zároveň i společenskou událostí, a tak trochu divadlem pro veřejnost. U staroměstské exekuce můžeme navíc cítit i punc demonstrace habsburské moci po potlačení stavovské vzpoury. Dost možná proto se pro tuto krvavou podívanou vybralo tak okázalé místo, jako bylo Staroměstské náměstí, přímo pod Staroměstskou radnicí. Pro provedení krvavé akce bylo ovšem nutné náměstí „vhodně upravit“ a tak bylo sestaveno provizorní dřevěné theatrum, na kterém byl pak morbidní akt vykonán.⁸¹ U celé akce měli prý smutnou povinnost pomáhat i Milosrdní bratři.⁸²

Dřevo, které na stavbu padlo, mělo být snad původně použito na rekonstrukci Týnského chrámu, který je k Staroměstskému náměstí přilehlý. Poté co ale bylo dřevo využito pro popraviště, už jej původní majitelé zpět nechtěli. Dlouhou dobu stálo lešení na náměstí netknuto. Pražané se mu z pověrčivosti vyhýbali, a dokonce se mezi lidmi tradovalo, že se okolo něj po nocích prohání duchové, raráši a jiné přízraky. Byl tedy vydán příkaz, aby se lešení rozebralo a dřevo se darovalo Milosrdným bratřím, kteří se o něj údajně i dobrovolně přihlásili. Ti z něj vyrobili schodiště, které se nachází v nemocnici dodnes.⁸³

Oproti původu dřeva název schodiště *Miserere* nejspíše historicky podložen je. Bratři, když udělali schodiště z osudem prokletého dřeva, přislíbili, že aby duše, které přišly na dřevě o život, našly pokoje, budou se za ně modlit, a to konkrétně 50. žalmem, který začíná slovy „*Miserere Deus...*“, což v překladu znamená „*Bože, smiluj se...*“. Tento žalm údajně provázel i celý proces krvavé popravy.⁸⁴

Dalším z problémů v dokazování původu schodiště je i skutečnost, že o tomto dřevě neexistuje fyzicky žádná dokumentace, i když byli bratři již od začátku, co převzali pražskou budovu za svou, ohledně dokumentování veškerých událostí vcelku zodpovědní. Například již zmíněný převor Krautfogel od chvíle nástupu do funkce začal

---

⁸⁰ Tamtéž, s. 22.

⁸¹ Tamtéž, s. 21.

⁸² POŠTOLKA, K. 1970. 350 let nemocnice Na Františku. *Praktický lékař*, s. 937.

⁸³ ČERNÝ, D., 2018. *25 tajemství Prahy*. Praha: Grada, s. 73.

⁸⁴ KUKLA, K. L., 1895. Z tajností starobylého pražského kláštera. *Národní politika*, s. 2.

vést evidenční knihy příjmů a výdajů konventu, či dokonce knihu noviců, kteří byli v Praze přijímáni do řádu.⁸⁵

V Národním památkovém ústavu se nachází evidenční list kulturní památky, ve kterém stojí, že: „*Začátkem 19. stol. vznikly patrně také schody zv. Miserere, které porušily klenbu kuchyně.*“⁸⁶ Toto tvrzení nám tak vyvrací celou podstatu pověsti a schodiště tak zůstává předmětem pro případný další historický výzkum.

Co se ale s jistotou z popravčího lešení dochovalo, byl velký dřevěný krucifix, který bratři společně se dřevem dostali, aby se k němu modlili za popravené. Dlouhá staletí kříž zdobil výklenek u schodiště.⁸⁷ Až na počátku 20. století se dozvěděla rada královského hlavního města, že se v prostorách konventu nachází relikvie takové hodnoty. Písemně tehdy požádali tehdejšího převora Cassiana Heka, zda by kříž rád nevěnoval do sbírky muzea hlavního města Prahy. Převor proti věnování kříže muzeu neměl námítky, pouze žádal, aby byl řád jakožto dárce předmětu zaznamenán.⁸⁸

Dřevěný krucifix z popraviště z roku 1621 je k dnešnímu dni ve sbírkách Muzea hlavního města Prahy zachován.⁸⁹

---

⁸⁵ BOGAR, F. B., 1934, s. 185.

⁸⁶ NPÚ, Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody. Praha, klášter milosrdných bratří. Evidenční list kulturní památky – původní. Datum vzniku: 22. 12. 1964 – 30. 11. 2015 (neověřeno).

⁸⁷ KUKLA, K. L., 1895, s. 3.

⁸⁸ BOGAR, F. B., 1934, s. 186.

⁸⁹ Muzeum hlavního města Prahy – Historická podsбірka, fond umění, č. inv.: H 014 856 *Kříž dřevěný, z prken vyřezávaný, malovaný, z popravního lešení ze dne 21. června 1621 na Staroměstském rynku.*

---

⁹⁰ Kříž z popraviště. Zdroj: Muzeum hl. m. Prahy.

5 Špitál Milosrdných bratří jako centrum vzdělávání

Po dlouhé době nečinnosti obnovila pražská lékařská fakulta Univerzity Karlovy v roce 1622 výuku, a tak započala výchova nové generace lékařů. Poznávání lidské schránky v obnovené výuce bylo ještě několik desítek let pouze teoretické a velmi často učení vycházelo ze zastaralých antických a středověkých poznatků. Postupem času ale začali vyučující profesori přicházet s vlastními či převzatými moderními poznatky, a tak se i výuka na fakultě postupně rozvíjela a modernizovala. Jedním z nových způsobů výuky se staly anatomické pitvy.⁹¹ Praktikování pitvání za cílem poznání fyzického těla člověka se s příchodem renesance a postupným oslabováním vlivu církve opět začínalo dostávat do zájmu evropských lékařů a profesorů. Za *praotce* anatomické pitvy je označován Andreas Vesalius z Belgie, který působil v 16. století jako profesor anatomie a chirurgie především na vyhlášených italských univerzitách.⁹² V českých zemích byl za anatomického *velikána* považován Jan Jessenius, který v Praze roku 1600 provedl první veřejnou pitvu. Díky jeho politické angažovanosti a přesvědčení se zúčastnil neúspěšného stavovského povstání proti císaři Ferdinandu II. a jeho život byl v roce 1621 ukončen na popravišti Staroměstského náměstí.⁹³ Na témže, z něhož později Milosrdní bratři vyrobili již zmiňované schodiště Miserere.

Profesoři, kteří na LF UK vyučovali, byli zároveň také často lékaři působící v nemocnici Milosrdných bratří. Není tedy divu, že se nemocnice postupně stala místem pro konání občasných anatomických přednášek. Spojení špitálu Milosrdných a výuky anatomie bylo relativně logicky odůvodnitelné – nemocnice byla v té době největší v Praze a bratři, kteří v ní péči poskytovali měli sami zdravotnické vzdělání, tudíž spolupráce s nimi byla v tomto ohledu nezpochybnitelně jednodušší. V nemocnici bylo také podstatně jednodušší zajistit pro celý akt vhodné prostory a především tělo, na kterém výuka mohla probíhat.⁹⁴

Jedním z profesorů anatomie pražské lékařské fakulty, který působil i ve špitále Milosrdných bratří byl Sebastian Christian Zeidler. Podle historičky Hlaváčkové měl

---

⁹¹ SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 2004, s. 81–83.

⁹² BETLACH, J., HEJNA P., ŠTEINER I., 2017. *Pitva: historie poznávání lidského těla*. Praha: Galén, s. 29.

⁹³ Tamtéž, s. 32–33.

⁹⁴ HLAVÁČKOVÁ, L., 2014. Anatomie a histologie na pražských lékařských fakultách od poloviny 17. století do roku 1945. In: BRICHOVÁ, H. et al. (eds.), *Anatomie od Vesalia po současnost: 1514–2014: Publikace k 500. výročí narození Andrea Vesalia*. Praha: Grada, s. 77.

Zeidler pro výuku anatomie zřídil ve špitále speciální anatomickou posluchárnu, i když i ona připouští, že toto je nejspíše jedna z *literárně tradovaných miskonceptí*, neboť existence této místnosti nebyla historicky doložena.⁹⁵ Co ale historicky doložitelné je, je demonstrativní anatomická pitva provedená v roce 1685 v prostorách pražské nemocnice Milosrdných bratří, ze které se nám zachoval obraz. Zeidler ve své knize *Somatotomia anthropologica seu corporis humani fabrica* (publikováno 1686) totiž zachycuje v titulní části knihy scénu z této přelomové události společně s jejím detailním popisem.⁹⁶ Pitva údajně proběhla před zraky studentů medicíny a za asistence jeho syna Bernarda Norberta Zeidlera.⁹⁷ Z historického hlediska se jedná o první demonstrativní pitvu v českých zemích od dob Jana Jessenia.⁹⁸

Později, v roce 1688, se speciálně pro výukové pitvy zřídilo v budově Karolina nové anatomické theatrum, kam bratři společně s dalšími pražskými špitály dodávali těla zemřelých. I nadále však příležitostně ve špitále milosrdných praktická výuka anatomie probíhala.⁹⁹

Špitál Milosrdných bratří se v první polovině 18. století díky modernizaci a kvalifikovanému personálu čím dál tím více stával spíše nemocnicí, která se specializovala na doopravdy nemocné pacienty než na lidi sociálně slabé a chudé. Nasvědčují tomu i knihy nemocných, které si bratři vedli. Do knih se zapisovaly nejen osobní údaje pacientů, ale především i diagnózy, se kterými byli pacienti přijímáni.¹⁰⁰ Diagnózy se v tehdejších dobách zapisovaly spíše jako symptomy než jako konkrétní názvy onemocnění. Úroveň diagnostiky pochopitelně nebyla v 17. a 18. století na vysoké úrovni a mnoho onemocnění dosud nebylo konkrétně pojmenováno. Nejčastěji se tedy v knihách z tohoto období dočítáme o horečnatém onemocnění, které jak víme, bývá spojeno s většinou zánětlivých a infekčních onemocnění. Občasně bylo slovo horečka spojeno s dalšími příznaky, ze kterých už můžeme lépe vyvodit, o jaké onemocnění se pravděpodobně jednalo – například spojení *icterus cum febre*, tedy zažloutnutí tkání s horečkou, by mohlo naznačovat pacientovo ochorení infekční

---

⁹⁵ Tamtéž, s. 77.

⁹⁶ Viz obr. č. 3.

⁹⁷ Pod obrazem zachycujícím celou událost se nachází popis, kde Zeidler upřesňuje, kde a za jakých okolností pitva proběhla a že syn Bernard byl v době pitvy již licencovaným chirurgem a *medicinae candidato*, tedy studentem medicíny.

⁹⁸ BETLACH, J. et al., 2017, s. 41.

⁹⁹ Tamtéž, s. 42.

hepatitidou.¹⁰¹ V knihách je také velmi dobře viditelné, jak se v průběhu historie střídaly epidemie různých onemocnění – tyfus, mor, neštovice etc.

V druhé polovině 18. století byla Nemocnice Milosrdných bratří největší a také nejmodernější nemocnicí na pražském území.¹⁰² Studenti medicíny ji nadále navštěvovali za účelem nahlížení na demonstrativní pitvy a lékařská fakulta v rámci tereziánských reforem začala klást větší důraz na klinickou a praktickou výuku lékařů a chirurgů.¹⁰³ Navázat s nemocnicí oficiální spolupráci se proto fakultě zdálo být výhodou. V roce 1761 byl vydán dvorní dekret, který nařizoval bratřím hlásit fakultě všechna úmrtí na chronická onemocnění a také zřídit v budovách konventu speciální posluchárnu pro anatomické přednášky a pitvy. Nemocnici tento krok zajišťoval určitou míru prestiže, a tak tehdejší převor Quido Dühr rád vyšel lékařské fakultě vstříc. Pitvy a výuku také často zajišťovali sami řádoví lékaři, jako například MUDr. Theofil Šrámek či MUDr. Joachim Vrabc.¹⁰⁴

Součinnost těchto dvou institucí probíhala bez problémů, a tak když LF UK zamýšlela zavést praktickou výuku u nemocničních lůžek, padlo rozhodnutí právě na nemocnici Milosrdných bratří. Od roku 1778 probíhala v nemocnici praktická výuka vnitřního lékařství. Výuku vedl profesor Josef Plenčič, pro kterou mu bylo vyhrazeno 8 lůžek. Díky dobrým vztahům, které bratři s fakultou měli, ale mohl profesor k výuce využívat tolik lůžek, kolik jen potřeboval. A protože výuka zdánlivě nikterak nenarušovala provoz nemocnice ani komfort pacientů či ošetřujících bratrů, byla nakonec klinika rozšířena z původních 8 na 50 lůžek.¹⁰⁵ Zavedení přednášek u lůžek nemocných muselo být ve studiu pro mediky téměř revolučním krokem. To, co do té doby vídali, pouze v odborných knihách, mohli najednou vidět v reálném čase u lůžka.

---

¹⁰⁰ NA, fond MB, poř. č.: 813, sign: A1, knihy 191–209.

¹⁰¹ EBELOVÁ, I., 2008. Úroveň diagnostiky v 17. až 19. století na základě protokolů nemocných pražských nemocnic milosrdných bratří a alžbětinek. *Dějiny věd a techniky*, s. 187–188.

¹⁰² SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 1999, s. 32.

¹⁰³ V 18. a 19. století se profese lékaře a chirurga rozlišovala. Totiž obor chirurgie, jak jej známe dnes, nebyl v dřívějších dobách součástí lékařského vzdělání. Pro chirurga byl používán i název *ranlékař*, což je název spíše vystihující náplň jeho každodenní práce. Klasický lékař medicíny léčil veškeré pacientovy vnitřní nemoci, včetně těch, které byly s vnějším projevem nemoci spojené. Chirurg měl dle fakultních statut kompetence k hojení akutních a chronických ran, mohl přikládat hojivé obvazy nebo i odoperovat nádor či úraz (Svobodný, Hlaváčková, 2004, s. 98).

¹⁰⁴ BOGAR, F. B., 1934, s. 196.

¹⁰⁵ SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 1999, s. 32.

Po smrti profesora Plenčiče v roce 1785 převzal kliniku profesor Antonín Sebald. Ten, stejně tak jako jeho předchůdce, zachovával s bratry dobré vztahy, což mu umožňovalo využívat výhod nemocničního prostředí k výuce i nad rámec smluvních dohod.¹⁰⁶ K dispozici měl při sobě dokonce asistenta – nejschopnějšího z noviců, který mu pomáhal při výuce či provádění různých pokusů a pitev.¹⁰⁷

Nový studijní řád, který vešel v roce 1786 v platnost na LF UK, mimo jiné zavedl povinné studium chirurgie a ranhojičství na akademické půdě a stanovil pravidla jejich výuky.¹⁰⁸ V pražské nemocnici byla ale teoretická i praktická výuka chirurgie započata již o tři roky dříve (v roce 1783), a to na rozkaz zemské vlády.¹⁰⁹

Vzděláváním budoucích ranhojičů byl pověřen Karel Ferdinand Arnold, známý také jako Karel rytíř z Arnold. Profesor chirurg původem z německého Erlangenu, vystudovaný ve Vídni, přednášel chirurgii v Praze už od roku 1773. V roce 1784, kdy byla při Nemocnici Milosrdných bratří zřízena malá chirurgická klinika,¹¹⁰ zřídil Arnold také chirurgické ambulatorium, kde téměř denně ordinoval. Jeho ordinace byly bezplatné, aby bylo zajištěno, že chirurgické pomoci se dostane i nejchudším. V nemocnici pak každý den přednášel u lůžka a pro chirurgické výkony mu byl zřízen i pokoj pro operace a skladování chirurgických nástrojů.¹¹¹

Vlček (1983) ve svém díle uvádí úryvek písemné odpovědi od vedení pražského konventu na Arnoldovu žádost o povolení konání přednášek a klinické výuky chirurgie. Obsah korespondence je poměrně zajímavý. Vykresluje nám totiž, možná v některých odstavcích až příliš detailně, jak takové nemocniční pracoviště v 18. století vypadalo a jaké poměry v něm panovaly.

„Jsme ochotni ustanoviti pro chirurgii 8 postelí č. 66–73 ve velké světlé síni nemocných, proti kterýmžto postelím je pokoj, v němž profesor vnitřního lékařství Plenciz přednáší, kde možno operace vykonávat, jak žádáno, též uzavřenou skříň na nástroje a obvazy zde možno umístiti.

---

¹⁰⁶ HLAVÁČKOVÁ, L., 2009. Z historie pražské nemocnice Milosrdných bratří. *Medical tribune*. B7.

¹⁰⁷ SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 1999, s. 33.

¹⁰⁸ SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 2004, s. 113.

¹⁰⁹ BOGAR, F. B., 1934, s. 197.

¹¹⁰ NIKLÍČEK, L., ŠTEIN, K., 1985. *Dějiny medicíny v datech a faktech*. Praha: Avicenum, s. 124.

¹¹¹ VLČEK, J.; 1983b. Nemocnice Milosrdných bratří v Praze, II. část. *Praktický lékař*, s. 557.

Avšak zapovídáme sobě, aby v místnosti této byly sekce mrtvol předsebrány, jak to profesor vnitřního lékařství již častokráte učinil, přičemž hnijící mrtvolky skrze nemocnici sem noseny bývají, což nesnesitelným škodlivým smradem nemoci působí a rozmnožuje, rozřezané kusy masa neopatrností rozházeny a od koček a psů zavlčeny, ano i sežrány bývají, totéž děje se i s kostmi, které se leckams zahazují, kdežto jest tzv. umrlčí kaple, velmi pohodlná, veškeré takové práce jako v nejkrásnější posluchárně v ní konány a pozorovány býti mohou. Představení řádu jsou také ochotni, jak žádáno, ustanoviti jako adjunkta k ruce profesora vycvičeného bratra, který na vídeňské universitě mistrem chirurgie se stal, žádají však, by se fundatační komise o to postarala, aby ve věrnosti k náboženství, k vrchnosti, k vlasti a dobrým mravům setrval, poněvadž nabyl řád již těch smutných příkladův, že když řeholník od úřadů světských podporován a povyšován byl, tento pak již poslouchati nechce, nejděsnější nepořádky osnuje a celé obce v zákázonosné jitření uvádí, načež představení nenávidění a od světských lidí tupeni bývají.

*K výdělkům chirurgickým mají se pak takové hodiny voliti, ve kterých by byl pořádek kláštera nejméně rušen, aby profánní a světští učedníci kteří se chirurgickému učení věnují, nepořádek a nepřístojnosti nepůsobili, obzvláště jak skutečnost již dostatečně ukázala, že při návalu mladých a neznámých lidí různé věci z nemocnice odcizeny byly, čímž chudému klášteru a nemocnici dosti značná škoda a újma způsobena byla a ještě způsobena býti může.*¹¹²

S vznikem klinického pracoviště sice stoupala prestiž nemocnice, ale také začaly stoupat náklady na provoz. Nemocnice žádnou kompenzaci nebo paušální platbu za zvýšené nároky na provoz nedostávala a její příjmy stále závisely na dobrovolných milodarech a vyžebřaných almužnách. V té době také některá města činila opatření, která žebřavým řádům značně komplikovala sběr výdělků. V reakci na stížnosti, které k těmto opatřením vznesl tehdejší převor Vincenc Kneer, nakonec krajská zřízení vybírání charitativních částek žebřavým řádům opět umožnila.¹¹³

Důvody vzrůstu nákladů na provoz nemocnice spojených s provozem kliniky sepsal sám profesor Plenčič. Ve svých rozvahách se snaží vysvětlit a částečně i omluvit

---

¹¹² VLČEK, J.; 1983b, s. 557–558.

¹¹³ SOBEL, J., 1892, s. 99.

zvýšené nemocniční výdaje. Podrobněji je ve svém článku¹¹⁴ rozebírá doc. Ludmila Hlaváčková: Na klinických lůžkách určených pro výuku, byli ukládáni většinou těžce nemocní pacienti, kteří potřebovali pochopitelně více léků a jejich hospitalizace trvala delší dobu. Na klinickém pracovišti prý také bylo užíváno modernějších a dražších léčiv než v jiných nemocnicích. Dále také sám profesor chodil na vizitu klidně i dvakrát denně, aby měl nemocné pacienty stále pod dohledem, což mělo za následek neustálé upravování léčebného plánu, oproti jiným pacientům, za kterými chodili lékaři klidně i jen dvakrát týdně. Každá úprava léčby většinou znamenala i podání nových a nových léků, čímž se výdaje na hlavu pacienta opět zvyšovaly. Před studenty byla navíc vždy aplikována co nejúčinnější farmaka, aby byly výsledky na pacientech pozorovatelné, která byla opět dražší než farmaka standardní. Na osočení z marnotratnosti oponuje ve svém elaborátu profesor údajně tvrzením nesoucím se ve smyslu, že *účel světí prostředky*. Finanční kompenzaci za zvýšené náklady nakonec nemocnice obdržela od státu.¹¹⁵ Ročně bylo nemocnici vypláceno 50 zlatých, aby i nadále mohla výuku zajišťovat.¹¹⁶

Další vývoj nemocnice nepřímo ovlivnila *direktivní pravidla* Josefa II. vydaná v roce 1781 v rámci reformace zdravotnictví. Ta přikazovala zřídit na územích hlavních měst habsburské monarchie centrální zdravotní ústavy, které budou zajišťovat zdravotní péči především chudým a nemajetným.¹¹⁷ V Praze dala tato nařízení vzniknout mimo jiné v roce 1790 Všeobecné nemocnici v Dobyččí ulici u Dobyččího trhu. Ta vznikla přestavbou budovy bývalého ústavu pro zchudlé, osamocené šlechtičny, tzv. *Damenstiftu*.¹¹⁸ Nemocnice plní svou funkci do současné doby, i když po sametové revoluci a určitých změnách v její organizaci dostala název Všeobecná fakultní nemocnice (VFN).¹¹⁹ Dobyččí ulice byla přejmenována na ulici U nemocnice a Dobyččí trh dnes nese název Karlovo náměstí. Tato nemocnice i ostatní ústavy byly stavěny

---

¹¹⁴ HLAVÁČKOVÁ, L., 1977. Ze života na klinice pražské lékařské fakulty před dvěma stoletími. *Časopis lékařů českých*. Praha: Vinc. J. Schmied, s. 697–698.

¹¹⁵ Samotné vedení monarchie, s jejich reformami školství, na klinickou výuku přímo apelovalo. Kompenzace nákladů za realizaci klinické výuky přímo od státu se tedy zdála být na místě (SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 2004, s. 113).

¹¹⁶ HLAVÁČKOVÁ, L., 1977, s. 698.

¹¹⁷ SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 1999, s. 46.

¹¹⁸ HLAVÁČKOVÁ, L., SVOBODNÝ P., BŘÍZA, J., 2011. *Dějiny Všeobecné fakultní nemocnice v Praze 1790–2010*. 3., rozšířené vydání. V Praze: Všeobecná fakultní nemocnice, s. 17.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 182.

především s posláním sloužit chudým, ale zároveň v nich měla probíhat i klinická výuka různých zdravotnických oborů.¹²⁰

Když v roce 1790 Všeobecná nemocnice zahájila svou činnost, začalo se diskutovat o možnosti přesunutí klinické výuky právě tam. Ze začátku se zvažovalo ponechat výuku v nemocnici Milosrdných bratří – především proto, že se budova Karolina, kde se studentům přednášela teoretická výuka, nachází od nemocnice v dochozí vzdálenosti a studenti či pedagogové často přecházeli na výuku z jedné budovy do druhé.¹²¹ Argumenty pro přesunutí klinické výuky do nové nemocnice ovšem byly silnější. Jedním z hlavních nedostatků současného klinického pracoviště bylo přijímání pouze mužských pacientů. Medici tak neměli šanci vidět i praktické ošetřování žen a dětí na lůžku. K ošetřování žen a dětí se studenti dostali pouze v rámci ambulance, kde bylo jejich ošetřování povoleno.¹²² Dalším argumentem byla modernita nového zařízení, která s sebou nesla větší prostory a možnosti pro klinickou výuku. Na počátku školního roku 1791/92 tak byla oficiálně přenesena klinická výuka budoucích lékařů a chirurgů do Všeobecné nemocnice.¹²³

5.1 Václav Joachim Vrabec (Wrabetz)

Významnou osobností v oboru medicíny a ošetřovatelství, jejíž činnost je provázána s pražským konventem a nemocnicí, je bezpochyby Václav Joachim Vrabec (1740–1810). V Praze vystudoval gymnázium a následně chirurgická studia a filozofii. V roce 1764 vstoupil do řádu Milosrdných bratří ve Vídni, kde se pod dohledem profesora Lebera zdokonaloval v chirurgických schopnostech. Operoval rozštěpy patra, kýly, nebo dokonce vymknutý ramenní kloub.¹²⁴ Vlček popisuje Vrabce jako velmi akčního chirurga, který byl nadšen do jakékoliv chirurgické práce – údajně prováděl tajné operace zákalu čočky a chodil léčit i mimo klášter.¹²⁵ Na studiích v Paříži se pak naučil operovat kameny močového měchýře.¹²⁶ Po návratu do Prahy působil v nemocnici Milosrdných bratří jako chirurg a nějaký čas i jako představený bratr nemocnice. Kvůli

---

¹²⁰ SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 2004, s. 113.

¹²¹ SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 1999, s. 46.

¹²² Tamtéž, s. 12.

¹²³ Tamtéž, s. 13.

¹²⁴ VLČEK, J.; 1983b, s. 558.

¹²⁵ Za což byl v Praze pokutován a nucen splatit 100 dukátů, neboť to bylo zákonem zakázáno.

¹²⁶ VLČEK, J.; 1983b, s. 558.

údajně chronické nemoci byl ale nucen v roce 1784 vystoupit z řádu a opustit vedoucí funkci.¹²⁷ Později pak začal vyučovat na Karlově univerzitě.

Zvláštní pozornost údajně ve svých přednáškách věnoval Vrabec především ošetrovatelské péči a jejím výkonům – řádná hygiena pacienta, čistota jeho lůžka i pokoje, vydatná strava a její podávání a další opatrovnické činnosti, které jsou v dnešní době pro ošetrovatelskou činnost naprostou podstatou.¹²⁸ Důležitost těchto úkonů u lůžka pacienta si Vrabec uvědomoval nejspíše díky dlouholetému působení v nemocnici Milosrdných bratří, kde tyto opatrovnické výkony vyškolení bratři prováděli. Podal tak návrh o povolení pořádat na lékařské fakultě přednášky o ošetřování nemocných.¹²⁹ Tyto přednášky měly být veřejné, neboť Vrabec chtěl, aby je mohli navštěvovat muži i ženy bez předchozího zdravotnického vzdělání a byli tak schopni pečovat o své blízké i v rámci domácnosti. Přednášky byly ale pochopitelně směřovány především pro ošetřovatele a studenty lékařské fakulty. Navrhoval také, aby přednášky byly kombinovány s praktickou výukou u lůžka. Jeho návrh byl ale bohužel fakultou odmítnut.¹³⁰ V historii ošetrovatelství a vývoji vzdělávání sester je ovšem Vrabecova myšlenka naprosto neopomenutelná. Vrabec byl totiž ve své podstatě první člověk, který chtěl ošetrovatelství povznést na samostatný obor a ještě lépe, přednášený na akademické půdě. Důvody zamítnutí Vrabcových přednášek nejsou do současné doby objasněny, ale předpokládá se, že vyučujícím na tehdejší lékařské fakultě nepřišel obsah přednášek relevantní.¹³¹

Díky své horlivosti a nadšení do oboru se Vrabec prý také často dostával do sporů s úřady, neboť při léčbě experimentoval a využíval pochybné a neověřené metody. Zkoušel do ran sypat různé namleté bylinky a směsi neznámých prášků, které pak pacientům způsobovaly i vážné komplikace. Údajně se mu však povedlo amputovat tímto způsobem končetinu – tu podvázal provázkem a každý den jej utahoval. Do

---

¹²⁷ NAVRÁTIL, M., 1913. Almanach českých lékařů: s podobiznami a 1000 životopisy: na paměť 50letého jubilea Spolku a Časopisu lékařů českých. Praha: nákladem spisovatelovým, s. 350.

¹²⁸ KUTNOHORSKÁ, J., 2010. *Historie ošetrovatelství*. Praha: Grada, s. 57.

¹²⁹ STAŇKOVÁ, M., 2001. *Galerie historických osobností*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, s. 10.

¹³⁰ HLAVÁČKOVÁ, L., 1996b. Josefské reformy a výchova lékařů i ostatních zdravotníků. *Zdravotnické noviny*, s. 10.

¹³¹ Tamtéž.

vzniklé rány po prořezávání provázku sypal směs kamence, kafru, myrhy a chininu, přičemž po 4 dnech byla odhalena kost, kterou poté pilkou přerízl.¹³²

Volnočasově se Vrabec rád věnoval hudbě a v průběhu života složil několik písní o různých onemocněních. „...komponoval tři písně o práchnivělce, o neduhu plicním a slezinném.“¹³³

Pokračovatelem Vrabcovy myšlenky o vzdělávání ošetřovatelů byl lékař Antonín Holý, který pak od roku 1796 přednášel na lékařské fakultě předmět *O umění zachovat si zdraví, fyzické výchově dětí a ošetřování nemocných*. Ač byly určeny studentům fakulty i široké veřejnosti, Holému se bohužel nepodařilo prosadit, aby přednášky mohly navštěvovat i ženy. Byly to právě ale ony, kdo často o nemocné doma či v kláštorech pečoval.¹³⁴

---

¹³² VLČEK, J.; 1983b., s. 558.

¹³³ NAVRÁTIL, M., 1913, s. 350.

¹³⁴ HLAVÁČKOVÁ, L., 1996b, s. 10.

6 Další události 18. století

V roce 1745 bylo na jedné z kapitul valtického definitoria rozhodnuto, že v Praze bude zřízen druhý konvent. Konkrétně měla být při původním staropražském konventu postavena druhá nemocnice, ideálně na pozemku kousek za městem, kde by bylo možné i zařídit botanickou zahradu. Původní myšlenkou nejspíše bylo, že budova by mohla sloužit jakožto sanatorium k doléčení pacientů, jejichž zdravotní stav už nevyžadoval přímou péči na lůžku, ale zároveň by pro ně ještě stále byl vhodný klidový režim a pobyt na vzduchu. Bylo také zvažováno, že by zde mohli být zaučováni čerství absolventi řádové ošetrovatelské školy, která při pražském konventu od roku 1718 fungovala. Botanická zahrada měla sloužit k pěstování bylin pro lékárny milosrdných a popřípadě zeleniny a ovoce pro vlastní spotřebu ve špitálu. Z provinciální pokladny bylo pro tyto účely uvolněno 6000 zlatých. Z důvodu probíhajících válek o rakouské dědictví ale stavba nové budovy nebyla zrealizována.¹³⁵

O 14 let později v roce 1759 chtěla ovdovělá hraběnka Schönkirchenová v Karlových Varech zřídit malý špitál o 4 lůžkách s fundací na tuto stavbu 4000 zlatých. Karlovy Vary se ale v té době vzpamatovaly z požáru, který poničil velkou část města, a tak nemělo tehdejší vedení města na finanční spoluúčast prostředky. Převor Quido Dühr, který byl původně pověřen výstavbou karlovarského špitálu, tak hraběnce přednesl návrh, zda by původní fundaci nechtěla věnovat na zamýšlený nový pražský konvent, jehož realizace stále stagnovala.¹³⁶ Roku 1760 tak byla hraběnkou financována nadace 30 000 zlatých (NA, ÚDZ-L, sig. 101) za účelem postavení druhé nemocnice řádu Milosrdných bratří v Praze.¹³⁷ O pět let později pak těsně před svou smrtí věnovala tomuto stavení hraběnka ještě dalších 10 000 zlatých. Pro stavbu byl nakonec zvolen pozemek se zbytky spálené budovy v Bredovské ulici (dnes ulice Politických vězňů) na Novém Městě v Praze. Bratři zde vybudovali ústav s 6 postelemi.¹³⁸ Dne 6. ledna roku 1761 byl pak do nové nemocnice uveden první pacient.¹³⁹

---

¹³⁵ SOBEL, J., 1892, s. 94.

¹³⁶ BOGAR, F. B., 1934, s. 198.

¹³⁷ NA, ÚDZ-L, sig. 101.

¹³⁸ BOGAR, F. B., 1934, s. 198.

¹³⁹ NA, fond MB, 930, sign. A2, karton 604.

Špitál fungoval jen krátce, do roku 1779.¹⁴⁰ Vzhledem ke zvýšeným výdajům původního staropražského konventu, ve kterém v té době fungovala klinika LF UK, byl řád nucen provoz špitálu, s povolením od císařovny Marie Terezie, na podzim roku 1779 pozastavit. Budova byla pak o rok později prodána a nabyté finance i veškeré fondy byly převedeny na špitál na Starém Městě. Z budovy v Bredovské ulici byl později zřízen sirotčinec.¹⁴¹

V únoru roku 1784 stihla nemocnici další těžká situace v podobě velké záplavy.¹⁴² Centrum Prahy bylo v průběhu její historie opakovaně zaplavováno, neboť tok řeky Vltavy nebyl uměle regulován a stavební úpravy vedoucí ke zpevnění a vyvýšení nábřeží se prováděly až v průběhu 19. století.¹⁴³ Řeka tak představovala pro obyvatele Prahy hrozbu zkázy, paradoxně ale její voda také znamenala pro město zdroj obživy. Celkem výstižně hodnotí vztah Pražanů k Vltavě v průběhu historie architekt Kučera: „*Vztah města k řece byl však po celá staletí dvojaký. Vltava představovala dopravní tepnu a zároveň překážku, zdroj pitné vody i odpadní stoku, hnací sílu i neustálou hrozbu v podobě ničivých povodní. Vltavské pobřeží bylo městskou periferií. Nacházely se zde mlýny, hlučná a špinavá řemesla, průmyslové objekty, skladiště a chudinské čtvrti. Své místo tu měli nevěstince, špitály, chudobince a kláštery žebravých řádů.*“¹⁴⁴

Jedním z takových objektů je i dnešní Nemocnice Na Františku. Díky své inundační poloze byla budova nemocnice v průběhu její existence postižena zatopením nespočetněkrát. Záplava z roku 1784, která postihla nejen Prahu, ale i mnoho dalších evropských měst v povodí řeky Vltavy, byla údajně v historii povodní jedna z nejničivějších. Mírou destrukce se jí vyrovnala snad až ta v roce 2002.¹⁴⁵ Zima na počátku roku 1784 byla výjimečně mrazivá a provázená hojnými sněhovými srážkami. Dobové kroniky dokonce popisují situace, kdy koryto řeky údajně zamrzlo natolik, že se stalo sjízdné i pro nákladové vozy tažené koňmi. Problém nastal, když ke konci února začaly teploty v rámci jen několika dnů stoupat a vytrvalé sněžení se proměnilo v déšť. Rozvodnění řeky a zaplavení města proběhlo prakticky během jedné noci,

---

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ SOBEL, J., 1892, s. 94.

¹⁴² BOGAR, F. B., 1934, s. 198.

¹⁴³ KUČERA, P. (bez data). [Online]. *Historie města a řeky*. Pražské náplavky. [citováno dne 22. 2. 2024]. Dostupné z: <https://prazskenaaplavky.cz/historie>.

¹⁴⁴ Tamtéž [citováno dne 22. 2. 2024].

v průběhu pouhých několika hodin.¹⁴⁶ Obyvatelé Prahy neměli při takové rychlosti rozvodnění šanci na útek a povodeň si vyžádala mnoho obětí na životech. Voda poničila mnoho budov pražského města a mimo jiné napáchala škody i na Karlově mostě.¹⁴⁷

Ani nemocnice Milosrdných bratří neunikla následkům této potopy. Voda našťestí přímo o život nikoho nepřipravila, a ani statika budovy nebyla závažněji narušena. Zaplaveno bylo pouze přízemí nemocnice, do výše přibližně jednoho a půl metru, což v rámci celkového rozsahu katastrofy nebylo nejhorším možným scénářem. Bratři stačili včas všechny pacienty přesunout do vyšších pater budovy, kde již bylo bezpečno. Problémy s sebou voda přinesla až s postupem času.¹⁴⁸ Mramorové desky, které tvořily podlahy konventu, se vlivem promáčení půdy pod nimi zdeformovaly a vznesly, zdi nasákly vodou a nábytek v přízemí špitálu a kostela byl poničen naplaveným bahnem. Ač bylo přízemí nemocnice ve špatném stavu, provoz byl omezen jen na nejméně nutný způsob, neboť bratři přijímali do péče obyvatele, kteří kvůli povodni přišli o bydlení nebo v jejím následku onemocněli. Prahu totiž po záplavě začala sužovat epidemie tyfu. Vlhké prostředí podmáčených pražských domů a sklepení a přelidnění malých prostor města¹⁴⁹ způsobilo vleklé epidemie tyfu, které trvaly i v první polovině 19. století a zemřelo při nich i několik řádových bratrů. O pražském konventu v návaznosti na tato úmrtí kolovala mezi bratry povídka, že novic, který při vstupu do něj neprošel *tyfovým křtem*, jako by se nikdy bratrem nestal.¹⁵⁰

6.1 Ústav pro choromyslné kněze

V mezidobí spolupráce nemocnice Milosrdných bratří a lékařské fakulty, v březnu roku 1783, vešel v platnost nový dekret vydaný císařem Josefem II., který pražskému

---

¹⁴⁵ ELLEDER, L., MUNZAR, J., 2004. Extrémní povodeň na Vltavě a Labi v únoru 1784 jako následek mimořádných hydrometeorologických podmínek. *Meteorologické zprávy*, s. 125.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 129.

¹⁴⁷ Postupné, ale rychlé odtávání jednolitého ledového krytu řeky způsobilo odlamování menších ledových desek, jež následně putovaly s proudem řeky. Tyto ledové kry, společně s další naplaveninou, se kumulovaly v průplavech Karlova mostu a znemožňovaly odtok vody. Proud vody pod nimi postupně podemlával pilíře, a několik z nich se následkem toho zbortilo. Když došlo k poškození pilíře, na kterém stálo sousoší svatého Václava s dvěma anděly, kamenné tělo jednoho z nich se zřítilo do řeky. Bylo nalezeno o 220 let později potápěči při rekonstrukci ledolamů v roce 2004. Socha byla z řeky úspěšně vyzvednuta a následně uložena v pražském lapidáriu (iDnes, 2004).

¹⁴⁸ BOGAR, F. B., 1934, s. 200.

¹⁴⁹ Ulice staré Prahy bývaly mnohem užší než v současné době. Bogar například uvádí, že ulice U Milosrdných bývávala tak úzká, že jí neprojel vůz (Bogar, 1934, s. 200).

¹⁵⁰ SOBEL, J., 1892, s. 100–101.

konventu nařizoval zřízení ústavu, ve kterém bude pečováno o duševně choré kněze. Vypracováním plánů pro zbudování nového oddělení byl pověřen převor Vincenc Kneer. Ten měl již v minulosti zkušenosti s plánováním a realizací stavby nového psychiatrického traktu a refektáře při nemocnici ve Štýrském Hradci.¹⁵¹ Kontrolu plánů a dořešení výstavby přijel do nemocnice odsouhlasit sám autor dekretu Josef II. Zároveň k uhrazení finančních výloh byl panovníkem poskytnut podíl na budově nedalekého zrušeného kláštera cyriaků.¹⁵² Milosrdní tento podíl prodali a peníze z prodeje využili ke stavbě nové části konventu. Ve své finální podobě měla nová část špitálu 18 pokojů a jednu společnou jídelnu.¹⁵³ Bogar¹⁵⁴ také uvádí, že císař nebyl jediný, kdo stál o zřízení lůžek pro psychiatrické pacienty v nemocnici Milosrdných. Nemocnice měla v minulosti obdržet několik sponzorských částek k vydržování menšího počtu psychiatrických lůžek dříve, než vůbec císař rozhodl o vydání jeho dekretu. V 18. století bylo velmi těžké pacienta s psychiatrickou diagnózou kamkoliv umístit – instituce s psychiatrickou péčí v té době ještě neexistovaly, a tak byl osud těchto pacientů často tragický. Klidné *blázny* se někdy podařilo umístit do klasických špitálů, o jiné pečovala rodina v domácím prostředí. Velmi často ale umírali v hrozných podmínkách na ulici nebo zavřeni do žalářů, kde byli mučeni a často odsouzeni k popravě.¹⁵⁵ Majetnější lidé tak občas financovali nadace, aby mohla být při špitálech zřízena lůžka, kam mohli být dlouhodobě uloženi pacienti s psychiatrickou diagnózou. Například arcibiskup Josef Příchovský věnoval špitálu v roce 1769, tedy čtrnáct let před vydáním císařského dekretu, finanční částku 10 000 zlatých, aby mohlo být ve špitále Milosrdných zřízeno 5 lůžek pro ošetřování choromyslných duchovních. Je tedy možné, že touto nadací položil základy pro zřízení tehdejšího nového oddělení.¹⁵⁶

V roce 1801 byl na psychiatrické lůžko přijat k léčení i historik, slavista a podněcovatel zrodu národního obrození Josef Dobrovský. Důvodem k hospitalizaci byl jeho postupně

---

¹⁵¹ SOBEL, J., 1892, s. 99–100.

¹⁵² Ten se nacházel na nedalekém Jánském náměstí, dnes náměstí Curyvých.

¹⁵³ BOGAR, F. B., 1934, s. 197.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ MARKOVÁ, E., VENGLÁŘOVÁ, M., BABIAKOVÁ, M., 2006. Psychiatrická ošetrovatelská péče. Praha: Grada, s. 26–27.

¹⁵⁶ BOGAR, F. B., 1934, s. 197.

se zhoršující psychický stav, který měl tendence gradovat až k různým psychotickým záchvatům.¹⁵⁷

V mládí Dobrovský údajně žádné známky psychiatrického onemocnění nevykazoval.¹⁵⁸ Určité psychické potíže se u něj začaly objevovat až v jeho čtvrtém decenniu, i když dlouhou dobu byly považovány spíše za chvilkové změny nálad nebo jen emoční kompenzace.¹⁵⁹ Postupně se ale jeho podivínské chování a psychotické stavy prohlubovaly, že i jeho blízcí je přestali vnímat jako obyčejné *vrtochy* a pochopili, že se možná jedná o psychické onemocnění. 25. prosince roku 1801 tak byl osmačtyřicetiletý Dobrovský přijat na podnět jednoho ze svých bývalých žáků, na psychiatrické lůžko v nemocnici Milosrdných bratří v Praze.¹⁶⁰ Zde o něj pečoval známý český lékař Jan Theobald Held.¹⁶¹ O léčbě psychicky nemocného slavisty se později rozepsal i ve svých sepsaných pamětech *Daten zu meinem künftigen Nekrolog*.¹⁶²

Zdravotní stav Dobrovského se pod vedením doktora Helda významně vylepšil. Na rozdíl od jiných ústavů pro psychicky choré pacienty u Milosrdných nemusel trávit dny a noci zavřen v pokoji, ale mohl se volně procházet po celém klášteře a jeho zahradách.¹⁶³ Později mu byly povoleny i vycházky za klášterní zdi. Na jedné z těchto procházek se měl údajně Dobrovský dostat do veřejného konfliktu poblíž sídla gubernia a do sporu se měla vložit i tehdejší policie. Dobrovského stav státní pracovníci nejspíše vyhodnotili jako hodný umístění do ústavu duševně chorých při Všeobecné nemocnici

---

¹⁵⁷ Podobně jako mnoho vysoce inteligentních jedinců, měl i Dobrovský své podivínské *vrtochy*. Jednou ze zvláštních pohnutek, díky kterým si vysloužil přezdívku *Modrý Abbé*, byla jeho obsedantní obliba modré barvy. Chodil oděn pouze v modrém oblečení, včetně doplňků či bot, které si nechal od obuvníka na modro obarvit. Tato obsese pravděpodobně souvisela s pověrou, že modrá barva má chránit od zla a nemoci – Dobrovský byl totiž hypochondr a trpěl všemožnými psychosomatickými obtížemi typickými pro hypochondrii a depresi. V jeho dopisech a dílech se často vyznává z jeho zdravotních potíží a různých rozpoložení mysli, které sám připisuje hypochondrii (VACEK, 2008, s. 258–259). S přízviskem *Abbé* byl Dobrovský zapsán i do knihy nemocných při příjmu do nemocnice milosrdných bratří (NA, A1, kniha 529, oddíl P). *Abbé* bylo mimo jiné také označení pro mladé duchovní, většinou původem z lepší rodiny, kteří se nedostali do klášterů, a tak se věnovali činností jako učitelství či vychovatelství, studium literatury a jiné intelektuální činnosti (Heslo *Abbé* in: *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 1888. V Praze: J. Otto, sv. 1, s. 27).

¹⁵⁸ VACEK, J., 2008. Duševní nemoc Josefa Dobrovského. *Česká a slovenská psychiatrie*, s. 256.

¹⁵⁹ BABOR, J. F., 1929: K problematice duševní choroby u Josefa Dobrovského. *Bratislava III.*, s. 837.

¹⁶⁰ NA, fond MB, poř. č. 895, A1, kniha 529.

¹⁶¹ VACEK, J., 2008, s. 259.

¹⁶² HLAVÁČKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, L., 1972. *Jan Theobald Held 1770–1851: život a působení pražského lékaře, rektora University Karlovy*. Praha: Universita Karlova, s. 93.

¹⁶³ VLČEK, J.; 1984, s. 75.

(tzv. *tollhaus*¹⁶⁴). Tam, jak známo, vozili případy závažnější, a i podmínky hospitalizace by tu zajisté byly pro Dobrovského přísnější. Doktor Held, jakožto ošetřující lékař, tomuto transferu zabránil, a dokonce pro Dobrovského dohodnul možnost rekonvalescence na Kampě, v zahradním sídle šlechtického rodu Nosticů, kam o něj osobně docházel pečovat.¹⁶⁵

Lékaři, kteří se podrobně zabývali analýzou Dobrovského děl, dopisů a dobových zdrojů¹⁶⁶ se ve směr shodují, že Dobrovský trpěl s nejvyšší pravděpodobností maniodepresivní psychózou.¹⁶⁷

6.2 Jan Theobald Held (1770–1851)

Poslední rok 18. století nastoupil do čela lékařů v nemocnici Milosrdných bratří Jan Theobald Held. Lékařova výrazná osobnost zaujala i spisovatele Aloise Jiráska, který jeho postavu zakomponoval i do svého osvíceneckého románu *F. L. Věk*.

Narodil se nedaleko Hradce Králové v malé vesnici Třebechovice pod Orebem do rodiny třebechovického lékaře.¹⁶⁸ V mládí odešel do Prahy, aby zde studoval gymnázium a filozofii. Věnoval se i zpěvu pod vedením významného skladatele Václava Praupnera.¹⁶⁹ V Praze také úspěšně dokončil filozofická studia a následně se rozhodl pro studium medicíny. V roce 1792 tak nastoupil na lékařskou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity, kde byl učen profesory, kteří v předchozích letech působili i při klinické výuce u Milosrdných – Karel F. Arnold¹⁷⁰ či doktor Anton Sebald.¹⁷¹ Studia úspěšně dokončil v roce 1797 a hned druhý den po promoci zažádal o místo v nemocnici Milosrdných bratří Na Františku, kde byl v té době hlavním fyzikem Daniel O’Hehir.¹⁷² Ten se stal i jeho prvním školitelem v lékařském povolání.¹⁷³ Když

---

¹⁶⁴ Hanlivé označení domu pro choromyslné, jinak také *blázinec* (SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 1999, s. 61).

¹⁶⁵ VACEK, J., 2008, s. 259.

¹⁶⁶ MYSLIVEČEK, Z., 1929. Duševní choroba Josefa Dobrovského. *Bratislava*, s. 825–835.

¹⁶⁷ Onemocnění dnes známé jako bipolární afektivní porucha.

¹⁶⁸ VONDRÁČEK, V., 1971a. Jan Theobald Held první český psychiatr. *Československá psychiatrie*, s. 49.

¹⁶⁹ HELD, J. T., KVĚT, J. a TINKOVÁ, D. (eds.). 2017. *Fakta a poznámky k mému budoucímu nekrologu I.: vzpomínky pražského lékaře na léta 1770–1799*. Praha: Academia, s. 59–60.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 264.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 61.

¹⁷² Významný pražský lékař, syn irského pražského imigranta a lékaře Silvestra O’Hehira.

¹⁷³ Tamtéž, s. 392–293.

v roce 1799 umírá mladý O'Hehir předčasně na tyfus, je mladý Held zvolen vedením konventu za nového hlavního nemocničního lékaře.¹⁷⁴

Chvíli po nástupu do nemocnice čekal Helda podobný křest, kterým si prošlo mnoho noviců – křest tyfem. Mladý lékař ležel několik dní v horečkách, které jej dostaly údajně až do komatózního stavu.¹⁷⁵ I přes jeho následné uzdravení se stihla mezi Heldovými známými a přáteli rozšířit fáma, že doktor Held je mrtev. Held ve svých pamětech polichocně vzpomíná, jak mu jeho dobrý přítel profesor J. G. Mikan sepsal veršovaný epitaf, a v Nové Pace, kde byl farářem jeho bratranec, byla dokonce za údajně mrtvého lékaře odsloužena zádušní mše.¹⁷⁶

V nemocnici Milosrdných bratří pak setrval ještě dalších 28 let, až do roku 1827. V průběhu jeho působení čelil mnoha těžkým obdobím, jakými byly například různé epidemie nakažlivých onemocnění, velká finanční krize špitálu či koaliční války¹⁷⁷ a následný velký přísun raněných vojáků.¹⁷⁸ Na psychiatrickém lůžku měl také ve své péči již zmiňovaného Josefa Dobrovského.

V roce 1823 byla Heldem sepsána a na vlastní náklady vydána kniha, která je jednou z prvních publikací, jež se zabývají historií pražského konventu Milosrdných bratří. Publikace nese název *Kurze Geschichte der Heilanstalt der Barmherzigen Brüder in Prag: nebst Rückblicken auf Entstehung, Verbreitung und Schicksale dieses Ordens überhaupt*.¹⁷⁹ V úvodní straně publikace nacházíme rytinový obrázek, pod nímž je napsáno, že se jedná o pohled na kostel a klášter Milosrdných bratří v Praze, a to z pohledu z dnešní ulice U Milosrdných.¹⁸⁰ Dále také kniha obsahuje plánek budov a zahrad pražského konventu, společně i s popisky,¹⁸¹ což je pro nás velmi cenný zdroj informací o tehdejší kompozici budov nemocnice. Přehled o počtech nemocných a ošetřených nám autor doplňuje několika tabulkami uprostřed knihy.¹⁸² Held v publikaci také popisuje své působení a zavádění změn v nemocnici, podává své lékařské názory a

---

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 465.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 473.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 482.

¹⁷⁷ V průběhu napoleonských válek byl údajně schopen zřídit tři vojenské lazarety za pouhé dva dny.

¹⁷⁸ HELD, J. T., KVĚT, J. a TINKOVÁ, D. (eds.). 2017, s. 61.

¹⁷⁹ Název by se do češtiny dal přeložit jako „Krátké dějiny léčebného ústavu Milosrdných bratří v Praze: spolu s pohledem zpět na založení, rozšiřování a osudy tohoto řádu vůbec“.

¹⁸⁰ Obr. č. 4.

¹⁸¹ HELD, J. T., 1823. *Kurze Geschichte der Heilanstalt der Barmherzige Brüder in Prag*. Praha: G. Haase nákladem autora, s. 93–96.

nastiňuje nám běžný denní provoz špitálu. Zjednodušil například organizaci správy špitálu a zvýšil i celkové hygienické standardy. Pacientům byl například zajištěn jednotný bílý úbor, vzhledově podobný nočním košilím, pantofle a řádné lůžkoviny. Zavedeno bylo pravidelné větrání místností a soukromí pacientů bylo zajištěno záclonami, které měla každá postel.¹⁸³ Held byl také vyznavačem zdravé stravy, na kterou dbal jak ve svém osobním životě, tak i na nemocniční půdě. Jídlo bylo pro pacienty připravováno v nemocniční kuchyni v souladu s jejich individuálním zdravotním stavem, včetně speciálních dietních pokrmů, dle indikace lékaře. Jinak byla pacientům bez dietních omezení podávána strava pravidelně, třikrát denně.¹⁸⁴

Tržby z prodeje knihy věnoval Held na provoz nemocnice,¹⁸⁵ což jen dokazuje citový vztah, který jej s nemocnicí Milosrdných pojil. Kniha je v současné době k dispozici k nahlédnutí v Knihovně Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků 1. LF UK v Praze.

V letech 1806–1811 zastával Held funkci suplujícího primáře ve Všeobecné nemocnici. Ve svém kmenovém špitále ovšem praxi neukončil, a tak působil ve dvou nemocnicích zároveň. Zde bychom mohli předpokládat, že plnění dvou vedoucích funkcí současně nebude mít dobrý vliv na kvalitu odvedené práce. V Heldově pozůstalosti se ovšem zachoval dopis, ve kterém tehdejší převor vyjadřuje vděk mladému lékaři a nešetří chválou na jeho osobu a pracovní angažovanost v nemocnici Milosrdných bratří.¹⁸⁶ Held také působil na lékařské fakultě, kde přednášel mimo jiné například psychiatrii. Byl několikrát za sebou zvolen děkanem a roku 1827 byl zvolen rektorem Karlo-Ferdinandovy Univerzity.¹⁸⁷ Zajímavé ovšem je, že jako lékař působící na akademické půdě nepublikoval žádné odborné a vědecké práce.¹⁸⁸

K ukončení spolupráce s pražským konventem došlo na základě sporu s tehdejším převorem Chrysantem Martinovským. Dle Sobelových popisů byl převor velmi schopným a autoritativním vedoucím,¹⁸⁹ což přinášelo problémy v komunikaci a spolupráci s doktorem Heldem, který byl nejspíše velmi podobné povahy. Na konci roku

---

¹⁸² Tamtéž, s. 97–107.

¹⁸³ Tamtéž, s. 84–88.

¹⁸⁴ SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 1999, s. 34.

¹⁸⁵ HLAVÁČKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, L., 1972, s. 52.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 50.

¹⁸⁷ VONDRÁČEK, V., 1971a, s. 52.

¹⁸⁸ Mimo jedné, která vyšla na konci jeho života v roce 1850 – *Blick auf die praktische Medizin der Neuzeit*.

¹⁸⁹ SOBEL, J., 1892, s. 104.

1825 údajně došlo k prvním ostřejšímu konfliktu mezi dvěma panovačnými muži a Held dokonce vznesl výhrůžku, že ukončí s nemocnicí spolupráci. Na nějaký čas přestal do nemocnice téměř docházet. V květnu roku 1826 se měl údajně sejít s převorem Martinovským, aby dohodli podmínky další spolupráce. Held požadoval mimo jiné zvýšení platu hlavního fyzika, což převor odmítl se slovy, že by to bylo pro konventní pokladnu nezvládnutelné. Rozhovor prý proběhnul v poklidu s tím, že ohledně peněz si ještě lékař promluví s provinciálem. Prevor ovšem na další jednání s Heldem nečekal a nejspíše bez jeho vědomí dal v červnu toho roku zprávu guberniu o ukončení spolupráce s doktorem Heldem a o zvolení nového nemocničního fyzika. Helda toto chování nejspíše velmi popudilo, neboť se ihned obrátil na hejtmanství a chtěl celý incident dát dokonce do tisku. K tomu sice nedošlo, ale po vyčerpávající korespondenci převora s guberniem, kde se lékaře snažil převor očernit i nepravdivými tvrzeními, podal Held v květnu roku 1827 žádost o urychlené rozvázání pracovního poměru mezi ním a špitálem Milosrdných.¹⁹⁰ Historička Hlaváčková, která se pokusila zrekonstruovat celou kauzu pomocí korespondence, jež se dosud v archivech zachovala, usuzuje, že Held, který už od počátku sporu opět přijal místo primáře ve všeobecné nemocnici, neměl v průběhu sporu tendenci se do nemocnice milosrdných vrátit. Byl spokojen s tím, že měl zastání u úřadů a chtěl dosáhnout odchodu z jeho vlastní iniciativy, nikoli být propuštěn převorem.¹⁹¹

Doktor Jan Theobald Held představoval výjimečnou osobnost. Byl výborným lékařem, uznávaným pedagogem, hudebníkem a rovněž myslitelem. K připomínce jeho památky je mu věnována zmínka na zdi nemocnice v ulici U Milosrdných na měděné pamětní desce, která slouží jako připomínka jeho významné role v Nemocnici Na Františku, kde působil téměř tři desetiletí.

---

¹⁹⁰ HLAVÁČKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, L., 1972, s. 52–53.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 53–54.

7 Průběh 19. století

*„Nech, hochu, nech – zde lávka – jenom chvíli!
Můj život sice chvatem k hrobu pílí,
však kdo se naposled již na svět dívá,
snad přece nějaká mu chvíle zbývá.
Já sice po odpočinku již práhnu,
však tato fortna děsně vábívá
mne nevyпустí více za živa –
jen chvílku ještě, na zvonec než sáhnu!“¹⁹²*

Před fortanou milosrdných

Jan Neruda

Prvních několik let 18. století byly kontinuálně zažehnávány následky století předešlého. Opět se prohluboval nedostatek peněz, který nemocnici tížil od počátků jejího fungování. Přestěhováním klinické výuky do všeobecné nemocnice na Dobyčtím trhu se sice konventní pokladně ulevilo, výdaje se ale zvýšily jinde, neboť napoleonská tažení Evropou a současné tyfové epidemie způsobovaly nárůst přijímaných a ošetřovaných pacientů. Řád byl nucen dokonce v rámci úsporných opatření snížit počet ošetřujících bratrů v pražském konventu. Toto opatření však nebylo pro špitál příznivé řešení, zejména v kontextu neustále rostoucího počtu pacientů.¹⁹³

I přes veškerá omezení v provozu ale vykazovala nemocnice Milosrdných srovnatelně nižší úmrtnost nemocných oproti jiným, modernějším, pražským nemocnicím.¹⁹⁴ V březnu roku 1806 navštívila špitál státem pověřená komise k vyšetřování stále přetrvávající tyfové epidemie a její dvouhodinové šetření dopadlo nadmíru dobře.¹⁹⁵ Nemocnici byl dokonce udělen pochvalný dekret za vysokou kvalitu péče o nemocné.¹⁹⁶ Komise se také ve svých závěrech z auditu velmi kladně vyjádřila k čistotě vzduchu v nemocničních prostorách. Ta byla zásluhou tehdejšího vedoucího lékaře Helda a jeho nového vykuřovacího zařízení, které nechal do nemocnice dovézt a instalovat na své

---

¹⁹² NERUDA, J., 2011. *Knihy veršů*. [Online]. Městská knihovna v Praze. Praha: Městská knihovna v Praze, [citováno 25. 2. 2024]. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/59/03/33/knihy_versu.pdf.

¹⁹³ SOBEL, J., 1892, s. 101.

¹⁹⁴ Například oproti všeobecné nemocnici nebo vojenskému špitálu při kostele sv. Ignáce.

¹⁹⁵ HLAVÁČKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, L., 1972, s. 50.

¹⁹⁶ SOBEL, J., 1892, s. 101.

vlastní náklady až z Německa. A právě za obětavé služby nemocnici byl o něco později oceněn pražským hejtmanstvím i sám doktor Held.¹⁹⁷

Jakožto následek napoleonských válek došlo v roce 1811 ke státnímu bankrotu. Stát byl nucen devalvovat měnu na 20 % její původní hodnoty a země habsburské monarchie se propadly do ještě většího stavu chudoby. Hodnoty nadačních jistin, které zajišťovaly konventu přísun finančních prostředků zajišťujících jeho provoz, značně klesly. Chudoba nemocnice zašla opět do takové míry, že konvent začal zvažovat její uzavření.¹⁹⁸ Česká šlechta a vlastenečtí umělci na podnět doktora Helda¹⁹⁹ ale začali pořádat slavnosti a dobročinné kulturní akce,²⁰⁰ ze kterých šly veškeré výtěžky na pražské řádové nemocnice.²⁰¹ Díky těmto akcím, které byly pořádány ještě několik dalších let, až do roku 1822, byl tak provoz nemocnice na nějakou dobu zajištěn i v průběhu dalších bitev proti Francii, jež opět značně zvyšovaly náklady na provoz.²⁰² Nemocnici měl údajně navštívit i sám císař František I. s rodinou, který ještě před návštěvou nařídil ze státní pokladny splatit veškeré dluhy pražského konventu a nemocnici zrenovovat k tehdejším požadavkům moderní medicíny.²⁰³ V roce 1832 dostali bratři darem část podílů ze zrušeného Anežského kláštera, který se špitálem přímo sousedí. Klášter byl jedním z těch, které postihlo masové rušení klášterů během vlády Josefa II., a jeho části byly následně prodány soukromníkům. Část věnovaného kláštera vlastnil tesař Jan Želnický – ten krátce před smrtí odkázal svůj podíl milosrdným bratřím. S věnovanou částí kláštera ale podědil konvent také dluh 11 491 vídeňské měny, který na podílu váznul. Dluh byl vyrovnán o 30 let později, kdy se ujal funkce konventního převora bratr František Celestýn Opitz.²⁰⁴

Pražský konvent tak opět nejen že překonal hrozbu ukončení činnosti, ale díky našetřeným penězům z příspěvků se mohl v průběhu 19. století postupně předělávat na moderní zdravotnické zařízení. Tři největší sály s patientskými postelemi byly

---

¹⁹⁷ HLAVÁČKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, L., 1972, s. 50.

¹⁹⁸ BOGAR, F. B., 1934, s. 199.

¹⁹⁹ Held údajně podrobněji líčí situaci i ve svých sepsaných pamětech, kde uvádí, že vybídl tehdejšího převora, aby jeden z bratrů odnesl klíče od nemocnice na zemskou správu s lítostným vzkazem, že bratři již nemohou nemocnici nadále provozovat. Tento čin měl údajně tehdejšího hrabě Kolovrata přesvědčit k záchraně konventu. Hrabě následně věnoval 6 tisíc zlatých na udržení provozu špitálu. (HLAVÁČKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, L., 1972, s. 51).

²⁰⁰ Podrobnějšímu výčtu těchto událostí se ve svém díle věnuje F. B. Bogar (1934, s. 199–200).

²⁰¹ BOGAR, F. B., 1934, s. 200.

²⁰² Například bitvy s napoleonskou armádou u Drážďan a následně u Chlumce v roce 1813.

²⁰³ SOBEL, J., 1892, s. 103.

rozděleny skleněnými příčkami s dveřmi, což dalo vzniknout novým oddělením – do těch byli pacienti tříděni dle povahy onemocnění, jak je v nemocnicích prováděno i v současné době. Prostorná lékárna byla plně vybavena a obsluhována atestovaným apatykářem a dvěma řadovými asistenty. Nemocnice také mimo jiné disponovala dobře vybaveným operačním sálem a několika místnostmi, které byly vyhrazeny pro starší osoby s mírnějšími onemocněními nebo sloužily jako izolační pokoje pro pacienty s nakažlivými nemocemi během epidemií. Dále měla nemocnice zařízenou speciální koupelnu s pěti vanami, zavedené vodovodní potrubí, vlastní prádelnu, sklad, několik studní zajišťujících čerstvou vodu a klášterní zahradu, kterou mohli pacienti využívat k rekonvalescenci na čerstvém vzduchu.²⁰⁵ Z hygienických důvodů byla zrušena lůžka se závěsy a byly zakoupeny postele nové, odpovídající moderním hygienickým standardům.²⁰⁶ V sedmdesátých letech bylo opraveno mnoho vnitřních i vnějších prostor konventních budov, byla řádně svedena odpadní síť do přilehlé Kozí ulice a byly obnoveny fresky na stěnách refektáře. Na iniciativu tehdejšího hlavního lékaře Joannese de Deo Sobela byla zrušena vnitřní bylinková zahrada a místo ní byla zřízena řádná čekárna pro chirurgické ambulatorium. Na jeho iniciativu byly také v nemocnici zavedeny, po vzoru britského lékaře Josepha Listera, antiseptické postupy a snížil se tak počet pooperačních komplikací v podobě infekcí ran.²⁰⁷

Joannes de Deo Sobel (někdy také uváděn jako Jan z Boha Sobel) byl lékař původně německé národnosti, jež působil ke konci 19. století v pražském konventu, který si i dle svých vlastních slov velmi zamiloval.²⁰⁸ Angažoval nejen v lékařských činnostech, ale zároveň také po dlouhém probádávání archivů sepsal v roce 1892 knihu *Dějiny a slavnostní spis rak.-české řádové provincie Milosrdných bratří ke slavnosti ve dnech 28., 29. a 30. srpna konaného vysvěcení nemocnice mateřského domu ve Valčicích v Dol. Rakousích, Munificencí Jeho Jasnosti knížete Jana I. z Liechtenšteina a na Liechtenšteině nově vystavěné*. Jde o velmi podrobnou historickou práci, která mapuje historii česko-rakouské řádové provincie, ze které je v této práci také mnoho čerpáno.

---

²⁰⁴ BOGAR, F. B., 1934, s. 203.

²⁰⁵ KROMBOLZ, J. V., 1837. *Topographisches Taschenbuch von Prag: zunächst für Naturforscher und Aerzte*. Prag: Haase, s. 475.

²⁰⁶ Denní zprávy. 1866. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 31. 3. 1866, s. 3. [citováno dne 4. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:eff25540-3c17-11e7-8881-5ef3fc9ae867>.

²⁰⁷ SOBEL, J., 1892, s. 108–109.

²⁰⁸ Několikrát za sebou byl také později zvolen provinciálem (Bogar, s. 204).

Na sklonku svého života, v roce 1901, Sobel také sepsal v českém i německém jazyce příručku pro ošetřovatele s názvem *Prvé pokyny pro vzdělání ošetřovatelů nemocných (dle zkušeností Milosrdných bratří)*, která má sloužit jako návod především pro nově nastupující řádové bratry, kteří se rozhodli zasvětit život ošetřovatelské činnosti. V úvodu knihy autor uvádí, že kniha je i zároveň jakýmsi souhrnem vědění a přístupů, kterými se řád od počátků jeho historie řídil, jsou osvědčené za mnoho let v praxi a v žádném případě se nejedná o učebnici s novými ošetřovatelskými postupy.²⁰⁹ Zde bychom mohli polemizovat, zda Sobel jaksi nenaráží na publikace svých současníků, iniciátorů profesionálního ošetřovatelství, jehož existence byla v té době v počátcích. Autor ale hned na další straně příručky uvádí některé jejich publikace a upřesňuje, že těmi má čtenář případně doplnit jeho znalosti o moderní poznatky v ošetřovatelské oblasti.²¹⁰ Kniha je rozdělena na kapitoly, ve kterých je následně podrobně rozepsáno, co má řádný bratr ošetřovatel dělat v průběhu vykonávání svého povolání. Podobně jako Florence Nightingale²¹¹ i Sobel klade důraz na čistý vzduch, teplo, kvalitní stravu, čisté lůžko a pacientovu psychickou pohodu. Důraz klade také na důležitost řádného ošetřování nemocných a upozorňuje, že často má i větší vliv na zdravotní stav pacienta správná ošetřovatelská péče než samotné léky.²¹² V první kapitole nazvané *Na všechno pamatovati* Sobel popisuje, jak je důležité brát každého pacienta naprosto individuálně a pamatovat na rozdílné potřeby každého zvlášť. Bratr pečovatel by tak měl přistupovat ke každému jednomu pacientovi individuálně a uzpůsobit tak jeho zdravotnímu stavu a potřebám i následnou ošetřovatelskou péči a pamatovat i na maličkosti, které častokrát pečovatele nic nestojí a pacientovi minimálně zlepši psychický stav. Pamatovat má také na sebe – vždy mít čistý oděv, čisté pracoviště a odvádět svou práci svědomitě a s nejlepším úmyslem.²¹³ Ve druhé kapitole *Větrání, vytápění a šetření čistoty v místnostech, sluneční světlo* vysvětluje autor, jak má být správně větráno, aby průvan a ventilovaný vzduch neohrozil zdraví pacientů. Zároveň také zdůrazňuje, že čistý vzduch v místnostech je velmi důležitým prvkem při ošetřování nemocných – močové

---

²⁰⁹ SOBEL, J., 1901. *Prvé pokyny pro vzdělání ošetřovatelů nemocných (dle zkušeností milosrdných bratří)*. V Praze: Nákladem řádu Milosrdných bratří, s. 1.

²¹⁰ Tamtéž, s. 2.

²¹¹ Zakladatelka moderního ošetřovatelství. Zlepšila hygienické, stravovací a organizační podmínky v lazaretu ve Scutari za krymské války a značně tím snížila úmrtnost raněných vojáků. V roce 1859 pak vydala knihu *Zápisky o ošetřovatelství*, kde mimo jiné rozebírá právě i důležitost čistého vzduchu, kvalitní stravy a vysokých hygienických standardů při ošetřování nemocných (Plevová, 2018, s. 61–65).

²¹² SOBEL, J., 1901, s. 5.

lahve a dřevěné nádoby na stolicí mají tak být po každém použití řádně umyty a vysušeny a nemají se nechávat znečištěné u lůžek pacientů. Popisuje také, jak má vypadat správný úklid nemocničních prostor, aby byla zajištěna maximální čistota prostředí. Na konci kapitoly pak nabádá k využívání terapeutických účinků slunečního svitu a doporučuje, aby pacienti byli alespoň posazováni do oken na sluneční světlo, pokud nemohou být jakkoliv dopraveni do konventních zahrad, kde by mohli odpočívat na slunci.²¹⁴ V kapitole *Klid ve všech místnostech, noční hlídka* pak Sobel nabádá k dodržování klidného a tichého prostředí v nemocničních prostorách, aby nemocní nebyli zbytečně rušeni při rekonvalescenci, a popisuje náplň práce noční ošetrovatelské služby.²¹⁵ Čtvrtá kapitola *Lůžko, prádlo a šat nemocných* pojednává o náležitostech správného lůžka, úpravě a čištění lůžkovin (například při střídání pacientů na lůžku musely být matrace a lůžkoviny vždy vyneseny na vzduch a řádně vyklepány a vyčištěny) a také o pořádku, který má okolo lůžka panovat. Bratři vždy dbali na udržování pořádku i okolo postelí pacientů, aby byl k lůžku snadný přístup. Pacienti také do postele nesměli nosit své osobní prádlo – pouze ponožky, a to za předpokladu, že byly nepoužité a doopravdy čisté. Každý pátek také byly prováděny celkové hygieny všech pacientů a stlaní a převlékání postelí, aby bylo vše v pořádku a čisté pro víkendovou službu.²¹⁶ Kapitola *Výživa a vlastnosti potravy, léky* popisuje důležitost výživné a kvalitní stravy, která by měla být uzpůsobena potřebám pacientova zdravotního stavu. Dále také popisuje, jak mají bratři správně podávat ordinované léky – přesně v určitou hodinu, vždy zkontrolovat správnost podávaného léku a dopomoci nemocným k jejich požití.²¹⁷ V šesté kapitole autor poučuje především o správném způsobu předávání směn mezi ošetřujícími bratry, jaké informace o pacientovi při předávání nevynechat a na co upozornit službu přebírající směnu. Sedmá kapitola pak pojednává o infekčních nemocech, jejich původu a podává hygienická doporučení k zamezení jejich šíření. Poslední kapitola *Ošetřující asistent, jeho osoba* nabádá bratry, aby vždy udržovali své šaty a obuv čisté a svůj zevnějšek celkově upravený. Popisuje také, jak by mělo vypadat chování bratří, aby patřičně reprezentovali postavu ošetřovatele: „*Nechť hledí si klidného a vlídného chování, nechť mluví málo a pamatuje*

---

²¹³ Tamtéž, s. 7–10.

²¹⁴ Tamtéž, s. 10–14.

²¹⁵ Tamtéž, s. 14–15.

²¹⁶ Tamtéž, s. 16–19.

²¹⁷ Tamtéž, s. 20–22.

na vše; jeho jednání bud' všude vážné, s odměřeným pokojným krokem, neutíkej nebo neskákej, nemějž ruce nikdy v kapsách, poněvadž musí býti k práci hotovy, také by to bylo neslušné.²¹⁸ Celá kniha je vzhledem k řeholnímu původu autora pochopitelně protkána náboženskými odkazy, avšak velice vkusně a duchovní reference nijak nenarušují zdravotnickou odbornost publikace. Jednotlivé ošetrovatelské postupy jsou rozepsány podrobně, zároveň ale velmi srozumitelně a všechna autorova doporučení jsou prakticky opodstatněna. Publikace sice vyšla v roce 1901, tedy již za doby rozvoje profesionálního ošetrovatelství, nicméně jak je předesíláno na prvních stranách knihy – těmito pravidly a postupy při ošetrování nemocných, se řád řídil již od počátků svého fungování.

V průběhu 19. století se ve špitále také pozvolna navyšoval počet lůžek pro nemocné. Patro, kam byli pacienti dočasně přesunuti během povodně v roce 1784, bylo v roce 1820 trvale přeměněno na řádné lůžkové patro. Přesný počet nemocničních lůžek se měnil dle situace, neboť častokrát byla přistavována i lehátka provizorní, pokud to vzplanutí další epidemie některého z infekčních onemocnění vyžadovalo. Počet postelí pro pacienty se tak v průběhu let měnil a některé roky vystoupal až na 180. Obložnost těchto lůžek v průběhu let také pozvolna stoupala. Kupříkladu za rok 1822 bylo hlášeno 1926 přijatých nemocných.²¹⁹ V roce 1870 pak hlásí pražský konvent v jejich ročence 3163²²⁰ přijatých, v roce 1871²²¹ hlásí 3456 přijatých a kupříkladu za rok 1899²²² bylo hlášeno 3703 nově přijatých pacientů. Za tato zvyšující se čísla pravděpodobně mohlo přibývání nakažlivých onemocnění, kterých v Praze přibývalo – nejen že tyfus se neustále nedařilo úplně vymýtit, navíc k němu se v průběhu let přidaly ještě další nemoci, decimující obyvatelstvo rakousko-uherského království. V 60. letech 19. století propukla třetí vlna cholery, která se díky prusko-rakouské válce posléze rozšířila i na

---

²¹⁸ Tamtéž, s. 28–29.

²¹⁹ BOGAR, F. B., 1934, s. 202.

²²⁰ *Přehled nemocí, které v nemocnici milosrdných bratří v Praze roku 1870 se nahodily*. 1870. Praha: Nákladem Milosrdných bratří, s. 4. [citováno: 4. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nlk/uuid/uuid:8edd33a7-b249-432b-9d07-2f85619c1ed9>.

²²¹ *Přehled nemocí, které v nemocnici milosrdných bratří v Praze roku 1871 se nahodily*. 1871. Praha: Nákladem Milosrdných bratří, s. 4. [citováno: 4. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nlk/uuid/uuid:e0bc0bef-d97b-4eac-8145-8a17244cc1f0>.

²²² *Přehled nemocí, které v nemocnici milosrdných bratří v Praze roku 1899 se nahodily*. 1899. Praha: Nákladem Milosrdných bratří, s. 25. [citováno: 4. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nlk/uuid/uuid:11fbfde2-1b4b-40bf-8c56-dc0e214a9b9a>.

české území.²²³ V roce 1972 tak byly hlášeny první případy i v nemocnici Milosrdných bratří v Praze. Cholera tak přibyla k další již probíhající epidemii, a to epidemii pravých neštovic.²²⁴ Totiž očkování proti variole bylo již v průběhu 19. století relativně dostupné řešení v prevenci její epidemie, nicméně i přes snahy lékařů i samotného státu, lidé ale často nebyli ohledně vakcinace dostatečně vzděláni a této nové metodě nevěřili. Na počátku 70. let tak došlo k opětovnému, a o to většímu, vzplanutí epidemie pravých neštovic,²²⁵ jejíž následky přetrvávaly i do dalších let. V 80. letech se k variole, tyfu a choleře navíc přidala ještě epidemie scarlatiny neboli spály.²²⁶

Vhodné podmínky pro šíření infekčních onemocnění poskytovaly bezpochyby války a válečná tažení armád skrz cizí území, což zapříčiňovalo mnohem rychlejší rozsev onemocnění i na vzdálenější území. Ve druhé polovině 19. století ale stíhalo Prahu mnoho povodní a vlhké prostředí, společně se špatnými životními podmínkami, které časté povodně způsobovaly, tak ještě více příživovaly podmínky pro šíření nemocí. Jak jsme již zmiňovali v dřívější části této práce, nemocnice byla povodněmi zasahována poměrně často, avšak jejich četnost je především ve druhé polovině 19. století zmiňována hojně. Ničivé byly pro konvent především povodně z let 1845 a 1862, kdy voda v přízemí budov stála celé tři dny.²²⁷ Jedna z nejničivějších však přišla v září roku 1890. Dobová reportáž popisuje rozsáhlé zaplavení části Josefova, Židovského města a čtvrti Na Františku. Voda údajně dosahovala v některých ulicích takové výšky, že byly přístupné pouze pomocí loděk. Jednou z takto zaplavených ulic byla i k nemocnici přilehlá ulice Dušní. Konvent byl pochopitelně z velké míry zasažen vodou taktéž a bratři byli nuceni opět přemísťovat lůžka s nemocnými z přízemních sálů do vyšších pater budov.²²⁸ Veškeré renovace přízemních částí budov a kostela, které v předchozích letech proběhly, přišly vniveč. Zrenovovaný nábytek v sakristii byl nenávratně poničen, stejně jako nově položené dubové podlahy v nemocnici. Chirurgický sál a nové

---

²²³ NIKLÍČEK, L., ŠTEIN, K., 1985, s. 170.

²²⁴ Domácí zprávy ze dne 4. prosince. *Čech: politický týdeník katolický*. 1872. Praha: Antonín Schmitt, 5. 12. 1872, 4(279), s. 3. [citováno: 4. 3. 2024] Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:33a918c0-2830-11e6-a7c4-005056825209>.

²²⁵ NIKLÍČEK, L., ŠTEIN, K., 1985, s. 175.

²²⁶ *Zpráva o zdravotních poměrech a činnosti Městského fysikátu v Praze za rok 1882*. 1883. V Praze: Nákladem důchodův královského hlavního města Prahy, 1883(1882), s. 5. [citováno: 4. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a198d578-e0b8-4442-b2ee-3fb70039b3cd>.

²²⁷ BOGAR, F. B., 1934, s. 202.

chirurgické oddělení, nedávno nově zařízené a vybavené dle antiseptických protokolů, také utrpěly značné škody. Škody byly dokonce takové, že Joannes de Deo Sobel, v té době již ve funkci provinciála, osobně přijel z Vídně do pražského konventu, aby s tehdejším převorem Aureliem Papouškem vyřešil organizační a finanční aspekt oprav poničeného konventu.²²⁹

7.1 Operace v celkové narkóze v pražské nemocnici

V průběhu historie byla bolest běžnou součástí denního života. Za středověku byla nemoc a bolest vnímána spíše jako boží trest a v některých případech, jako například u porodu či některých náboženských rituálů, bylo lidské utrpení bráno jako něco, čím si člověk projít musí. V medicíně a chirurgii byl křičící a bránící se pacient pro změnu brán jako pacient se zachovanými vitálními funkcemi.²³⁰ Neznamená to ale, že by se neobjevovaly ojedinělé pokusy o zmírnění pacientova utrpení. Využívána byla například aplikace chladu²³¹ nebo podání pacientovi větší dávky alkoholu²³² či omamného opia.²³³

Když pak v říjnu roku 1846 americký zubař William Thomas Green Morton v Massachusettské nemocnici uspal operanta nasládlým plynem diethyletherem²³⁴ a pacient uvedl, že při zákroku téměř necítil bolest, nastala ve své podstatě revoluce v operačním odvětví medicíny.²³⁵

Prvenství éterové narkózy v českých zemích se připisuje milosrdnému bratřovi Celestýnu Františku Opitzovi, který 7. února roku 1847 v pražské nemocnici Milosrdných bratří uvedl pomocí éteru pacienta do celkové narkózy a úspěšně jej odoperoval.²³⁶

---

²²⁸ KVAPIL, J., 1890. *Povodeň v Čechách 1890: S úvodní básní Jaroslava Kvapila a četnými původními vyobrazeními*. Praha: J. Otto, s. 10. [citováno dne 4. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ac20eed0-f496-11e6-bf7e-005056825209>.

²²⁹ SOBEL, J., 1892, s. 111.

²³⁰ MÁLEK, J., TŮMA, P., 2021. Sto devadesát let od objevu chloroformu – historie inhalačních anestetik. Část 1, *Anesteziologie a intenzivní medicína*, s. 30.

²³¹ MÁLEK, J., 2023. Kdo podal první anestezii? *Anesteziologie a intenzivní medicína*, s. 82.

²³² Tamtéž, s. 87.

²³³ Tamtéž, s. 83.

²³⁴ Zkráceně éter.

²³⁵ CHATURVEDI, R., GOGNA, R. L., 2011. Ether day: an intriguing history. *Medical journal, Armed Forces India*, s. 306.

²³⁶ DVOŘÁČEK, D., 2011. Zakladatel moderní anesteziologie. *Zdravotnické noviny*, s. 16.

Josef František Opitz se narodil roku 1810 v Heřmánkovicích u Broumova. V Brně vystudoval humanistické gymnázium a následně vstoupil do řádu Milosrdných bratří v Praze, kde v roce 1833 složil v pražském konventu sliby a zvolil si řádové jméno Celestýn (v pramenech také Coelestýn). Historička Ludmila Hlaváčková se přiklání k teorii,²³⁷ že Opitz byl jedním z příkladů chlapců z chudé rodiny a tímto způsobem mu bylo zajištěno medicínské vzdělání, které by si jinak rodina nemohla dovolit. Působil střídavě v Praze, Valticích, ve Vídni a Budapešti. Po získání titulu magistra chirurgie na Karlo-Ferdinandově univerzitě v roce 1841 opět odešel na čtyři roky působit do Nemocnice Milosrdných bratří v Novém Městě nad Metují a do pražského konventu se vrátil roku 1845.²³⁸

Opitz se ve své chirurgické praxi zabýval anestezií a ulevování pacientům od bolesti už delší dobu předtím, než jí oficiálně prakticoval na operačním sále. Prováděl údajně pokusy na zvířatech, která uspával právě éterem a následně tyto pokusy dokumentoval. I přes úspěšnost pokusů se mu ale nedařilo myšlenku celkové anestezie aplikované na člověku u vedení nemocnice prosadit.²³⁹

Na počátku roku 1847 se nakonec Opitzovi podařilo přesvědčit vedoucího lékaře nemocnice Hoffmeistra o kladných účinkách éteru na chirurgické pacienty a 7. února uspal na operačním sále pod jeho dohledem pacienta. Éter byl aplikován za pomoci skleněné baňky, do které byl vložen malý kus látky nasáklý nasádlým plynem.²⁴⁰

Co se týče chirurgického zákroku, není úplně jasné, jaký výkon měl tehdy C. Opitz provést. Některé prameny mluví o *vředu*²⁴¹ jiné o *amputaci končetiny*,²⁴² ale většina pramenů zůstává bez pojmenování konkrétního zákroku. Vlček ve svém článku z roku 1984²⁴³ udává, že v dobách, kdy se archiv nemocnice nacházel ještě stále v jejím areálu, chorobopis se záznamem operace viděl. Spis byl ale nejspíše ztracen při stěhování archivu.²⁴⁴

---

²³⁷ HLAVÁČKOVÁ, L., 1996c, s. 165.

²³⁸ DVOŘÁČEK, D., 2011, s. 16.

²³⁹ POSPÍCHAL, V., 2010. MUDr. Celestýn Opitz. *Časopis lékařů českých*, s. 601.

²⁴⁰ HESS, L., 2018. Dietyléter a chloroform – nejstarší inhalační anestetika se zajímavou historií. *Remedia*, s. 520.

²⁴¹ DVOŘÁČEK, D., 2011, s. 16.

²⁴² JOKL, Ivo. Nemocnice Na Františku s poliklinikou. *Nemocnice*, s. 31.

²⁴³ VLČEK, J., 1984, Nemocnice milosrdných bratří v Praze, III. část. *Praktický lékař*, s. 75–76.

²⁴⁴ V současné době se v Národním archivu ve Fondu Milosrdných bratří přímý záznam či operační protokol, který by zákrok dokumentoval, nenachází.

Úspěšnost zákroku přinesla nemocnici velký věhlas mezi dalšími zdravotnickými zařízeními a téměř okamžitě se technika začala využívat celkem rutinně. Celková sedace pacienta měla oproti předešlým omamným technikám²⁴⁵ pro chirurgy mnoho výhod. Prodloužil se čas pacientova bezvědomí, tudíž měl chirurg více času na zákrok a díky silnějším analgosedacním účinkům éteru bylo možné provádět i větší zákroky, jako bylo například otevření dutiny břišní či hrudní.²⁴⁶

Ač byl Opitz dlouho považován za prvního, kdo celkovou narkózu v českých zemích provedl, v podání éterové narkózy bohužel prvenství nedrží. Při pozdějším pátrání historiků bylo zjištěno, že doktor Göttinger provedl v brněnské nemocnici operaci v celkové éterové narkóze v únoru téhož roku, jen o tři dny dříve.²⁴⁷ I přesto ale Opitz zůstává nejznámějším průkopníkem éterové narkózy u nás a od prvního zákroku do své smrti bylo zdokumentováno ještě dalších 186 operací v celkové narkóze, které provedl. Za jeho zásluhy v oboru medicíny mu byl darován Zlatý záslužný kříž a později i rytířský kříž Řádu Františka Josefa I. V pražském konventu působil čtyři roky jako převor a později dostal funkci rakousko-českého provinciála. Roku 1866 umírá ve Vídni.²⁴⁸ Jakožto memento jeho činu slouží pamětní deska umístěná na stěnu barokního průčelí nemocnice v ulici U Milosrdných.²⁴⁹

V současnosti uděluje od roku 2010 řád Milosrdných bratří ocenění osobám, které zasvětily svůj život zdravotní a sociální péči o nemocné a potřebné s názvem *Cena Celestýna Opitze*. Cena je udělována každoročně a některé ročníky proběhly i v kostele sv. Šimona a Judy u nemocnice Na Františku.²⁵⁰

---

²⁴⁵ Mezi analgosedacní techniky patřilo kupříkladu podání velkého množství alkoholu. To s sebou ale často neslo vedlejší účinky jako třeba zvracení, nebo dokonce otravu pacienta.

²⁴⁶ DVOŘÁČEK, D., 2011, s. 16.

²⁴⁷ HESS, L., s. 519.

²⁴⁸ POSPÍCHAL, V., 2010, s. 601.

²⁴⁹ Viz obr. č. 23.

²⁵⁰ *Cena Celestýna Opitze*. 2024. [Online]. Milosrdní bratři. [citováno dne 16. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.milosrdni.cz/o-nas/cena-celestyna-opitze/>.

8 Moderní dějiny špitálu Milosrdných bratří

Co se týče pramenů, které by nám dokumentovaly již poměrně moderní dějiny nemocnice, ani 20. století není na zdroje bohaté. Dvě světové války a dva totalitní režimy pronásledující církve a řádové ošetřovatele měly na hojnost historických pozůstatostí neblahý vliv. Premisťování, či dokonce cílené ničení dokumentů, historicky hodnotných předmětů a osobních věcí pomyslných disidentů značně ztížily zdokumentování historie objektu. Častokrát tak v příběhu nemocnice nacházíme *hluchá místa*, která nelze vyplnit doložitelnými zdroji.

Konec století a jeho přelom se pro Prahu nesl ve znamení asanace. Vedení města si velmi dobře uvědomovalo, že úzké uličky a staré domy – často ve velmi špatném stavu – jsou zdrojem epidemií nakažlivých onemocnění a velmi rizikovými lokalitami pro vznik a rychlé šíření požáru. Hlavní město se také chtělo přizpůsobovat průmyslové revoluci a moderním požadavkům doby, a tak v 80. letech 19. století vedení hlavního města rozhodlo o naplánování asanačních projektů.²⁵¹ Ty měly za cíl zlepšit hygienické a životní podmínky ve městě, zmodernizovat infrastrukturu a zregulovat tok řeky, aby se snížila četnost povodní. Byla tedy naplánována demolice budov a objektů a následná urbanizace velké části Josefova a Starého Města a menší části Nového Města.²⁵² Přestože s sebou asanace přinesla mnoho kladných změn a pozvedla životní úroveň v městském centru, vedla zároveň ke ztrátě některých historických památek a charakteristických částí města.

O osudu špitálu Milosrdných bratří se v rámci asanačních procesů vedly dlouhé diskuse. Z počátku se zvažovalo, zda se jej vůbec asanace dotkne.²⁵³ Ulice U Milosrdných, ve které se nachází historicky hodnotné barokní průčelí nemocnice, ale měla projít při asanaci značnou proměnou, neboť část domů byla ubourána a ulice výrazně rozšířena.²⁵⁴ Situace ohledně kláštera se měnila doslova ze dne na den. Vedení hlavního

---

²⁵¹ *Asanace král. hlavního města Prahy: text zákona v příčině osvobození nových staveb a přestaveb od činžovní daně domovní a zákona o vyvlastnění za účelem regulace v asanačním obvodu*. 1893. V Praze: Národní tiskárna a nakladatelstvo, s. 1. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:3cb7d650-ab03-11e4-a7a2-005056827e51>.

²⁵² *Zpráva o zdravotních poměrech a činnosti Městského fysikátu v Praze za rok 1891*. 1891. V Praze: Nákladem důchodův královského hlavního města Prahy, **1891**(7–8), s. 566–567. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:0afce237-b79f-4552-8c96-59c32c93501c>.

²⁵³ Tamtéž, s. 567.

²⁵⁴ ROUTA, F., *Plán asanačního obvodu král. hlav. města Prahy [kartografický dokument]*. [Online]. Digitální univerzitní depozitář UK, Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty UK. Mapa. [citováno: 6. 3.

města mělo v úmyslu při ozdravných procesech vyvýšit okolí nábřeží Vltavy, aby se předešlo jeho častým zatopením. To by ale pozemek s nemocnicí utopilo v okolním zvýšeném terénu a později i v zástavbě nových vyvýšených budov. Otázkou také počínala být *zastaralost* špitálních prostor, to ve srovnání s nověji vybudovanými nemocnicemi. V konventu tak začaly vyvstávat teorie o řešení problému přesunutím nemocnice do nové lokality.²⁵⁵ V prvních letech 20. století se při vedení asanačních procesů nejprve zvažovalo, že by se některé části starých budov strhly a přistavěly by se části nové. Ústav by se tak zmodernizoval a částečně přizpůsobil urbanizaci okolí.²⁵⁶ Další variantou bylo přeložit špitál i ostatní řádové budovy do novějších prostor někde po Praze či v jejím okolí. Česká spořitelna, která se v přestavování Prahy se svými financemi také angažovala, podala pražskému konventu návrh k výměně pozemků Na Františku za pozemky v pražském parku Klamovka, ležícím na pomezí čtvrtí Smíchov a Košíře. Vizí nového zdravotnického zařízení byla nemocnice s 200 lůžky, řeholní dům pro přibližně 50 bratří a jedna kaple, která by byla zároveň přístupná i pro veřejnost. Vedení řádu ani smíchovské hejtmanství nemělo proti přesunu nemocnice námitek.²⁵⁷ Kdo ovšem ze zavření staroměstského špitálu radost neměl, byli obyvatelé centra Prahy. Nemocnice měla pověst vlídného útočiště v těžkých chvílích pražského obyvatelstva a zároveň i dobré zdravotní péče, která byla ve špitálu podávána téměř bezplatně. Chudší vrstvy, které si nemohly dovolit soukromého lékaře, měly vždy možnost obrátit se na špitál v případě nouze.²⁵⁸ Vedení města však nakonec rozhodlo, že špitál bude i přes jeho památkovou hodnotu zbourán a z celého konventu zbude pouze kostel sv. Šimona a Judy. Proti tomuto rozhodnutí se postavil Klub za starou Prahu a snažil se navrhnout, aby budova byla využita na jiné účely, kupříkladu jako sídlo některé ze studentských institucí či jako palác *Národní Rady*. Klub argumentoval, že se v Praze žádná taková budova nenachází. Tyto námítky však nebyly brány na zřetel.²⁵⁹ V roce

---

2024]. Dostupné z: http://digitool.is.cuni.cz/R/-?func=dbin-jump-full&object_id=1041049&silos_library=GEN01.

²⁵⁵ BOGAR, F. B., 1934, s. 206.

²⁵⁶ Pražská nemocnice u milosrdných. *Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení*. 1905. Praha: J. Otto, 17. 3. 1905, 5(23), s. 622. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:0e6e1cb0-2d5b-11e6-b821-5ef3fc9bb22f>.

²⁵⁷ BOGAR, F. B., 1934, s. 206–207.

²⁵⁸ Přesídlení Milosrdných bratří na Klamovku. *Čech: politický týdeník katolický*. 1907. Praha: Antonín Schmitt, 5. 6.1907, 32(151), s. 1. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:952abfe0-37e7-11e8-b001-5ef3fc9bb22f>.

²⁵⁹ Zprávy Klubu za starou Prahu. Naše aktuality. *Krása našeho domova: časopis ochránců a přátel přírody: Věstník*. 1907. Praha: Svaz českých spolků okrašlovacích v království Českém, 1907, 3(7–8), s.

1907 bratři podali žádost na státní správu o přeložení nemocnice a městské radě na Smíchově byly následně předloženy plány s žádostí o povolení stavby. Výstavba nové nemocnice uprostřed oblíbeného, historického parku ovšem nedostala podporu z vyšších úředních míst,²⁶⁰ a tak na žádost tehdejšího převora Cassiana Heka bylo 20. června téhož roku svoláno komisionální jednání.²⁶¹ Zástupce okresního hejtmanství Prahy-Smíchov byl ochoten ke stavbě přistoupit. Oproti tomu ale městská rada čtvrti Košíře a její obyvatelé se výstavbě nemocnice velmi bránili. Hlavním argumentem protistrany byla výstavba moderních budov v okolí parku, která by se musela zastavit v případě zbudování nemocnice. Druhým argumentem, podporovaným zejména rezidenty v oblasti Klamovky, kteří využívali park k rekreačním aktivitám, bylo zrušení další *pražské zeleně*, které již v té době díky urbanizaci značně ubývalo. Zásadní překážkou ve výstavbě byl pak také technický problém. Na pozemcích parku totiž nevedlo žádné odpadní potrubí, tudíž by se pro nemocnici musel speciálně zbudovat kanalizační systém a bylo by třeba napojit jej ke košířské stokové síti. Košířská městská rada ovšem tuto možnost důrazně odmítla s námitkou, že by bylo značně nehygienické nechat infekční odpad z nemocnice odvádět do městské stoky, která protéká lidnatým městem. Za tento argument se postavil i stavební komisař pražského magistrátu a zemské místodržitelství.²⁶² Plány k výstavbě nové nemocniční budovy tak byly odloženy na neurčito, dokud se nevyřeší technické nedostatky pozemků Klamovky.

Na podzim roku 1907 projevila *Moderní galerie pro Království české* spolu se spolkem *Společnost vlasteneckých přátel umění* zájem o vytvoření galerie umění v budovách pražského konventu se záměrem vystavit zde různé historické sbírky, čímž by zároveň byly historické budovy nemocnice zachráněny od demolice. Přímé odpovědi se jim ale nedostalo. Bratřím se sice konečně podařilo odkoupit pozemky Klamovky, na kterých již začali s drobnějšími úpravami, ale v roce 1909 se na definitivní svolaném do Prahy

---

74. ISSN 1213-5488. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/knav/uuid/uuid:8443d223-d071-4764-a475-8ee1accbb399>.

²⁶⁰ NA, fond MB, Poř. č. 929. Pamětní kniha / Boj českých lékařů proti konventu a nemocnici Milosrdných bratří v Praze. Z různých časopisů sebráno a doklady opatřeno. 1907–1909. Kniha 603.

Pamětní kniha – *Svědectví Cassiana Heka, bývalého převora konventu pražského proti Juliu Konnovi, domnělému prostředkovateli koupě Klamovky – dne 16/3 1909 u zemského soudu v Praze*, s. 5.

²⁶¹ Zprávy denní. *Čech: politický týdeník katolický*. 1907. Praha: Antonín Schmitt, 2. 6. 1907, **32**(148), s. 4. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a0962e50-37e7-11e8-b52f-5ef3fc9ae867>.

rozhodlo, že zřízení nové nemocnice má až příliš mnoho překážek.²⁶³ Od stavby na Klamovce bylo tehdy oficiálně upuštěno. Dále bylo rozhodnuto, že současná nemocnice Na Františku bude ve své činnosti nadále pokračovat, staré budovy budou zachovány a naplánují se přístavby nových budov, které budou odpovídat požadavkům moderní medicíny.²⁶⁴

V listopadu 1909 byla převorem Theobaldem Bílým podána žádost o povolení přístavby nových budov nemocnice, které budou navazovat na budovy původní. I přes veškeré urgencye řádu trvalo vyřízení téměř dva roky, než bylo schváleno. Čekalo se stále ještě na vyjádření Moderní galerie, zda trvá na získání budov pro své záměry, a stále ještě byly v řešení asanační úpravy františkovského nábřeží. Nakonec, poté co došlo k podepsání dohody mezi převorem a asanační kanceláří, udělil magistrát povolení k výstavbě nových budov směrem do ulice Kozí a směrem k nábřeží dne 6. června 1911.²⁶⁵

Úřad hlavního města ještě k dohodě o nové výstavbě udělil několik podmínek:

- 1. Přijímání nakažlivě nemocných se nedovoluje.*
- 2. Místnosti ve staré nemocnici podrobí se rekonstrukci podle zásad moderního zdravotnictví.*
- 3. Na interním oddělení nemocnice zmenší se sály a nemocní s počáteční tuberkulosou oddělí se od ostatních nemocných.*
- 4. Postaví se buď nový zvláštní pavilon nebo zřídí se zcela izolované oddělení na 25 lůžek pro nevléčitelně tuberkulosní v posledních stadiích nemoci.*
- 5. Nově přistavěný pavilon chirurgický budiž zřízen podle zásad moderní chirurgie a hygieny.*

---

²⁶² Kdo má největší zájem na zřízení nemocnice Milosrdných bratří na Klamovce? *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 21. 6. 1907, **47**(169, odpolední vydání), s. 2. ISSN 1214-1240. [citováno: 6. 3. 2024] Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7b3118e0-2f6f-11e7-b650-5ef3fc9ae867>.

²⁶³ BOGAR, F. B., 1934, s. 208–209.

²⁶⁴ Zprávy denní. *Čech: politický týdeník katolický*. 1911. Praha: Antonín Schmitt, 22. 2. 1911, **36**(53), s. 3. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:28e363b0-7762-11e6-8340-5ef3fc9ae867>.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 210.

6. Konvent jako spolumajitel bývalého kláštera sv. Anežky odevzdá část domu toho, jemu přináležející, obci pražské do bezplatné správy.²⁶⁶

V roce 1911 byly navrženy první plány nových budov, které byly následně schváleny i stavební komisí. Proti umístění a podobě nových budov se ale postavily tehdejší úřady²⁶⁷ a dokonce i Klub za starou Prahu.²⁶⁸ Spory s úřady a spolky byly nakonec vyřešeny a v březnu 1913, kdy byly architektem Schlafferem vypracovány oficiální plány na novou přístavbu. Nová budova měla tvar písmene E a do výšky měla tři patra. V nejvyšším patře byly navrženy dva operační sály – v levém křídle sál pro špinavé výkony, v pravém sál pro výkony čisté.²⁶⁹ Mezi nimi pak dospávací pokoje pro operanty. První a druhé patro byly navrženy jako patra s lůžkovými odděleními. V prvním patře bylo také plánováno postavit rentgen. V přízemí se nacházely především technické místnosti jako prádelna se sušárnou, sklad prádla, příjmová kancelář, místnost pro ambulantní léčbu, márnice, pitevna, izolační místnost pro neklidné a nečisté pacienty apod.²⁷⁰

V červnu 1913 dostal konvent svolení ubourat některé části historických budov špitálu a státní místodržitelství udělilo povolení ke stavbě.²⁷¹ Kvůli příchodu první světové války ale muselo být zahájení stavebních prací odsunuto na neurčito. Někteří z bratrů byli povoláni na válečnou frontu a ti, kteří zůstali, museli pečovat o raněné vojáky.²⁷² Nemocnice zahájila spolupráci s Červeným křížem a přetransformovala svou činnost na lazaret pro válečníky z fronty. První transport raněných proběh 5. září 1914. Jednalo se především o vojáky slovensko-maďarské a polské národnosti. Vojáci byli přiváženi do Prahy a z nádraží poté transportováni v doprovodu nemocničního lékaře dr. Fischera a dvou řádových bratrů do nemocnice Milosrdných bratří. Péči o ně pak obstarával sám

---

²⁶⁶ BOGAR, F. B., 1934, s. 210.

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ Klub za starou Prahu. Zápisy domácní rady. *Kniha protokolů 1912, 1913, 1914*. Rok 1912, druhý díl. s. 11 a 16. [Online]. Klub Za starou Prahu. [citováno 6. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.zastarouprahu.cz/webdata/C92F5453-E48B-41BC-829B-8886EE971847_02.pdf.

²⁶⁹ V plánech zakresleno jako *Operationssaal septisch* a *Operationssaal aseptisch*.

²⁷⁰ NA, fond MB, poř. č. 890, Plány nových budov, kart. 178, složka *Plány stavby nové nemocniční budovy a účty řemeslnické 1913–1925*.

²⁷¹ Zprávy denní. *Čech: politický týdeník katolický*. 1913. Praha: Antonín Schmitt, 7. 6. 1913, **38**(154), s. 4. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:439494c0-8b0f-11e6-8aeb-5ef3fc9ae867>.

²⁷² BOGAR, F. B., 1934, s. 212.

tehdejší převor Apolinář Hrabal a primář prof. Dr. Bayer.²⁷³ Těchto transportů se v následujících měsících uskutečnilo ještě několik a téměř všechna nemocniční lůžka tak byla neustále obsazena. Péče o vojáky byla nemocnici hrazena z financí Českého červeného kříže a také pražskou maďarskou šlechtou, která nemocnici kompenzovala péčí formou různých darů.²⁷⁴ I přes válku a všude panující chudobu vládla ve špitále dobrá nálada – vedení konventu zprostředkovalo na žádost vojinů různé hudební nástroje a často tak byla slyšet z konventních budov hudba, kterou si vojáci krátili čas strávený na lůžku. Bratři dokonce pro vojáky uspořádali vánoční slavnost za účasti zástupců Českého červeného kříže a některých pražských šlechticů. Ti věnovali vojákům jako poděkování za jejich služby monarchii mnoho věcných darů, které byly vojákům přerozděleny. Jednalo se většinou o teplé prádlo, doutníky či cigarety, vánočky a jiné pochutiny. Vojáci, kteří takovou nadílku nejspíše nečekali, pak vyjádřili pomocí denního tisku vděk všem, kteří se na vánoční slavnosti podíleli.²⁷⁵

Jak válka postupovala, snižovaly se zásoby nejen jídla, ale i střeliva a vojenského materiálu. Stát tak konventu postupně zabavil veškeré kovové předměty, včetně cínového nádobí. Bratři se také museli vzdát konventních zvonů, které byly armádou postupně zabaveny. Zbyl jen umíráček u umrlčí kaple. Mezi Pražany pak kolovalo zábavné pořekadlo, že *umíráček byl ponechán, aby mohlo být Rakousku-Uhersku odzvoněno*.²⁷⁶ Armáda chtěla bratřím zabavit i kostelní varhany, jejichž píšťaly jsou zhotoveny z cínu. Ty se ale podařilo tehdejšímu převoru Hrabalovi uchránit, neboť argumentoval jejich historickou hodnotou – hrával na ně údajně Mozart, při svých návštěvách Prahy a také rakouský hudební skladatel Joseph Haydn.²⁷⁷

I přes všeobecnou bídu a válečný neklid byli bratři nuceni učinit alespoň méně nákladné stavební úpravy nemocničních budov, neboť by jinak propadlo stavební povolení, které bylo konventu před válkou uděleno. Na podzim roku 1915 byla tak alespoň zbourána část budovy v Kozí ulici a naplánováno vystavění nové umrlčí komory, kaple a pitevny.

---

²⁷³ Denní zprávy. 1914. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 12. 9. 1914, 54(250, ranní vydání). ISSN 1214-1240. [citováno: 9. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:5d34a5f0-3122-11e7-a77b-001018b5eb5c>.

²⁷⁴ BOGAR, F. B., 1934, s. 212.

²⁷⁵ Vánoce našich vojinů. 1914. *Čech: politický týdeník katolický*. Praha: Antonín Schmitt, 30. 12. 1914, 39(352), s. 5. [citováno: 9. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:18a81030-bffc-11e6-8452-001018b5eb5c>.

²⁷⁶ VLČEK, J., 1984, s. 77.

²⁷⁷ BOGAR, F. B., 1934, s. 212.

V roce 1919 byla zrekonstruována lékárna a nově do ní bylo zavedeno elektrické osvětlení.²⁷⁸ Drahota stavebního materiálu a stavebních prací byla po válce pro konvent největší překážkou v pokračování v rekonstrukcích. Již před válkou se snažil konvent v rámci sběru financí pro stavbu prodat své pozemky na Klamovce. V roce 1922 se tento prodej konečně zrealizoval a konvent tak získal alespoň část dalších peněz, které na probíhající stavbu potřeboval.²⁷⁹ Po válce chtěla městská část Prahy 1 předělat vltavské nábřeží a podmínky pro stavbu nových budov se pozměnily. V roce 1924 byly mezi bratry a magistrátem sjednány podmínky nové a následně i poupraveny původní architektonické plány z roku 1913. Nešlo o změny dramatické, pouze byly předělány některé detaily s ohledem na nové pozemkové výměry a také na moderní požadavky medicíny, dle kterých byly poupraveny interiéry budov.²⁸⁰ Vystavěním nového křídla také došlo k přesunutí hlavního vchodu do nemocnice. Původně se do budovy vstupovalo fortnou z ulice U Milosrdných, kde se nacházel i vchod do nemocniční lékárny,²⁸¹ ale díky patřičným úpravám vltavského nábřeží bylo možné přesunout vchod do nově vznikajícího křídla směrem na sever.²⁸²

V létě roku 1924 byly řádně zahájeny stavební práce k výstavě nové nemocnice. Při započetí vykopávek pro základy nového křídla byly objeveny pozůstatky starého špitálního hřbitova, datovaného odhadem do 16. století. Bylo odhaleno několik šachet obsahujících lidské ostatky a také zděné fragmenty starých hrobů.²⁸³ Většina ostatků byla následně převezena na Olšanské hřbitovy, kde byly řádně pochovány.

Řád si na stavbu vypůjčil 6 milionů od Vinohradské spořitelny, tyto finance však byly v roce 1926 vyčerpány, ač stavby v té době ještě nebyly dokončené.²⁸⁴ Konvent potřeboval ještě dalších několik milionů na dokončení a vybavení vnitřních prostor.

---

²⁷⁸ Tamtéž, s. 214.

²⁷⁹ NA, fond MB, poř. č. 958, Klamovka na Smíchově – spisy a plány zamyšlené stavby kláštera nemocnice MB na Klamovce / plány z r. 1907 /, kart. 187.

²⁸⁰ NA, fond MB, poř. č. 890, Plány nových budov, kart. 178, složka *Plány stavby nové nemocniční budovy a účty řemeslnické*, 1913–1925.

²⁸¹ VLČEK, P. et al., 1997. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 536.

²⁸² NA, fond MB, poř. č. 890, Stavba nové nemocniční budovy, plány 1913–1925, účty řemeslnické, kart. 178, složka *Plány stavby nové nemocniční budovy a účty řemeslnické*, 1913–1925.

²⁸³ Zprávy denní. *Čech: politický týdeník katolický*. 1924. Praha: Antonín Schmitt, 16. 10. 1924, **49**(286), s. 7. [citováno: 9. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a08a3780-87b2-11e6-84e2-005056827e51>.

²⁸⁴ BOGAR, F. B., 1934, s. 216.

Ministerstvem sice byla povolena věcná loterie ve prospěch novostavby,²⁸⁵ avšak očekávaná výsledná částka z ní se bohužel neblížila realitě.²⁸⁶ Kvůli rozmáhající se chřipkové epidemii ale bylo na dokončení stavby tlačeno i pražským fysikátem²⁸⁷ a Spolkem českých lékařů.²⁸⁸

Dokončení výstavby tak nakonec zajistily finanční příspěvky od ministerstva zdravotnictví, dobročinných institucí a různých dobrodinců. Přispět měl i sám prezident Tomáš Garrigue Masaryk.²⁸⁹ Nová budova byla oficiálně otevřena 9. října roku 1927. Děkovanou řeč na otevíracím ceremoniálu za přítomnosti mnoha významných českých lékařů a politických osobností pronesl tehdejší převor konventu a patron tehdejších stavebních přeměn nemocnice Apolinář Hrabal.²⁹⁰ Za jeho zásluhy mu byla věnována pamětní deska s jeho podobiznou, která se dnes nachází v depositu Muzea hlavního města Prahy.²⁹¹

Z událostí 19. století stojí jistě za zmínku také konflikt českých a německých lékařů nemocnice Milosrdných bratří v Praze, jenž vyústil v aféru, do které se nakonec musel angažovat i Spolek lékařů českých²⁹² a vedení řádu se sídlem ve Vídni. Totiž bratři do svých nemocnic vždy volili lékaře dle jejich lékařských schopností a vzdělání, a tak se občasně stávalo, že lékařský kolektiv byl tvořen početněji lékaři německými než českými. V roce 1903 vyvstal konflikt kvůli zubní ordinaci v nemocnici u Milosrdných bratří. Zubní ambulatorium si chtěl v nemocnici zřídit dr. Kamil Väter (národností

---

²⁸⁵ Denní zprávy. *Čech: politický týdeník katolický*. 1926. Praha: Antonín Schmitt, 19. 3. 1926, **51**(70), s. 6. [citováno: 9. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e3483f60-8c1a-11e6-bf08-001018b5eb5c>.

²⁸⁶ NA, fond MB, poř. č. 890, Loterie pro vybudování nemocnice / různé adresy a zbylé losy /, kart. 178, složka *Rozvaha*.

²⁸⁷ *Zpráva o zdravotních poměrech a činnosti Městského fysikátu v Praze za roky 1910–1925*. 1928. V Praze: Nákladem důchodů královského hlavního města Prahy. **1928**(1910–1925), s. 165. [citováno: 9. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f8f877a1-f55c-4b6a-8516-464262b6781a>.

²⁸⁸ XXVII. týdenní schůze Spolku českých lékařů v Praze, dne 17. ledna 1927 v posluchárně č. I. chirurgické kliniky. *Časopis lékařů českých*. 1927. Praha: Vinc. J. Schmied, 21. 1. 1927, **66**(4), s. 159. ISSN 0008-7335. [citováno: 9. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b2090a90-e972-11e7-8939-5ef3fc9ae867>.

²⁸⁹ Denní zprávy. *Čech: politický týdeník katolický*. 1927. Praha: Antonín Schmitt, 29. 1. 1927, **52**(24), s. 7. [citováno: 9. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:44085cf0-0b53-11e8-ba86-005056822549>.

²⁹⁰ VAJS, V., 1927. Velké dílo Milosrdných bratří dokončeno. *Čech: politický týdeník katolický*. 1927. Praha: Antonín Schmitt, 10. 10. 1927, **52**(239), s. 1. [citováno: 9. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:70b8b960-8770-11e6-ae94-005056825209>.

²⁹¹ Muzeum hlavního města Prahy – Historická podsírka, fond Historická 3D dokumentace, podsírka Architektonické a stavební prvky, č. inv.: H 239 629 *Pamětní deska z nemocnice Na Františku budované v letech 1924–1927*.

Čech) společně s dalšími dvěma českými zubními lékaři, byl však vedením konventu odmítnut. Obrátil se tak se stejnou žádostí na tehdejšího primáře milosrdných dr. prof. Bayera, jenž mu stručně odpověděl „...by se nevtíral do nemocnice a našel si místo ve všeobecné nemocnici...“²⁹³ Odmítnutí dr. Vätera popudilo, načež hrozil nemocnici, že uvědomí SLČ, o diskriminaci českých lékařů milosrdnými bratry. Vedení nemocnice, které chtělo zbytečným konfliktům předejít, tak nakonec dr. Väterovi uvolnilo několik hodin týdně k provozování zubařské praxe v jejich ambulanci, ovšem Dr. Väter slovo nedodržel a stížnost na nemocnici stejně podal.²⁹⁴ Informace o „*diskriminaci lékařů českého původu*“ bohužel nezůstala jen v řadách soukromých, ale spor se dostal i do tisku a česká periodika pojala téma sporu téměř jako možnost vlasteneckého a kulturního boje proti německému útlaku. Vycházely tak články, které se nesly v nepřátelském duchu vůči řádu Milosrdných bratří, kteří údajně protlačují německé lékaře kvůli jejich národnosti. Čeští lékaři dokonce podali oficiální stížnost „*Na protest proti bezohlednosti vůči českým lékařům v nemocnici Milosrdných bratří v Praze*“.²⁹⁵ Složitý spor trval několik let a byl řešen jak SLČ,²⁹⁶ tak i několikrát byl hlavním tématem vídeňských kapitul řádu. Následkem a trestem bylo nemocnici zakázáno provozovat zubní ambulanci a několik let měli bratři velký problém s výběrem almužen,²⁹⁷ neboť lidé nechtěli přispívat na německou nemocnici.²⁹⁸ Bratři se k osočením z nadřizování německým lékařům stavěli spíše pasivně a hájili se tvrzením, že chtějí pro konvent a jejich pacienty ten nejkvalifikovanější personál a nejlepší péči, bez ohledu na národnost ošetřujících lékařů.²⁹⁹ Spor byl urovnán v letech 1906 až 1907, kdy byl postupně vyrovnán počet českých a německých lékařů. Vzhledem k tomu, že v těchto letech také probíhalo vyjednávání o nové nemocnici na Klamovce, můžeme se domnívat, že i tento spor částečně ovlivnil rozhodování úřadů a způsobil neuskutečnění tehdejší výstavby.

---

²⁹² Dále SLČ.

²⁹³ NA, fond MB, poř. č. 929, Pamětní kniha / Boj českých lékařů proti konventu a nemocnici Milosrdných bratří v Praze. Z různých časopisů sebráno a doklady opatřeno. / 1907–1909. Kniha 603. Pamětní kniha – *Boj českých lékařů proti konventu a nemocnici Milosrdných bratří v Praze*, s. 8.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 7–9.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 15.

²⁹⁶ SLČ chtěl jako řešení dosadit do nemocnice lékaře české, avšak vedením konventu byli tito lékaři odmítnuti s odůvodněním, že nejsou v nemocnici třeba.

²⁹⁷ K tomu také z velké části přispěla některá periodika, která aktivně podněcovala nenávist vůči řádu milosrdných bratří a vyzývala, aby lidé nepodporovali finančně řád, který utlačuje české lékaře.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 46.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 59.

Třicátá léta se v nemocnici nesla v duchu předělávek interiérů starých budov, kostela a dalších postupných modernizací nemocnice. Bylo zavedeno plynové topení, instalována pevná telefonní linka a patientské pokoje a koupelny byly vybaveny signalizačním zařízením a zařízením pro volání ošetřovatelů. Po nemocnici také byla instalována poplašná tlačítka k rychlému přivolání lékaře v případě náhlého zhoršení pacientova zdravotního stavu.³⁰⁰ Rozsah působnosti skrz medicínské obory měla nemocnice na tehdejší dobu také velmi široký. K základnímu chirurgickému a internímu oddělení bylo v nemocnici zřízeno také oddělení nádorové,³⁰¹ histologické, oftalmologické či oddělení urologie. Dále nemocnice disponovala stroji pro fyzikální a pohybovou medicínu (RHB), řádně vybavenou laboratoří a na interní oddělení bylo zakoupeno několik přístrojů pro diagnostiku srdečních onemocnění.³⁰² Bylo také zřízeno speciální oddělení pro ženská onkologická onemocnění. Lékařský tým byl rozšířen o lékařku, která mohla pečovat o ženské pacientky a ošetřovatelskou péči zajišťovaly řádové sestry. Pražská nemocnice Milosrdných bratří patřila v té době ke špičce československých nemocnic.³⁰³

S příchodem nacistické ideologie na české území začaly pro církevní společenství temné časy. V těchto letech se nám i zužují původní historické prameny ohledně dění v konventu. Sepsané vzpomínky členů řádu jsou z válečných let velmi strohé, nejspíše z obav z možné perzekuce a zneužití podobných materiálů.

Stoupenci sociálního nacionalismu byli na jedné straně náboženstvím fascinováni – jasně daný řád, dogmatismus, síla náboženských rituálů, soudržnost věřících a další vlastnosti víry byly přesně ty vlastnosti, které nacističtí stoupenci chtěli i pro svůj světónázor.³⁰⁴ Zároveň ale nenáviděli fakt, že tuto moc má nad masami lidí ideologie jiná než ta jejich. Nacističtí filozofové a učenci včetně Hitlera si uvědomovali moc, která zároveň s vírou přichází, a tak se snažili jejich původně politickou ideologii téměř *pobožštit*. Zkrátka udělat z nacismu nejen politický směr, ale současně i novou církev.

---

³⁰⁰ NA, fond MB, poř. č. 890, Stavba nové nemocniční budovy, plány 1913–1925, účty řemeslnické, kart. 178, *Účetní knihy a řemeslnické účty, knihy rozpočtů*.

³⁰¹ Nádory zde byly řešeny nejen chirurgicky, ale do nemocnice byl zakoupen i stroj k jejich ozařování radiem (Ra).

³⁰² BOGAR, F. B., 1934, s. 226–227.

³⁰³ TŘEBICKÝ, F., 2000. 380 let od založení Nemocnice na Františku, dříve nemocnice Milosrdných bratří. *Medicina v praxi*. č. 8, s. 61–62. ISSN 1212-8759.

K tomu bylo ale zapotřebí oslabit vliv církve staré. A tak byly pomalu činěny kroky k postupné likvidaci konkurence.³⁰⁵

Řád Milosrdných bratří s nacisty před válkou žádné zásadní problémy neměl, s největší pravděpodobností díky úctyhodnému zaměření jejich řehole.³⁰⁶ Až na počátku roku 1941 začala německá armáda údajně projevovat zájem o metropolitní nemocnici se záměrem umístit zde raněné německé vojáky. Zprvu přicházeli v *míru* s různými návrhy, kupříkladu zařídit první poschodí jako vojenský lazaret, s tím, že by zde umístili i vlastní personál, který o vojáky bude pečovat.³⁰⁷ Na konci března téhož roku se ovšem situace téměř ze dne na den zvrhla a začalo postupné zatýkání a pronásledování bratří.³⁰⁸ Příčiny byly dle historických pramenů dvě – konkrétně pražský konvent se měl aktivně účastnit odboje a měl schovávat ve svých budovách peníze a cennosti osob pronásledovaných režimem³⁰⁹ a druhým důvodem bylo udání od bývalého milosrdného bratra, který byl kvůli porušování řádových regulí z řádu vyloučen. Ten pak pravděpodobně ze msty na gestapu falešně obvinil některé z členů pražského konventu z udržování homosexuálních styků.³¹⁰ Několik bratří pražského konventu bylo gestapem pozatýkáno a většina z nich i byla odvezena do koncentračních táborů, zbytek byl z konventu vyhnán se zákazem řeholní činnosti. V červenci toho roku bylo následně bratřím oznámeno, že říšské ministerstvo vnitra přikazuje řád na území celého protektorátu rozpustit. Veškerý majetek řádu byl bratřím zabaven, včetně celého

---

³⁰⁴ Nacisté se snažili různými rituály, ikonami a nařízenými připodobnit původně politické hnutí k něčemu vyššímu, duchovnímu, co mělo až téměř podobu kultu. To mělo zároveň upevnit v jejich stoupencích duchovní vztah k nacistickému režimu a vzbudit téměř náboženskou poslušnost.

³⁰⁵ Srov. MAIER, H., 1999. *Politická náboženství: totalitární režimy a křesťanství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, ISBN 80-85959-43-7, s. 14–17.

³⁰⁶ Bratři se i za války drželi jejich kréda, že ošetření u nich se dostane každému, bez ohledu i na jeho původ. Ošetřování u nich tedy s největší pravděpodobností byli i němečtí občané, včetně německých úředních osob, které jinak českou společností vítané nebyly. Režim tedy nejspíše neměl k perzekuci řádu jakékoliv zjevné důvody.

³⁰⁷ Z počátku byly návrhy gestapa relativně mírné a v rámci možnosti i racionální.

³⁰⁸ Řádový archiv milosrdných bratří v Brně, fond Brno, inv. č. 8: Historie pražského konventu (1919–1968), s. 51–52 (dále jen jako *Historie pražského konventu*).

³⁰⁹ ČELOVSKÝ, B., 2002. *So oder so: řešení české otázky podle německých dokumentů 1933–1945*. Šenov u Ostravy: Tilia, s. 292.

³¹⁰ HORŇÁKOVÁ, L., 2007. *Hospitálský řád sv. Jana z Boha v období dvou totalit*. Online. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jiří HANUŠ. [citováno 14. 3. 2024]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/al9cu/>, s. 49–50.

pražského konventu.³¹¹ Budova pražské nemocnice byla následně Němci předělána na lazaret pro raněné vojáky Wehrmachtu a jejich vzdušných sil (Luftwaffenlazaret).³¹²

Po 8. květnu roku 1945 a osvobození českých zemí od nadvlády Německa se bratři do konventu vrátili a snažili se opravit škody napáchané německým zacházením. Nemocniční prostory byly velmi poničené, většina vybavení se musela kvůli dezolátnímu stavu zlikvidovat a refektář s kostelem také potřebovaly značné úpravy, aby dosáhly původních podob.³¹³ Nemocnice pak byla bratřím oficiálně navrácena a mohlo se opět začít s přijímáním nemocných.³¹⁴ Bohužel pro bratry ale jen na pár let.

Následující tři roky byly roky klidné. Země se vzpamatovávala ze škod a hrůz, které válka napáchala, a stejně tak se obnovoval život v řeholních domech. Bratři v nemocnici i nadále fungovali v duchu opravných prací – byly opraveny střechy, zrestaurovány další místnosti a rámy oken dostaly nové nátěry.³¹⁵ Toto poklidné období však přerušil únor 1948 a nástup moci komunistické strany. Církev se z počátku snažila s vládnoucím režimem vyjednat podmínky klidného soužití, nicméně ze strany státu se dočkala téměř okamžitě nepřátelského postoje a zavádění omezujících proticírkevních opatření.³¹⁶ V roce 1949 pak vešel v platnost zákon, který zestátnil všechna zdravotnická zařízení, tedy včetně všech nemocnic Milosrdných bratří.³¹⁷ Pražská nemocnice tak byla k 1. lednu přidružena pod správu Státní fakultní nemocnice³¹⁸ jakožto její pobočka.³¹⁹ Na jaře roku 1950 rozhodl Ústřední výbor Komunistické strany Československa o eliminaci řádů a kongregací, kterou pracovně nazval Akce K. Byly vybrány *státu nejnebezpečnější* řády a kongregace, které byly označeny za nepřítel socialistického zřízení, a jejich činnost byla považována za protistátní. Bylo tedy rozhodnuto o soustředění 28 řeholí ve 219 řeholních domech. Milosrdní bratři ještě v této době však

---

³¹¹ Historie pražského konventu, s. 52.

³¹² Tamtéž, s. 56.

³¹³ Kanceláře v suterénu nového křídla byly dokonce předělány na protiletcké kryty.

³¹⁴ Historie pražského konventu, s. 56.

³¹⁵ Tamtéž, s. 60.

³¹⁶ VLČEK, V., 2004. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, s. 30.

³¹⁷ *Zákon č. 185/1948, o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a o organizaci státní ústavní léčebné péče*. Zákony pro lidi. Online. AION CS, 2010–2024. [citováno 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-185>.

³¹⁸ Dříve všeobecná nemocnice, dnes Všeobecná fakultní nemocnice na Karlově náměstí.

³¹⁹ Historie pražského konventu, str. 67.

ještě dostali výjimku.³²⁰ Bratři, i navzdory zestátnění jejich nemocnic v roce 1949, úplně *vyhnáni* nebyli a bylo jim tolerováno, aby v nemocnicích i nadále setrvali a pečovali o nemocné. Jejich postavení bylo nejspíše uchráněno nedostatkem ošetrovatelského personálu, který by bratry v jejich funkci nahradil.³²¹ V 50. letech procházelo zdravotnictví mnoha proměnami a socialistické zřízení potřebovalo mnohem více nových erudovaných zdravotníků, než byl školský systém schopen vyprodukovat. Docházelo tak i k mnoha změnám ve vzdělávání zdravotnického personálu, aby byly co nejdříve doplněny stavy ve zdravotnických zařízeních.³²² Bylo nutné zvýšit počet institucí, kam se mohli uchazeči a uchazečky o sesterské vzdělání přihlásit, a tak byly postupně vytvořeny nové střední zdravotnické školy, kde byl vzděláván veškerý nelékařský zdravotnický personál, včetně zdravotních sester. Studium trvalo čtyři roky a bylo zakončeno maturitní zkouškou. V 60. letech byl pak v Brně a Bratislavě otevřen *Institut pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků*, neboť pouhé čtyři roky studia nebyly pro odborné vzdělání sester dostatečné.³²³

S postupným omezováním řeholních pracovníků a příchodem civilního zdravotnického personálu se tak na bývalých církevních pracovištích mísily dva *rozdílné světy* – zdravotních sester vyškolených socialistickým režimem a tím samým režimem pronásledovaných řádových ošetřovatelů.

S nástupem komunismu byla 50. léta v nemocnici přímo dynamická a nabitá převratnými změnami. I přes *omilostnění* bratří režimem byli zatčeni tehdejší převor konventu Coelestýn Šulc³²⁴ a podpřevor Dismas Vrbík.³²⁵ Na místo správce nemocnice byl dosazen místo C. Šulce úřední pracovník Státní fakultní nemocnice Ludvík Kail a tím začala postupná sekularizace celého pražského konventu, především budov nemocnice.³²⁶ První místností, která byla zbavena jakýchkoliv známek religiozity, byl

---

³²⁰ NA, 1058 Státní úřad pro věci církevní, Praha, 1949–1956. Fond SÚC, inv. č.: 110, karton 87, složka Řády II. mužské 1950–1955. Zpráva o průběhu a výsledcích likvidace mužských řádů.

³²¹ VLČEK, V., 2004, s. 78 – Zatčení bratří si později vyslechli obvinění z *napomáhání několika osobám k útěku za hranice, z poskytování jim útočiště v pražském klášteře, z jejich finanční podpory, z přechovávání špionážních zpráv (zpráva o pobytu řeholníků v soustřed'ovacích táborech) atd.* (VLČEK, V., 2004, s. 411).

³²² KUTNOHORSKÁ, J., 2010, s. 109.

³²³ POSPÍŠILOVÁ, E., TÓTHOVÁ, V. 2014. *Vývoj vybraných ošetrovatelských postupů od nejstarších dob po současnost.* V Praze: Triton, s. 24.

³²⁴ Tomu byl sice při zestátnění v r. 1949 odebrán úřad převora, byla mu ale přidělena alespoň funkce správce.

³²⁵ Historie pražského konventu, s. 74.

³²⁶ Tamtéž, s. 75.

refektář, neboť jej měli začít využívat i civilní zaměstnanci jakožto závodní jídelnu a společenskou místnost. Kříže a obrazy náboženského ducha tedy musely pryč. V průběhu času pak bylo bratřím nařízeno, že i v ostatních prostorách nemocnice se mají odstranit jakékoliv sakrální předměty. Z nemocničních prostor tak zmizely sochy, obrazy, kříže a další křesťanské relikvie. I bití věžních hodin muselo být umlčeno.³²⁷

Řádu také byly odebrány lékárny. Pražská pobočka byla převedena pod národní podnik Medica a bratřím měla být postupně vyplacena částka 400 000 Kčs za její odkoupení.³²⁸ Lékárna se pak v roce 1952 uzavřela pro veřejnost a dodávala léky pouze pro využití v nemocnici.³²⁹ Jediné, co bratřím zůstalo, byl kostel, nemocniční kaple a jeden stůl v *nově zařízené* jídelně.

Bratři, kteří v nemocnici zůstali, také občas zažívali šikanu od stoupců socialistického režimu, kteří byli v nemocnici zaměstnáni. Kupříkladu byli degradováni na vykonávání nižších zdravotnických funkcí,³³⁰ falešně udáváni na policii, a dokonce je znám případ, kdy kvůli drobnému nedorozumění dostal jeden z bratrů od tehdejšího správce nemocnice pohlavek.³³¹

V roce 1953 přešla nemocnice ze správy Státní fakultní nemocnice pod správu Okresního úřadu národního zdraví (OÚNZ) pro Prahu 3. Tím získala nemocnice spádovou funkci pro pražské části Žižkov, Karlín a Nové město. Starému městu, tedy pražské čtvrti, kde se nemocnice nachází, byla přidělena jakožto spádové zařízení nemocnice Pod Petřínem nacházející se na Malé Straně.³³² Střední a nižší zdravotnický personál, včetně bratří, tak opět dostal nové vedení. Bratři vykonávající ošetrovatelskou péči s příchodem socialistického zdravotnictví začali spadat pod civilní pracovníky. Každé oddělení mělo svou staniční a vrchní sestru, tak jako dnes, avšak hlavní sestra byla vždy pro celý obvod (OÚNZ). Ta zajišťovala dohled a zodpovídala za veškeré zdravotní sestry, ošetrovatele a další střední a nižší zdravotnický personál v jejím okrese.³³³

---

³²⁷ Tamtéž, s. 79.

³²⁸ Tamtéž, s. 76.

³²⁹ Tamtéž, s. 80.

³³⁰ Kupříkladu bratr, který sloužil na operačním sále, byl poslán správcem, aby dělal dočasně vrátného.

³³¹ Historie pražského konventu, s. 81.

³³² Historie pražského konventu, s. 81.

³³³ J. Š., 1955. Takové jsou... Hlavní sestra Albína Žeberová. *Zdravotnická pracovníce: Časopis pro střední a nižší zdravotnické pracovníky*. Praha: Avicenum, 15. 2. 1955, 5(2), s. 106. Dostupné také z:

Na konci roku 1954 byly předělány místnosti a prostory v I. patře staré části nemocnice a bylo slavnostně otevřeno nové interní oddělení. Od ledna roku 1955 do něj pak byli přijímáni první pacienti.³³⁴ Téhož roku byly opraveny a předělány další části staré budovy – bylo zavedeno nové elektrické vedení a potrubí pro teplou a studenou vodu, byla instalována nová okna a zrestaurovány hnijící části nosných trámů. Byla udělána nová střecha a barokní komíny, které jí zdobily, byly bez uvědomění památkového ústavu sneseny. Místnost dříve plnící funkci laboratoře byla předělena příčkou a předělána částečně na koupelnu a částečně na místnost pro sterilizaci.³³⁵ Postupné odsouvání a utlačování zbylých bratří pokračovalo zrušením nemocniční kaple. Praskliny ve zdech modlitebny, byť zcela neškodné, byly označeny za *život ohrožující* a svatostánek tak musel být uzavřen.³³⁶ Komunistická totalita s nenávistí vůči všemu náboženskému napáchala na nemocničních prostorách nesoucí známky její klášterní minulosti mnoho škod. Tak, jako skončily barokní komíny, historické obrazy, stržené pamětní desky a jiné odstraněné artefakty nemocniční historie,³³⁷ dopadly i fresky na stropě bývalé nemocniční lékárny z roku 1624, ještě z dob převora Krautvogela. Ty byly v rámci úprav nemocnice přestříkány bílou barvou.³³⁸ Kaple byla v roce 1957 kompletně vystěhována a sloužila nejdříve jako šatna pro žákyně ošetřovatelky, následně jako údržbářská dílna a ve finále jako pokoj s lůžky pro pacienty. Praskliny ve zdech v té době, zdá se, již nikomu nevadily. Rok byl pak zakončen odstraněním nápisu *Nemocnice Milosrdných bratří*, který se nacházel nad hlavním vchodem do nemocnice.³³⁹

Na počátku roku 1959 byla část archivních materiálů nemocnice a kláštera převezena do archivu ministerstva vnitra. Některé spisy a knihy nemocných však v nemocnici zůstaly.³⁴⁰ I tyto přesuny bezpochyby způsobily, že některé archivní prameny nejsou už bohužel k nalezení. Neustálé předělávání nemocničních prostor, bourání starého, stavění nového, přesouvání řádových ubikací a zmenšování prostorů, které mohli bratři

---

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:fd3c7140-5973-11eb-94b4-5ef3fc9ae867> [citováno 10. 4. 2024].

³³⁴ Tamtéž, s. 87.

³³⁵ Tamtéž, s. 89.

³³⁶ Tamtéž, s. 88.

³³⁷ Častokrát zničeny či přesunuty neznámo kam.

³³⁸ Historie pražského konventu, s. 90.

³³⁹ Historie pražského konventu, s. 93–95.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 97.

využívat ke své potřebě, dávalo zbylým pár členům řádu najevo, že se blíží jejich úplný odchod z nemocnice. V říjnu roku 1959 pak dostali bratři oficiální cestou vyrozumění o tříměsíční výpovědní lhůtě a pokyn k opuštění nemocnice. Do konce roku, jako by chtělo dát vedení nemocnice bratřím ještě více najevo, že jejich přítomnost není vítána, byly překrásné historické fresky na stěnách refektáře zbarveny bílou barvou a masivní vyřezávané stoly byly rozštípany na otop. Toho roku bratři oslavili v konventu poslední Vánoce.³⁴¹

V roce 1960 bratři postupně dostali umístěnky do svých nových působišť. K 7. květnu roku 1960 opouští pražskou nemocnici poslední pražský převor řádu Milosrdných bratří.³⁴² Oficiálně tak končí existence pražského konventu Milosrdných bratří a pro nemocnici začíná nová kapitola. Kapitola Nemocnice Na Františku.

---

³⁴¹ Tamtéž, s. 98.

³⁴² Tamtéž, s. 100.

9 Nemocnice Na Františku

Po odchodu Milosrdných bratří z nemocnice bylo ještě nutné vyřešit otázku kostela. Na podzim roku 1961 tak bylo ustanoveno, že kostel bude odsvěcen, uzavřen a stane se depozitářem Městského muzea. Inventář kostela byl rozebrán, byly ponechány pouze oltáře. Dřevěné vyřezávané lavice, přes 250 let staré, byly rozštípany a dřevo bylo využito na zátop.³⁴³ Kostel se dočkal uctivějšího zacházení až po skončení socialistického režimu. Po roce 1989 byl kostel několik let renovován a v současné době jej Praha 1³⁴⁴ svěřila do správy Symfonickému orchestru hl. m. Prahy FOK. Ten v kostele pořádá koncerty vážné hudby a jiné společenské akce, kupříkladu již zmiňované předávání ceny Celestýna Opitze.³⁴⁵

Šestá dekáda 20. století byla pro nemocnici neméně bohatá na události než dekáda předchozí. Nemocnice přešla v 60. letech pod správu OÚNZ Prahy 1, podobně jako nemocnice Pod Petřínem.³⁴⁶ Největší událostí této doby je však pro nemocnici získání dalšího prvenství v únoru 1965. Prof. MUDr. Bohumil Špaček dlouhodobě usiloval v Praze o zřízení oddělení pro nehodovost. Z jeho iniciativy tak bylo v Nemocnici Na Františku vybudováno jakožto detašované pracoviště Ústavu klinické a experimentální chirurgie v Krči (ÚKECH) první anesteziologicko-resuscitační oddělení v Československu. Prof. Špaček si pro zbudování oddělení vybral dva největší sály v původní historické části nemocničních budov. V jedné místnosti bylo vybudováno nové ARO a v druhé knihovna a menší muzeum medicíny, kde bylo vystaveno lékařské náčiní a vybrané historické tisky. Do čela nového oddělení byl jmenován doc. MUDr. Efim Racenberg.³⁴⁷ V té době byla resuscitační medicína velmi mladým oborem, a na území Československa chybělo středisko, které by cíleně poskytovalo akutní *oživovací* péči těm nejzávažnějším, život ohrožujícím stavům.³⁴⁸ Zřízení takového centra na

---

³⁴³ Historie pražského konventu, s. 105.

³⁴⁴ Ještě do nedávna patřil kostel řádu milosrdných bratří. Praha jej v roce 2020 od řádu odkoupila za 99,99 milionů Kč (ČTK, 2020).

³⁴⁵ *Kostel sv. Šimona a Judy*. © 2024. [Online]. Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK. [citováno 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.fok.cz/cs/kostel-sv-simona-judy>.

³⁴⁶ MELKA, J., 1966. Druhá strana jedné mince. *Zdravotnické noviny*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 15. 9. 1966, **15**(37), s. 6. ISSN 0044-1996. [citováno 17. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:dd9e75d0-a8ff-11de-b4f3-0013d398622b>.

³⁴⁷ POČTA, J., RACENBERG, E., SMILEK M., ZÍTKO, K., 2000. První resuscitační oddělení v naší republice. *Anesteziologie a neodkladná péče*. **11**(6), s. 283. ISSN 0862-4968.

³⁴⁸ Oddělení bylo připraveno pro pacienty s akutními intoxikacemi, kardiálním selháváním oběhu, neuroinfekcemi i pro pacienty určené k umělé plicní ventilaci.

našem území bylo tedy nadmíru žádoucí. Nevyužité prostory Nemocnice Na Františku tak byly zutilizovány k vybudování oddělení, které bylo první svého druhu nejen v Praze, ale přímo v celém Československu. Vzorem pro výstavbu byla podobná zařízení v ostatních světových metropolích.³⁴⁹

Sám primář nám pak ve svém článku podrobněji popisuje vzhled a fungování nového resuscitačního oddělení. To mělo kapacitu 10 lůžek, která byla později rozšířena až na 14, a bylo vybaveno, na tehdejší dobu, nejmodernější zdravotnickou technikou. Kyslík byl zajišťován centrálním rozvodem, byla pořízena speciální polohovací lůžka, umělé plicní ventilátory, elektrokardiografy, analyzátor vydechovaného CO₂, kardiotachometry, defibrilátor a malý rentgenový přístroj k rychlému použití. Příjem pacientů byl koordinován ve spolupráci s pražskou záchrannou službou a infekční klinikou nemocnice na Bulovce. Sloužící lékař tak byl o příjmu nového pacienta vždy informován předem a personál se mohl na jeho zajištění předem připravit. ARO tým tvořili 4 lékaři, 13 sester, 3 sanitáři, 3 pečovatelky, mechanik a laborant. V rámci léčby a diagnostiky bylo oddělení v úzké spolupráci s toxikologickým ústavem prof. Kácla a neurologií a laboratoří Nemocnice Na Františku. Jen za první půlrok zde bylo ošetřeno 257 pacientů – nejpočetnější skupinou byly intoxikace léky a svítiplynem, za nimi pak tetanus, zápal plic a pacienti vyžadující umělou plicní ventilaci.³⁵⁰

ARO bohužel nemělo dlouhého trvání. Po událostech v roce 1968 odešlo několik lékařů, včetně vedoucího Dr. Racenberga, do zahraničí a postupem času také bylo zjištěno, že stávající prostory nejsou dostatečné pro adaptaci na moderní požadavky resuscitační medicíny. Oddělení také bylo od samého začátku koncipováno jako výzkumný a doškolovací ústav, a tak po proběhlé reorganizaci struktur výzkumných institutů bylo přesunuto v roce 1976 do nemocnice na pražském Strahově.³⁵¹ Od té doby až do roku 1999 byla v nemocnici poskytována resuscitační péče v provizorně zřízeném oddělení intenzivní medicíny v 1. mezipatře a původní historické prostory byly využívány pouze jako skladiště. V roce 1999 pak byly realizovány nákladné

---

³⁴⁹ LION, J., 1964. Zachránci životů v hodině dvanácté. *Svobodné slovo: list Československé strany národně socialistické, Pražské vydání*. Praha: Československá strana národně socialistická, 30. 12. 1964, 20(310), s. 1. ISSN 0231-732X. [citováno 17.3.2024]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:03234a0f-7281-11e5-97e0-92f789bb8157>.

³⁵⁰ RACENBERG, E., 1966. První resuscitační oddělení v Praze (Nemocnice na Františku). *Praha – Moskva*. 1966, 16(1), s. 21–22. ISSN 0032-6593.

rekonstrukce zchátralých prostor a bylo otevřeno obnovené oddělení ARO s 6 lůžky.³⁵² V současné době je anesteziologicko-resuscitační péče poskytována v rámci lůžkové multioborové JIP ve 2. mezipatře hlavní budovy.³⁵³

Následná léta se v nemocnici nesla v duchu relativního poklidu, průběžných menších rekonstrukcí, modernizací stávajících oddělení a popřípadě nákupu nové zdravotnické techniky k zajištění péče, která odpovídala standardům tehdejší doby. Na počátku 80. let měla nemocnice přes 360 lůžek. Péče byla zajišťována na třech interních stanicích, oddělení chirurgie, které bylo rozšířeno i o oddělení urologie. Nemocnice také měla vlastní laboratoř, radiologické oddělení a malé, již zmiňované, anesteziologicko-resuscitační oddělení.³⁵⁴

V říjnu revolučního roku 1989 ulehl na lůžko jednoho z interních oddělení Nemocnice Na Františku disident tehdejšího režimu a budoucí prezident našeho státu Václav Havel. Na počátku 80. let se stal Havel za kritiku tehdejšího režimu politickým vězněm na plzeňských Borech, které byly proslule známé pro téměř nehumánní podmínky a šikanu vězňů. Tam prodělal celkem tři zápalu plic, které mu ve věznicí nebyly léčeny. Tyto zápalu plic mu následně velmi oslabily imunitu a Havel byl od té doby k plicním onemocněním velmi náchylný. Když na státní svátek 28. října v roce 1989 probíhaly v Praze demonstrace proti režimu, ležel Havel doma v horečkách a bojoval s jednou z dalších počínajících pneumonií. I přes jeho špatný zdravotní stav jej však z domova odvedla policie do cely předběžného zadržení na Pankráci. Havlovi se při převozu značně přitížilo a žádal o vyšetření lékařem, který ale v zařízení už tou dobou nebyl. Policisté jej tak odvezli do Nemocnice Na Františku, kde byl vyšetřen a následně hospitalizován, pochopitelně pod policejním dozorem. Celé dění ohledně říjnových demonstrací v pražských ulicích a hospitalizace Václava Havla zdokumentovala maďarská televize MTV 796. Reportérovi se také podařilo natočit s hospitalizovaným Havlem i několikaminutový rozhovor, takže na záběrech můžeme vidět prostory

---

³⁵¹ NEUWIRTHOVÁ, H., 2015. Padesáté výročí založení ARO ÚKECH v Praze Na Františku. *Anesteziologie a intenzivní medicína*. 2015, **26**(3), s. 178–179. ISSN 1214-2158.

³⁵² POČTA, J., RACENBERG, E., SMILEK M., ZÍTKO, K., 2000, s. 283.

³⁵³ ARO – multioborová JIP. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/department/aro-multioborova-jip-2/>.

³⁵⁴ MAJER, J., 1981. Významné proměny nejstarší pražské nemocnice (Na Františku). *Zdravotnické noviny*. 1981, **30**(2), s. 12. ISSN 0044-1996.

jednoho z interních oddělení Nemocnice Na Františku a Václava Havla na patientském lůžku.³⁵⁵

Po pádu socialistického režimu a určitých strukturálních změnách ve zdravotnictví přešla nemocnice v roce 1992 do správy městské části Praha 1. I nadále se pokračovalo v investování do její modernizace – kotelna na tuhá paliva byla předělána na plynovou, byla zřízena kyslíková stanice, takže již nebylo třeba dodávat kyslík externím dodavatelem a všechny střechy nemocnice byly kompletně pokryty novými střešními krytinami.³⁵⁶

Na přelomu tisíciletí, za ředitele MUDr. Ivo Jokla, byly do nemocnice investovány nemalé finanční obnosy, aby byl udržen krok s ostatními pražskými zařízeními. Nově bylo zrekonstruováno již výše zmíněné ARO a severní křídlo vystavěné ve 20. letech 20. století si také prošlo změnami. Byla v něm nově zařízena lékárna pro pacienty s výdejnou blízko hlavního vchodu a původní malé ambulantní místnůstky byly upraveny na moderní příjmové ambulance interních a chirurgických oborů, včetně zabudování centrální klimatizace. Chirurgické křídlo navíc dostalo ambulantní zákrovový sálek. Laboratoř dostala nové přístroje a stejně tak bylo novými stroji vybaveno radiodiagnostické oddělení. U těch šlo především o snížení radiačního zatížení pro pacienty. Nově také byl zakoupen stroj pro počítačovou tomografii. I interní obory nebyly opomenuty – gastroenterologické oddělení dostalo nové prostory a vybavení, na interní jednotce intenzivní péče byla téměř kompletně obměněna veškerá zdravotnická technika a do specializovaných ambulancí byly zakoupeny moderní diagnostické přístroje.³⁵⁷

Na oddělení neurologie, které v nemocnici fungovalo od roku 1906,³⁵⁸ bylo taktéž zakoupeno mnoho nové zdravotnické techniky a diagnostických strojů. Na neurologickém oddělení Nemocnice Na Františku pracovalo od jeho počátku mnoho významných lékařů tohoto oboru (například prof. Macek či prof. Jedlička) a tak se

---

³⁵⁵ Archiv Knihovny Václava Havla. Československo / Praha / 28. říjen 1989: reportáž *Mad'arské televize MTV*. ID záznamu: 53943, upřesnění umístění: DVD – CD.

³⁵⁶ JOKL, I., 2001. Nemocnice Na Františku s poliklinikou. *Nemocnice: informační bulletin Všeobecné fakultní nemocnice a I. lékařské fakulty Univerzity Karlovy*. Pardubice: Starpo, č. jub. č, s. 33–34.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 34–35.

³⁵⁸ Tehdy pod vedením velmi vzdělaného a váženého prof. Ladislava Haškovce. Neurologické oddělení bylo přechodně na několik let (1979–1993) přestěhováno do Nemocnice Pod Petřínem (dnes Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského). V roce 1993 byl ale jeho provoz v Nemocnici Na Františku obnoven.

v nemocnici dařilo rozvíjet různé specializované léčebné programy a speciální ambulance. Oddělení se specializovalo kupříkladu na včasnou diagnostiku a následnou léčbu epileptických záchvatů, s interním oddělením lékaři spolupracovali na problematice léčby cévních mozkových onemocnění a v ambulantní sféře je pak nutné vyzdvihnout fungování ambulance pro léčbu bolesti, kde byly využívány nejen metody moderní západní medicíny, ale i metody akupunktury, akupresury a jiné.³⁵⁹ V současné době funguje v nemocnici neurologie pouze ambulantně. Vedení zařízení bylo v roce 2015 nuceno lůžkovou část uzavřít, neboť péče byla pro nemocnici velmi nákladná a oddělení se tak stalo neúnosně ztrátové.³⁶⁰ Prostory neurologického oddělení byly uzavřeny a v roce 2020 byly jeho brány pacientům znovu otevřeny, ovšem tentokrát jakožto oddělení lůžkové rehabilitace.

Na počátku milénia bylo také kompletně přestavěno bývalé oddělení urologie, ze kterého vzniklo nové oddělení dlouhodobě nemocných.³⁶¹ Na lůžkových odděleních chirurgie a interny byly taktéž vybudovány dva nové pokoje s nadstandardními lůžky. Renovacemi prošel i bývalý refektář, části fasád, barokní knihovna³⁶² a také kompletně byl zrenovován východní dvůr nemocnice, který slouží dodnes jako prostranství, kde mohou na lavičkách ve stínu stromů posedět pacienti a jejich návštěvy.³⁶³

Po dlouhém výčtu změn, kterými si na počátku 21. století nemocnice prošla, je záhodno zmínit, že nemocnice je díky její bohaté a dlouhé historii pod ochranou Národního památkového ústavu.³⁶⁴ Veškeré plánování přestaveb, rekonstrukcí a modernizací nemocnice je tak mnohdy velmi složité zkoordinovat s úředními nařízeními památkářů. O to déle také všechny tyto *nemocnici rozvíjející* procesy trvají.

V roce 2000 byla k nemocnici připojena také Poliklinika Palackého ve stejnojmenné ulici na pražském Novém Městě, ve které fungovala především pohotovost a lékárna

---

³⁵⁹ HOFFMANNOVÁ, M., HOVORKA, J., JOKL, I., 1997, s. 16.

³⁶⁰ ČTK, 2019. *Nemocnice Na Františku plánuje oddělení lůžkové rehabilitace*. [Online]. Pražský patriot s.r.o. 29. května 2019 11:30. [citováno 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.prazskypatriot.cz/nemocnice-na-frantisku-planuje-oddeleni-luzkove-rehabilitace/>.

³⁶¹ ČERNÁ – ŠÍPKOVÁ, H., 2001. Praha má další oddělení dlouhodobě nemocných. *Sestra: odborný dvouměsíčník pro zdravotní sestry*. Praha: Strategie Praha, **11**(4), s. 49. ISSN 1210-0404.

³⁶² JOKL, I., 2001, s. 36.

³⁶³ iDNES.CZ, 2001. *Nemocnice otevřela opravený dvůr*. [Online]. iDnes.cz. Praha: Mafra, 6. 6. 2001, 14:18. [citováno 18. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/nemocnice-otevrela-opraveny-dvur.A010606_141849_praha_ton.

s nepřetržitým provozem.³⁶⁵ Součinnost těchto dvou zařízení trvala do roku 2008, kdy byla poliklinika oddělena. Původně očekávané benefity tato spolupráce bohužel nepřinesla, a tak se pražské zastupitelstvo rozhodlo o osamostatnění polikliniky a její následnou transformaci v samostatné zařízení.³⁶⁶

Nebylo by to století pro nemocnici, kdyby nebyla zatopena vodou. Při ničivých záplavách v roce 2002 stoupla voda Vltavy do takové úrovně, že musela být nemocnice evakuována. Hladina řeky sice nevystoupala tak vysoko, aby zaplavila nemocnici, ale vzedmutou vodou z kanalizace byly poničeny elektrické rozvody, promáčeny stěny a sklepy nemocnice a bylo vyplaveno nedávno zrekonstruované ARO, kotelna a nemocniční archiv.³⁶⁷ Při povodních v roce 2013 byli pacienti taktéž evakuováni, naštěstí ale hladina řeky nevystoupala do zaplavující úrovně a bezpečnostní klapky kanalizačních potrubí protentokrát tlak vody ustály. Nemocnice se tak mohla velmi rychle navrátit do běžného provozu.³⁶⁸

V roce 2018 se řešila dlouhodobá ztrátovost nemocnice, která měla přesáhnout až 100 milionů korun. V témže roce se tak Praha 1 rozhodla pro její privatizaci a vypsal výběrové řízení na nového majitele, který by nemocnici mohl provozovat formou koncese. Vidina, že by zařízení padlo do rukou soukromníka, se ale nelíbila mnoha lidem, a dokonce bylo proti takovému postupu organizováno několik občanských protestů. Tendr byl nakonec zrušen a byla uzavřena dohoda o převedení zdravotnického zařízení do správy Magistrátu hlavního města Prahy. V lednu 2020 se ovšem změnilo vedení Prahy 1. Nová rada se rozhodla si nemocnici ponechat a dohodla se s magistrátem na finančních příspěvcích, kterými bude hlavní město nemocnici dotovat. Argumentem bylo především to, že velká část ošetřovaných pacientů je mimo

---

³⁶⁴ *Klášter milosrdných bratří. Nemocnice Na Františku.* © 2015. [Online]. Národní památkový ústav. Památkový katalog. [citováno 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/klaster-milosrdnych-bratri-15793880>.

³⁶⁵ JOKL, I., 2001, s. 37.

³⁶⁶ ČAPEK, K., 2008. *Poliklinika v Palackého ulici se oddělí od nemocnice Na Františku.* [Online]. Zdraví.euro.cz. 24. 10. 2008, 8:13. [citováno 18.3.2024]. Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/clanky/poliklinika-v-palackeho-ulici-se-oddeli-od-nemocnice-na-frantisku/>

³⁶⁷ Nemocnice Na Františku je deset let po záplavách zmodernizovaná. 2012. In: Prazsky.denik.cz. Online. *Pražský deník.cz*. 31. 7. 2012. Dostupné z: https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/nemocnice-na-frantisku-je-deset-let-po-zaplavach-zmodernizovana-20120731.html [citováno 18. 3. 2024].

³⁶⁸ ČTK, 2013. *Do nemocnice Na Františku by se mohli do týdne vrátit pacienti.* [Online]. Florence. 4. 6. 2013. [citováno 18. 3.]. Dostupné z: <https://www.florence.cz/zpravodajstvi/aktuality/do-nemocnice-na-frantisku-by-se-mohli-do-tydne-vratit-pacienti/>.

rajon Prahy 1 a provoz nemocnice je tak pro samotnou městskou část finančně náročný. Nemocnice tak i nadále zůstala původnímu majiteli.³⁶⁹

V dubnu roku 2020, kdy vypukla celosvětová pandemie onemocnění covidu-19, se na nemocnici obrátil Ústřední krizový štáb s žádostí o zřízení izolovaného oddělení pro nakažené seniory. Vedení nemocnice i přes velmi limitované nemocniční prostory a možnosti však reagovalo velmi rychle. Bylo vytvořeno izolované oddělení, pro které byl speciálně vyčleněn vstup i výtah. Nemocnice v něm zařídila 9 lůžek disponujících i adekvátní medicínskou technikou a složila tým zdravotnických pracovníků, kteří měli zajistit péči o nemocné. Oddělení bylo pracovně nazváno KOVES a poskytovalo péči především starým lidem, kteří se nakazili v domovech pro seniory či domovech s pečovatelskou službou.³⁷⁰

V roce 2021 převzalo radiologické oddělení pod vedením primářky MUDr. Lucie Zabadalové nový přístroj počítačové tomografie (CT) dohromady za 36 milionů korun. Předchozí stroj byl již 13 let starý a často docházelo k jeho poruchám, což vedlo k odstávkám a nemocnice byla nucena posílat své pacienty na CT vyšetření do jiných zařízení. Nový stroj byl v té době jedním z nejmodernějších v republice a oproti starému měl mnoho výhod – například rychlejší, přesnější snímkování a pro pacienty již nebylo nutné, aby během snímkování zadržovali dech.³⁷¹

V lednu 2023 si v areálu nemocnice zřídil ORL ambulanci emeritní přednosta Kliniky otorinolaryngologie a chirurgie hlavy a krku 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Fakultní nemocnice v Motole prof. MUDr. Jan Betka, DrSc., FCMA. Otevřením takové ambulance se opět o něco více zvýšila komplexnost a návaznost péče o pacienty samotné nemocnice.³⁷²

---

³⁶⁹ Nemocnice Na Františku zůstává městské části. 2020. *Medical tribune*. **16**(20), A7. ISSN 1214-8911. [citováno 18. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.tribune.cz/nase-tituly/medical-tribune>.

³⁷⁰ *Nemocnice Na Františku přijala první seniory s Covid-19*. 2020. [Online]. Městská část Praha 1. [citováno 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.praha1.cz/nemocnice-na-frantisku-prijala-prvni-seniory-s-covid19/>.

³⁷¹ PRAHAIN.CZ, 2020. *Nemocnice Na Františku má nejmodernější CT v Praze*. [Online]. PrahaIN.cz. 26. 12. 2021, 11:00. [citováno 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.prahain.cz/zdravi/nemocnice-na-frantisku-ma-nejmodernejsi-ct-v-praze-1696.html>.

³⁷² *ORL ambulance prof. Betky otevře 2. ledna 2023*. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/2022/12/07/orl-ambulance-prof-betky-otevre-2-ledna/>.

10 Současnost a oddělení Nemocnice Na Františku

Chirurgie je obor, jenž je s nemocnicí spjat téměř od jejích počátků, a i v současné době se mu velká část jejího zdravotnického týmu věnuje. Zároveň se s jeho rozvojem v nemocnici pojí i mnoho zvučných jmen tohoto řemesla. V devadesátých letech působil ve funkci chirurgického primáře MUDr. Jaroslav Mašek, CSc., za jehož primariátu došlo v nemocnici k rozvoji koloproktologie. Po něm přebíral primariát doc. MUDr. František Chaloupka, CSc. Onemocněním střev a konečníku se chirurgické oddělení věnovalo i nadále a postupně rozšířilo svou působnost i na onkologické pacienty s touto problematikou.³⁷³ Od roku 2000 se NNF dokonce stala referenčním centrem pro operace hemoroidů Longovou metodou a v roce 2012 pokořila hranici jednoho tisíce provedených operací touto moderní technikou.³⁷⁴ V současnosti se tým chirurgie pod vedením primáře MUDr. Roberta Stona věnuje poskytování komplexní péče pacientům s širokým spektrem chirurgických diagnóz – od léčby urgentních chirurgických stavů a traumat přes specializované poradny urologie, bariatric, mammární onkochirurgie, po ambulanci chronických ran, poradnu při chirurgických onemocněních trávicího traktu, včetně těch onkologických, i proktologii.³⁷⁵

S příchodem primáře MUDr. Lubomíra Hrušky v roce 2000 bylo také založeno oddělení ortopedie, které zároveň poskytuje i péči v oboru traumatologie pohybového aparátu.³⁷⁶ Oddělení funguje nejen jakožto úrazové, ale poskytuje i rozmanitou péči v ortopedické problematice a plánovaných výkonech. V popředí jsou bezpochyby moderní miniinvazivní artroskopické výkony ramenních a kolenních kloubů, a to i formou jednodenní lůžkové péče, ale i velké endoprotetické výkony, jako jsou výměny kyčelních či kolenních kloubů. Díky spolupráci s plně vybaveným oddělením radiologie a možnostmi následné rehabilitační péče je pro ortopedické pacienty péče zajištěna velmi komplexním způsobem.³⁷⁷ Oddělení v současné době vede primář

---

³⁷³ ŠVÁB, J., 2017. *Kapitoly z dějin chirurgie v českých zemích*, Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3238-4, s. 190. [citováno 19. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.bookport.cz/kniha/kapitoly-z-dejin-chirurgie-v-ceskych-zemich-5654/>.

³⁷⁴ Nemocnice Na Františku slaví úspěch. Tisíc operací hemoroidů Longovou metodou. 2012. *Nemocniční speciál*. Praha: Medical tribune CZ. 7(5), s. 1.

³⁷⁵ *Chirurgické oddělení*. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/departament/chirurgicke-oddeleni/>.

³⁷⁶ ŠVÁB, J., 2017, s. 190.

³⁷⁷ *Ortopedické oddělení*. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/departament/ortopedicke-oddeleni/>.

MUDr. Miroslav Sinkule, který se specializuje především na endoprotetiku a sportovní medicínu. V minulosti působil jako lékař v několika sportovních klubech, kde se staral o jejich hráče. V roce 2024 se MUDr. Sinkule umístil v žebříčku *Top 50 lékařů Česka* v časopise Forbes.³⁷⁸

Anesteziologicko-resuscitační péči a péči v život ohrožujících stavech zajišťuje již zmiňovaná multioborová JIP (MOJIP), kterou vede primář MUDr. Zbyněk Fuksa. Stanice MOJIP zároveň spolupracuje s oddělením chirurgie a ortopedie, kterým zajišťuje intenzivní pooperační péči u jejich pacientů. Ambulantní složka týmu pak funguje při potřebě náhlé resuscitace na jakémkoliv oddělení v areálu nemocnice. Ambulantní část ARO také zajišťuje předoperační přípravu a anesteziologickou péči na operačních sálech či analgosedace při gastroenterologických výkonech.³⁷⁹

Již jsme zmiňovali, že v prostorách bývalého lůžkového oddělení neurologie bylo v roce 2020 nově zařízeno oddělení lůžkové rehabilitační a fyzikální medicíny. „*Oddělení se specializuje především na rehabilitační péči pohybového aparátu po ortopedických zákrocích. Na třináctilůžkovém oddělení zajišťuje komplexní rehabilitační služby vyškolený tým lékařů, fyzioterapeutů, ergoterapeutů a zdravotních sester. Oddělení má kvalitní přístrojové vybavení, které umožňuje aplikovat různé formy fyzikální terapie, včetně léčby laserem.*“³⁸⁰ Oddělení v čele s primářkou MUDr. Irenou Koudelkovou velmi úzce spolupracuje s místním oddělením ortopedie – nové oddělení je využíváno především pacienty, kteří v návaznosti na absolvované ortopedické výkony vyžadují následnou rehabilitační péči. Jejich překlad na rehabilitační oddělení je tak v rámci jednoho areálu, což je pro klienty nemocnice velmi komfortní.³⁸¹

Ve výčtu oddělení nesmíme opomenout obor vnitřního lékařství. Interní oddělení jsou v současné době vedena uznávaným kardiologem, vědcem a pedagogem prof. MUDr. Rudolfem Špačkem, CSc. Interní trakt nemocnice je tvořen dvěma lůžkovými odděleními, jednotkou intenzivní péče a specializovanými ambulancemi se zaměřením na kardiologii, gastroenterologii, diabetologii a endokrinologii. Akutní stavy interní

---

³⁷⁸ SAIVER, F., NĚMÝ, M., LYSKOVÁ, T., 2024. 50 nejlepších lékařů Česka. *Forbes*. Praha: Business Consulting & Media, č.: leden, 2024. ISSN 1805-059X, s. 48–57.

³⁷⁹ ARO – multioborová JIP. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/departament/aro-multioborova-jip-2/>.

³⁸⁰ *Nová lůžková rehabilitace*, 2020. [Online]. Nemocnice na Františku. 11. 2. 2020. [citováno 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/2020/02/11/nova-luzkova-rehabilitace/>.

³⁸¹ Tamtéž.

povahy jsou pak ošetřovány v rámci urgentního příjmu.³⁸² Pod dohledem profesora Špačka se na interním oddělení opakovaně léčil i herec Jiří Krampol.³⁸³

Nemocnice také i nadále poskytuje péči dlouhodobě nemocným a nemohoucím pacientům na svých odděleních dlouhodobě nemocných. Tato lůžka jsou pro nemocnici nezbytná pro zajištění kontinuity péče z lůžek akutních. Na 2 stanice se 46 lůžky dohlíží MUDr. Alex Ivančo. S jeho oddělením také úzce spolupracuje sociální pracovnice pro zajištění návaznosti péče pro domácí ošetřování.³⁸⁴

V rámci upevňování svého místa na poli metropolitní zdravotní péče je pochopitelně nutné, aby se nemocnice neustále rozvíjela a rozšiřovala spektrum poskytovaných služeb. „*Chceme i nadále úspěšnou, efektivní a respektovanou Nemocnici Na Františku. Už nyní je NNF klíčovým prvkem při zajištění dostupnosti akutní zdravotní péče v centru hlavního města,*“ zdůraznil zástupce zřizovatele, člen Rady MČ P-1 pro zdravotnictví Michal Müller s tím, že nemocnice během uplynulých čtyř let prošla významným procesem transformace a modernizace, dařilo se rozvíjet stávající obory lékařské péče a zároveň zakládat nová oddělení.³⁸⁵

Za pomyslný počátek transformace, po zažehnané krizi v roce 2018, můžeme považovat zřízení lůžkového oddělení plastické chirurgie v roce 2020. Nemocnice se tak stala čtvrtým zdravotnickým zařízením v Praze, které poskytuje zákroky estetické medicíny na samostatném odborném pracovišti. Primářem nemohl být zvolen nikdo jiný než MUDr. Josef Kulhánek, MBA, který v nemocnici působí již přes 20 let. Zákroky plastické chirurgie však do té doby prováděl pouze v rámci stávajícího chirurgického pracoviště. Vzhledem k onkochirurgickému mammologickému programu, který v nemocnici poskytuje péči především ženám s rakovinou prsu,³⁸⁶ bylo nezbytné rozšířit operativu i o složitější plastické výkony. To již vyžadovalo zřízení odborného pracoviště.

---

³⁸² *Interní oddělení*. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/departament/interni-oddeleni/>.

³⁸³ iDNES.cz, 2023. *Jiří Krampol byl hospitalizován, leží na jednotce intenzivní péče*. [Online]. iDnes.cz. Praha: Mafra. 2. listopadu 2023, 8:55. [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/revue/spolecnost/jiri-krampol-herec-nemocnice-hospitalizace-prudusky-astma.A231102_080643_lidicky_sub.

³⁸⁴ *Oddělení dlouhodobě nemocných (ODN)*. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/departament/oddeleni-dlouhodobe-nemocnych/>.

³⁸⁵ *Nemocnice Na Františku: Více poskytované péče i nový pavilon*. 2023. [Online]. Praha 1. 13. 12. 2023 [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.praha1.cz/nemocnice-na-frantisku-vice-poskytovane-pece-i-novy-pavilon/>.

Oddělení se ale věnuje i dalším výkonům v poli estetické medicíny, jakými jsou například korekce či augmentace poprsí, operace očních víček či liposukce. Primář MUDr. Kulháněk vidí potenciál malého plastického oddělení především v možnosti individuálního a více familiárního přístupu oproti velkým, více anonymním pracovištím.³⁸⁷

O dva roky později byla v nemocnici zařízena gynekologická ordinace, včetně zajištěného pohotovostního provozu, a o něco později začala poskytovat i péči v rámci jednodenní chirurgie.³⁸⁸ V říjnu roku 2023 pak byla v nemocnici otevřena plně vybavená stomatologická ordinace zajišťující především neodkladnou dentální péči. Zubní pohotovost byla zřízena ve spolupráci s hlavním městem Praha, které spolufinancovalo především nákladné stomatologické vybavení nezbytně nutné k provozu zubní ordinace. Akutní dentální péče je v současné době velmi nedostatečná zdravotní služba po celém území Prahy, což si uvědomuje i samotné vedení hlavního města. Bylo tak využito již zmiňované vzájemné dohody ohledně částečného dotování provozu a pražští radní uvolnili přes 3 miliony korun, aby mohla být zubní pohotovost v nemocnici provozována.³⁸⁹

Příjem a ošetřování pacientů s akutními stavy ve víceméně všech výše zmíněných oborech (chirurgie, ortopedie – traumatologie, interna a gynekologie) probíhá v rámci urgentního příjmu. Pro zachování kontinuity akutní péče funguje při urgentním příjmu i pohotovostní lékárna se zdravotnickými potřebami, jejíž provoz je zajištěn nonstop, 24 hodin denně.³⁹⁰

V současné době stojí v čele nejstarší české nemocnice MUDr. David Erhart. Ve vedoucí funkci ředitele působí od roku 2018, nicméně ještě v roce 2022 zastával funkci primáře chirurgického oddělení, které vedl 9 let. Jako lékař se specializuje především na

---

³⁸⁶ Jedná se například o chirurgicky náročné kompletní mastektomie nebo rekonstrukce prsu po odstranění nádorů.

³⁸⁷ *V Nemocnici Na Františku bylo otevřeno nové oddělení plastické chirurgie.* 2020. [Online]. Pražský patriot s.r.o. 1. října 2020, 10:09. [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.prazskypatriot.cz/v-nemocnici-na-frantisku-bylo-otevreno-nove-oddeleni-plasticke-chirurgie/>.

³⁸⁸ *Gynekologické oddělení poskytuje ženám komplexní péči již dva roky.* 2024. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/2024/02/09/gynekologicke-oddeleni-poskytuje-zenam-komplexni-peci-jiz-dva-roky/>.

³⁸⁹ *Nemocnice Na Františku otevřela zubní pohotovost.* 2023. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/2023/10/02/nemocnice-na-frantisku-otevrela-zubni-pohotovost/>.

onkochirurgii karcinomů prsu a gastrointestinálního traktu.³⁹¹ Do funkce ředitele nastoupil po již několikaletém působení v NNF, což mu poskytlo hlubší povědomí o fungování nemocnice. Tato zkušenost mu bezpochyby pomohla vést instituci i v náročných obdobích, jako byla nedávná pandemie covidu-19 či finanční krize a následně i mohla přispět k opětovnému růstu nemocnice a posílení jejího postavení v pražském systému akutní péče.

V čele vedení nelékařských zdravotnických oborů stojí v současné době Petra Štorková. Jakožto náměstkyně ředitele pro ošetrovatelskou péči zodpovídá za kvalitu ošetrovatelské péče a koordinaci ošetrovatelského personálu. Zodpovídá také za kvalitu oddělení nutriční terapie a fyzioterapie, stravovacího úseku a zodpovídá za vzdělávání nelékařských zdravotnických pracovníků. V jejích kompetencích je také řízení hygienických a epidemiologických opatření. Petra Štorková, podobně jako ředitel nemocnice, převzala vedoucí funkci pro management nelékařských zdravotnických oborů po dlouhodobém působení v NNF. Díky své předchozí praxi jako staniční sestra na lůžkovém oddělení ortopedie má tak nyní ve své současné funkci dobrý přehled o vnitřních procesech a fungování nemocnice, což bezesporu přispívá k efektivitě při výkonu jejího povolání.³⁹² Za světové pandemie covidu-19 dokonce stála, jakožto staniční sestra, v čele již zmiňovaného nouzově zřízeného oddělení KOVES.³⁹³

10.1 Koncepce rozvoje a budoucnost provozu

V roce 2023 vydalo vedení nemocnice ve spolupráci s jejím zřizovatelem strategický dokument *Koncepce rozvoje Nemocnice Na Františku v letech 2024–2028*, ve kterém hodnotí úspěchy uplynulých několika let a zároveň uveřejňuje přehled cílů na následujících pět let.

---

³⁹⁰ *Urgentní příjem*. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/departament/urgentni-prijem/>.

³⁹¹ *MUDr. David Erhart*. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/person/ing-miroslav-kalousek/>.

³⁹² *Petra Štorková*. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/person/petra-storkova-2/> [citováno 9. 4. 2024].

³⁹³ *iDNES.CZ*, 2020. *Viděli jsme strach a úzkost v očích. Zdravotníci se za hrdiny nepovažují*. [Online]. <https://www.idnes.cz/Praha:MaFra.17.dubna.2020,0:30>. [citováno 9. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/koronavirus-epidemie-zdravotnici-pecovatele-hasici.A200416_162623_domaci_mama.

Instituce disponuje v současné době 182 lůžky, z nichž 123 je akutních a 59 pak náleží následné péči. Zvýšení efektivity výnosů vidí nemocnice v zaměření se na využití akutních lůžek, především maximalizací vytížení operačních sálů a zároveň i v dalším rozvoji akutní ambulantní sféry, kupříkladu otevřením nových specializovaných ambulancí. Nemocnice se také chce zaměřit na rozšíření služeb v následné péči, po které se v poslední době neustále zvyšuje poptávka. Ráda by rozšiřovala a zkvalitňovala své služby v rámci akutní rehabilitace či následné intenzivní péče. Dále chce také NNF modernizovat a vylepšovat technické zázemí již stávajících budov – v úvahu přichází pořízení magnetické rezonance či zřízení třetího operačního sálu. V plánu je také renovace a rozšíření prostor urgentního příjmu a projekt výjezdového stanoviště zdravotnické záchranné služby. V následujících několika letech by eventuelně nemocnice expandovala a rozšířila se o nový areál. Projekt nové nemocniční budovy je ale v současné době stále ještě v procesu zvažování. V současné době je nutné provést výzkum ohledně potřebnosti a jeho reálného přínosu pro pražský zdravotní systém.

V plánu jsou také změny v nezdravotnických složkách nemocnice – především optimalizace v IT oblasti a oddělení managementu – za vhodné kroky považuje rozšíření ekonomického a právního oddělení či zlepšení systému vykazování hrazené péče.

Potenciál také NNF vidí ve své nově zařízené laboratoři, pro kterou chce vybudovat i nová odběrová místa. Zároveň by při pořízení ještě dalšího strojového vybavení pravděpodobně mohla sloužit jakožto centrální laboratoř pro hlavní město Prahu. Jako příležitost pro rozvoj vnímá nemocnice i svou strategickou pozici v samotném centru hlavního města a s tím i zvýšený počet pacientů z ciziny, kteří zdravotní péči v nemocnici často vyhledávají. Optimalizace služeb pro cizince by tak mohla do budoucna být pro nemocnici velkým přínosem.³⁹⁴

---

³⁹⁴ Srov. MĚSTSKÁ ČÁST PRAHA 1. NEMOCNICE NA FRANTIŠKU. *Koncepce rozvoje Nemocnice Na Františku 2024–2028*. Praha: Nemocnice Na Františku. 2023. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/o-nemocnici/registrace-nnf/> [citováno 20. 3. 2024].

11 Závěr

Tato práce se zabývá historií dnešní Nemocnice Na Františku, dříve také známé jako špitál Milosrdných bratří. V minulosti největší nemocnice pražského hlavního města, dnes jedna z nejmenších. Historie tohoto zdravotnického zařízení je velmi zajímavá a bohatá a nepochybně ji nelze shrnout do jedné diplomové práce. K detailnímu popisu některých událostí by bylo nutné provést mnohem extenzivnější výzkum, avšak detailní popis celých dějin ani nebyl záměrem tohoto díla. Cílem práce bylo komplexně shrnout dostupné informace a podat výběr zásadních historických milníků, popřípadě zajímavostí, které se s nemocnicí pojí.

V první kapitole bylo stručně nastíněno období, ve kterém lze najít prvotní prameny dokládající vznik původního špitálu a jak takové nemocniční prostředí v těchto časech vypadalo, neboť se téměř nepodobalo tomu, jak jej známe dnes. V druhé kapitole jsou detailněji analyzovány prvopočátky špitální budovy, její následný přechod do vlastnictví řádu Milosrdných bratří a třetí kapitola je pak věnována krátkému popisu historie a současnosti tohoto řádu, neboť byl nedílnou součástí nemocnice po několik staletí a jen díky němu nemocnice funguje dodnes. Další kapitoly se pak zabývají historickým děním v nemocnici a jejím okolí, významnými osobnostmi, jejich činy a zdravotnickou a sociální péčí, která byla v nemocnici poskytována. Konečná část této práce je věnována soudobým dějinám a krátce pojednává i o strategiích budoucího rozvoje. Cíl práce lze tedy považovat za splněný.

Důvodem pro sepsání tohoto historického rozboru byl fakt, že nemocnice je v současné době nejdéle fungujícím zdravotnickým zařízením v České republice, přičemž některé zdroje odhadují, že možná i v širším regionu. I přes toto významné prvenství, které si malá nemocnice v samém srdci hlavního města drží, se však její historii samostatně nevěnuje žádná širší publikace. Nemocnici a její historii bylo spíše vždy věnováno několik kapitol v knihách vydaných členy řádu nebo několik článků ve zdravotnických periodikách, avšak samostatná kniha o nemocnici podložená řádným historickým výzkumem prozatím neexistuje.

Popisované zdravotnické zařízení hrálo v průběhu jeho dějin velmi důležitou roli v pražské zdravotní péči, neboť do zbudování Všeobecné nemocnice v roce 1790 neexistoval v Praze větší zdravotní ústav, který by poskytoval zdravotní služby, a ještě ke všemu na tak vysoké úrovni. Nemocnice byla i díky své vyhlášenosti na několik let

fakultním pracovištěm Lékařské fakulty Univerzity Karlovy. I přes všechna její prvenství však nemocnice téměř od počátku jejího fungování čelila opakovaně hrozícímu uzavření kvůli nedostatku finančních prostředků na provoz. Za její fungování do současnosti vděčíme bezesporu obětavosti a nasazení řádu Milosrdných bratří. Ti se neváhali omezit i v rámci základních potřeb, jako je jídlo či teplo, jen aby zajistili kontinuální fungování nemocnice. Díky jejich obětavosti a oddanosti bylo možné udržet nemocnici otevřenou i v nejtěžších časech. Dva totalitní režimy, které přišly velmi rychle po sobě, však nemocnici bratřím odebraly a velmi poničily stopy, které za sebou v nemocnici řád ponechal. Díky těmto ničivým procesům je v současné době i velmi složité detailněji zrekonstruovat průběh některých historických událostí, které se v budovách odehrály.

V současné době se vedení a zaměstnanci nemocnice snaží tyto historické odkazy zachovávat a vnímají je s určitou úctou a respektem k minulosti a k řádu, který nemocnici po tak dlouhou dobu provozoval. I navzdory nelehkým situacím a výzvám dnešní doby si nemocnice udržuje klíčovou roli v poskytování akutní péče pro centrum města a aktivně se angažuje v rozvoji a modernizaci poskytovaných zdravotnických služeb. Plány na budoucí rozvoj i nadále zahrnují zavádění nových medicínských oborů a dalších inovací, které mají posílit a rozšířit dosavadní nabídku poskytovaných zdravotnických služeb. Perspektiva budoucího provozu nemocnice tedy vypadá slibně, a nezbyvá tak než doufat, že i nadále bude udržen její post nejstarší fungující nemocnice na území České republiky.

12 Seznam literatury

Archivní prameny

Archiv Knihovny Václava Havla. *Československo / Praha / 28. říjen 1989: reportáž Maďarské televize MTV*. ID záznamu: 53943, upřesnění umístění: DVD – CD.

Muzeum hlavního města Prahy – Historická podsbírka, fond umění, č. inv.: H 014 856. *Kříž dřevěný, z prken vyřezávaný, malovaný, z popravního lešení ze dne 21. června 1621 na Staroměstském rynku.*

Muzeum hlavního města Prahy – Historická podsbírka, fond Historická 3D dokumentace, podsbírka Architektonické a stavební prvky, č. inv.: H 239 629 *Pamětní deska z nemocnice Na Františku budované v letech 1924–1927.*

Národní Archiv (NA), 0041 fond Milosrdných bratří (MB), sign.: kniha 702, *Kronika Milosrdných bratří (Liber Monumentorum), 1640. 316 s.*

NA, 41 fond MB, sig.: B1 zakládací listina.

NA, 41 fond MB, poř. č. 49, sign. B55, karton 4, Guberniální dekret o prodeji léků přes ulici z 10. XII. 1772. / 4 listiny /.

NA, 41 fond MB, poř. č.: 813, sign: A1, knihy 191–209, *Kniha fundace Pavla Wenzela (Knihy nemocných).*

NA, 41 fond MB, poř. č.: 930, sign. A2, karton 604. *Protokol nemocných v nemocnici na Novém Městě Pražském od jejího založení do zrušení / S připojeným indexem /.*

NA, 41 fond MB, poř. č.: 895, sign.: A1, kniha 529, *Kniha léčebného tříd. nemocných 1801–1821 / záznam u lit. o léčení Josefa Dobrovského, který přišel do ústavu 25. 12. 1801 / nestránkováno.*

NA, 41 fond MB, poř. č. 890. *Stavba nové nemocniční budovy, plány 1913–1925, účty řemeslnické, kart. 178, složka Plány stavby nové nemocniční budovy a účty řemeslnické 1913–1925.*

NA, 41 fond MB, poř. č. 929. *Pamětní kniha / Boj českých lékařů proti konventu a nemocnici Milosrdných bratří v Praze. Z různých časopisů sebráno a doklady opatřeno /.* 1907–1909. Kniha 603.

NA, 1058 Státní úřad pro věci církevní, Praha 1949–1956. Fond SÚC, inv. č.: 110, karton 87, složka Řády II. mužské 1950–1955.

NA, fond Úřad desk zemských – listiny (1351–1831), sig.: listina 101 (nestránkováno).

Národní památkový ústav. Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody. Praha, klášter Milosrdných bratří. Evidenční list kulturní památky – původní. Datum vzniku: 22. 12. 1964 – 30. 11. 2015 (neověřeno).

Řádový archiv Milosrdných bratří v Brně, fond Brno, inv. č. 8: Historie pražského konventu (1919–1968).

Knihovna Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků:

1. HELD, J. T., 1823. Kurze Geschichte der Heilanstalt der Barmherzige Brüder in Prag. Praha: G. Haase nákladem autora. 108 s.
2. ZEIDLER, Ch. S., 1686. *Somatotomia anthropologica seu corporis humani fabrica*. Praha: Typis Joannis Caroli Gerzabek. 118 s.

Literární zdroje

1. BABOR, J. F., 1929. K problematice duševní choroby u Josefa Dobrovského. *Bratislava*. 3(3–5), s. 836–841.
2. BETLACH, J., HEJNA P., ŠTEINER I., 2017. *Pitva: historie poznávání lidského těla*. Praha: Galén. ISBN 978-80-7492-297-8. 220 s.
3. BLÁHOVÁ, M., 1987. Vývoj špitálů v ranně feudální Evropě a problematika nejstaršího špitálu v Praze. In: LEDVINKA, V., PEŠEK, J., *Documenta Pragensia*, Archiv hlavního města Prahy, s. 44–59.
4. BOGAR, F. B., 1934. *Milosrdní bratří*. Praha: Řád Milosrdných bratří. 342 s.
5. BUBEN, M., 2007. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, III. díl, II. svazek: Žebravé řády*. Praha: Libri. ISBN 80-7277-084-5. 423 s.

6. CASTRO, F., 1585. *Historia de la vida y sanctas obras de Iuan de Dios y de la institucion de su Orden y principio de su Hospital*. Granada: casa de Antonio de Librixa. 118 s.
7. *Cena Celestýna Opitze*. 2024. [Online]. Milosrdní bratři. [citováno dne 16. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.milosrdni.cz/o-nas/cena-celestyna-opitze/>.
8. ČAPEK, K., 2008. Poliklinika v Palackého ulici se oddělí od nemocnice Na Františku. [Online]. *Zdraví.euro.cz*. 24. 10. 2008, 8:13. [citováno 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/clanky/poliklinika-v-palackeho-ulici-se-oddeli-od-nemocnice-na-frantisk/>.
9. ČELOVSKÝ, B., 2002. *So oder so: řešení české otázky podle německých dokumentů 1933–1945*. Šenov u Ostravy: Tilia. ISBN 80-86101-55-X. 543 s.
10. ČERNÁ – ŠÍPKOVÁ, H., 2001. Praha má další oddělení dlouhodobě nemocných. *Sestra: odborný dvouměsíčník pro zdravotní sestry*. Praha: Strategie Praha, **11**(4), s. 49. ISSN 1210-0404.
11. ČERNÝ, D., 2018. *25 tajemství Prahy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0581-6. 120 s.
12. ČTK, 2013. *Do nemocnice Na Františku by se mohli do týdne vrátit pacienti*. [Online]. Florence. 4. 6. 2013. [citováno 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.florence.cz/zpravodajstvi/aktuality/do-nemocnice-na-frantisku-by-se-mohli-do-tydne-vratit-pacienti/>.
13. ČTK, 2020. *Praha převzala odsvěcený kostel sv. Šimona a Judy na Starém Městě*. [Online]. Seznam zprávy. 22. 12. 2020, 21:38. [citováno 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/praha-prevzala-odsveceny-kostel-sv-simona-a-judy-na-starem-meste-134954>.
14. Denní zprávy. 1886. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 31. 3. 1866, **6**(89), s. 3. ISSN 1214-1240. [citováno dne 4. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:eff25540-3c17-11e7-8881-5ef3fc9ae867>.

15. Denní zprávy. 1914. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 12. 9. 1914, **54**(250, ranní vydání). ISSN 1214-1240. [citováno: 9. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:5d34a5f0-3122-11e7-a77b-001018b5eb5c>.
16. Denní zprávy. *Čech: politický týdeník katolický*. 1926. Praha: Antonín Schmitt, 19. 3. 1926, **51**(70). [citováno: 9. 3. 2024] Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e3483f60-8c1a-11e6-bf08-001018b5eb5c>.
17. Denní zprávy. *Čech: politický týdeník katolický*. 1927. Praha: Antonín Schmitt, 29. 1. 1927, **52**(24). [citováno: 9. 3. 2024] Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:44085cf0-0b53-11e8-ba86-005056822549>.
18. Domácí zprávy ze dne 4. prosince. *Čech: politický týdeník katolický*. 1872. Praha: Antonín Schmitt, 5. 12. 1872, **4**(279). [citováno: 4. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:33a918c0-2830-11e6-a7c4-005056825209>.
19. DVOŘÁČEK, D., 2011. Zakladatel moderní anesteziologie. *Zdravotnické noviny*. **60**(2), s. 16. ISSN 0044-1996.
20. EBELOVÁ, I., 2004. Nemocnice Milosrdných bratří v Praze Na Františku a nemocnice alžbětinek na Novém Městě pražském. In: BARCIAK, A. (ed.). *Curatores pauperum. Źródła i tradycje kultury charytatywnej Europy Środkowej*. Katowice. s. 207–216. ISBN 83-86053-53-4. 387 s.
21. EBELOVÁ, I., 2008. Úroveň diagnostiky v 17. až 19. století na základě protokolů nemocných pražských nemocnic Milosrdných bratří a alžbětinek. *Dějiny věd a techniky*. **41**(3), s. 185–198. ISSN 0300-4414.
22. ELLEDER, L., MUNZAR, J., 2004. Extrémní povodeň na Vltavě a Labi v únoru 1784 jako následek mimořádných hydrometeorologických podmínek. *Meteorologické zprávy*. **57**(5), s. 125–135. ISSN 0026-1173.
23. *Gynekologické oddělení poskytuje ženám komplexní péči již dva roky*. 2024. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/2024/02/09/gynekologicke-oddeleni-poskytuje-zenam-komplexni-peci-jiz-dva-roky/>.

24. HELD, J. T., 1823. *Kurze Geschichte der Heilanstalt der Barmherzige Brüder in Prag*. Praha: G. Haase nákladem autora. 107 s. Knihovna Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků.
25. HELD, J. T., KVĚT, J. a TINKOVÁ, D. (eds.). 2017. *Fakta a poznámky k mému budoucímu nekrologu I.: vzpomínky pražského lékaře na léta 1770–1799*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2653-8. 652 s.
26. HESS, L., 2018. Dietyléter a chloroform – nejstarší inhalační anestetika se zajímavou historií. *Remedia*. **28**(5), s. 519–522. ISSN 0862-8947.
27. HLAVÁČKOVÁ, L., 1977. Ze života na klinice pražské lékařské fakulty před dvěma stoletími. *Časopis lékařů českých*. Praha: Vinc. J. Schmied. **116**(22), s. 697–698. ISSN 0008-7335.
28. HLAVÁČKOVÁ, L., 1996a. Řádové nemocnice – centra výuky ošetrovatelství. *Zdravotnické noviny*. **45**(20), s. 15. ISSN 0044-1996.
29. HLAVÁČKOVÁ, L., 1996b. Josefínské reformy a výchova lékařů i ostatních zdravotníků. *Zdravotnické noviny*. **45**(22), s. 10. ISSN 0044-1996.
30. HLAVÁČKOVÁ, L., 1996c. Nemocnice Milosrdných bratří a Celestýn Opitz. *Sborník lékařský*. **97**(1), s. 161–166. ISSN: 0036-5327.
31. HLAVÁČKOVÁ, L., 2009. Z historie pražské nemocnice Milosrdných bratří. *Medical tribune*. **5**(13). B7. ISSN 1214-8911.
32. HLAVÁČKOVÁ, L., 2014. Anatomie a histologie na pražských lékařských fakultách od poloviny 17. století do roku 1945. In: BRICHOVÁ, H. et al. (eds.). *Anatomie od Vesalia po současnost: 1514–2014: Publikace k 500. výročí narození Andrea Vesalia*. Praha: Grada, s. 76–87. ISBN: 978-80-247-5023-1. 288 s.
33. HLAVÁČKOVÁ, L., SVOBODNÝ P., BŘÍZA, J., 2011. *Dějiny Všeobecné fakultní nemocnice v Praze 1790–2010*. 3., rozšířené vydání. V Praze: Všeobecná fakultní nemocnice. ISBN 978-80-7345-243-8. 231 s.
34. HLAVÁČKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, L., 1972. *Jan Theobald Held 1770–1851: život a působení pražského lékaře, rektora University Karlovy*. Praha: Universita Karlova, 210 s.

35. HOFFMANNOVÁ, M., HOVORKA, J., JOKL, I., 1997. Nejstarší pražská nemocnice je Na Františku. *Zdravotnické noviny*. **46**(6), s. 16. ISSN 0044-1996.
36. CHATURVEDI, R., GOGNA, R. L., 2011. Ether day: an intriguing history. *Medical journal, Armed Forces India*. **67**(4), s. 306–308. DOI:10.1016/S0377-1237(11)60098-1.
37. *Chirurgické oddělení*. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. [Citováno 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/department/chirurgicke-oddeleni/>.
38. iDNES.CZ, 2001. Nemocnice otevřela opravený dvůr. [Online]. iDnes.cz. Praha: Mafra, 6. června 2001, 14:18. [citováno 18. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/nemocnice-otevrela-opraveny-dvur.A010606_141849_praha_ton.
39. iDNES.CZ, 2004. Potápěči vylovili z Vltavy torzo sochy. [Online]. iDnes.cz. Praha: Mafra, 30. ledna 2004, 12:52. [citováno dne 24. 2. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/potapecvi-vylovili-z-vltavy-torzo-sochy.A040130_123926_praha_jan.
40. iDNES.CZ, 2020. Viděli jsme strach a úzkost v očích. Zdravotníci se za hrdiny nepovažují. [Online]. iDnes.cz. Praha: Mafra. 17. dubna 2020, 0:30. [citováno 9. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/koronavirus-epidemie-zdravotnici-pecovatele-hasici.A200416_162623_domaci_mama.
41. iDNES.CZ, 2023. *Jiří Krampol byl hospitalizován, leží na jednotce intenzivní péče*. [Online]. iDnes.cz. Praha: Mafra. 2. listopadu 2023, 8:55. [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/revue/spolecnost/jiri-krampol-herce-nemocnice-hospitalizace-prudusky-astma.A231102_080643_lidicky_sub.
42. *Interní oddělení*. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/department/interni-oddeleni/>.
43. J. Š., 1955. Takové jsou... Hlavní sestra Albína Žeberová. *Zdravotnická pracovnice: Časopis pro střední a nižší zdravotnické pracovníky*. Praha: Avicenum, 15. 2. 1955, **5**(2), s. 106–108. ISSN 0049-8572. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:fd3c7140-5973-11eb-94b4-5ef3fc9ae867> [citováno 10. 4. 2024].

44. JOKL, I., 2001. Nemocnice Na Františku s poliklinikou. *Nemocnice: informační bulletin Všeobecné fakultní nemocnice a 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy*. Pardubice: Starpo, č. jub. č, s. 30–38 (bez ISSN).
45. KARMASÝNOVÁ, A., 1973. Z historie nemocnice Milosrdných bratří ve Valticích. *Praktický lékař*. **53**(23), s. 904–906. ISSN 0032-6739.
46. Kdo má největší zájem na zřízení nemocnice Milosrdných bratří na Klamovce? *Národní listy*. 1907. Praha: Julius Grégr, 21. 6. 1907, **47** (169, odpolední vydání), s. 2. ISSN 1214-1240. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7b3118e0-2f6f-11e7-b650-5ef3fc9ae867>.
47. *Kláster Milosrdných bratří. Nemocnice Na Františku*. © 2015. [Online]. Národní památkový ústav. Památkový katalog. [citováno 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/klaster-milosrdnych-bratri-15793880>.
48. Klub za starou Prahu. Zápisy domácí rady. *Kniha protokolů 1912, 1913, 1914*. Rok 1912, druhý díl. [Online]. Klub Za starou Prahu. [citováno 18. 3. 2024] Dostupné z: https://www.zastarouprahu.cz/webdata/C92F5453-E48B-41BC-829B-8886EE971847_02.pdf.
49. *Knihovna Milosrdných bratří – Brno*. 2024. [Online]. Milosrdní bratři. [citováno 15. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.milosrdni.cz/o-nas/knihovna/>.
50. KOLČAVA, J., 1972. Lékárnictví řádu Milosrdných bratří. *Československá farmacie*, **21**(5), s. 206–207.
51. KORDIOVSKÝ, E., 2001. *Město Valtice*. Valtice: Moraviapress. ISBN: 80-86181-48-0. 530 s.
52. *Kostel sv. Šimona a Judy*. © 2024. [Online]. Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK. [citováno 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.fok.cz/cs/kostel-sv-simona-judy>.
53. KROMBHOLZ, J. V., 1837. *Topographisches Taschenbuch von Prag: zunächst für Naturforscher und Aerzte*. Prag: Haase, 516 s.
54. KUČERA, P., (bez data), *Historie města a řeky*. [Online]. Pražské náplavky. [citováno dne 22. 2. 2024]. Dostupné z: <https://prazskenaplavky.cz/historie>.

55. KUKLA, K. L., 1895. Z tajností starobylého pražského kláštera. *Národní politika*. **13**(246), s. 1–3.
56. KUTNOHORSKÁ, J., 2010. *Historie ošetřovatelství*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3224-4. 208 s.
57. KVAPIL, J., 1890. *Povodeň v Čechách 1890: S úvodní básní Jaroslava Kvapila a četnými původními vyobrazeními*. Praha: J. Otto, 72 s. [citováno dne 4. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ac20eed0-f496-11e6-bf7e-005056825209>.
58. KVĚT, J.; 1929. Dr. Jan Theobald Held o chorobě Josefa Dobrovského. *Bratislava*, roč. III, s. 842–849.
59. *Lékárna Milosrdných bratří*. 2024. [Online]. Milosrdní bratři. Dostupné z: <https://lekarna.milosrdni.cz/> [citováno dne 15. 2. 2024].
60. LION, J., 1964. Zachránci životů v hodině dvanácté. *Svobodné slovo: list Československé strany národně socialistické, Pražské vydání*. Praha: Československá strana národně socialistická, 30. 12. 1964, **20**(310), s. 1. ISSN 0231-732X. [citováno 17. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:03234a0f-7281-11e5-97e0-92f789bb8157>.
61. MAIER, H., 1999. *Politická náboženství: totalitární režimy a křesťanství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 80-85959-43-7. 134 s.
62. MAJER, J., 1981. Významné proměny nejstarší pražské nemocnice (Na Františku). *Zdravotnické noviny*. 1981, **30**(2), s. 12. ISSN 0044-1996.
63. MÁLEK, J., 2023. Kdo podal první anestezii? *Anesteziologie a intenzivní medicína*, **34**(2), s. 81–89. DOI: 10.36290/aim.2023.015.
64. MÁLEK, J., TŮMA, P., 2021. Sto devadesát let od objevu chloroformu – historie inhalačních anestetik. Část 1. *Anesteziologie a intenzivní medicína*, **32**(1), s. 30–35. DOI: 10.36290/aim.2021.006.
65. MALÝ, J., 1877. *Vlastenský slovník historický*. Praha: Rohlíček & Sievers. 962 s.
66. MARKOVÁ, E., VENGLÁŘOVÁ, M., BABIAKOVÁ, M., 2006. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1151-6. 352 s.

67. MELKA, J., 1966. Druhá strana jedné mince. *Zdravotnické noviny*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 15. 9. 1966, **15**(37), s. 6. ISSN 0044-1996. [citováno 17. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:dd9e75d0-a8ff-11de-b4f3-0013d398622b>.
68. MEYER, R., 1927. Řeholní pravidla n. sv. o. Aurelia Augustina, hipponského biskupa a věhlasného církevního učitele. Brno: Tiskem občanské tiskárny. 115 s.
69. *Naše hodnoty*. 2024. [Online]. Milosrdní bratři. [citováno dne 15. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.milosrdni.cz/o-nas/nase-hodnoty/>.
70. NAVRÁTIL, M., 1913. Almanach českých lékařů: s podobiznami a 1000 životopisy: na paměť 50letého jubilea Spolku a Časopisu lékařů českých. Praha: nákladem spisovatelovým. 387 s.
71. Nemocnice Na Františku je deset let po záplavách zmodernizovaná. 2012. [Online]. *Pražský deník. cz*. 31. 7. 2012. [citováno 18. 3. 2024]. Dostupné z: https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/nemocnice-na-frantisku-je-deset-let-po-zaplavach-zmodernizovana-20120731.html.
72. *Nemocnice Na Františku otevřela zubní pohotovost*. 2023. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/2023/10/02/nemocnice-na-frantisku-otevrela-zubni-pohotovost/>.
73. Nemocnice Na Františku slaví úspěch. Tisíc operací hemoroidů Longovou metodou. 2012. *Nemocniční speciál*. Praha: Medical tribune CZ. **7**(5), s. 1–2 (bez ISSN).
74. Nemocnice Na Františku zůstává městské části. 2020. *Medical tribune*. **16**(20), A7. ISSN 1214-8911. [Citováno 18. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.tribune.cz/nase-tituly/medical-tribune>.
75. *Nemocnice Na Františku: Více poskytované péče i nový pavilon*. 2023. [Online]. Praha 1. 13. 12. 2023. [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.praha1.cz/nemocnice-na-frantisku-vice-poskytovane-pece-i-novy-pavilon/>.

76. NERUDA, J., 2011. *Knihy veršů*. Online. Městská knihovna v Praze. Praha: Městská knihovna v Praze. [citováno 25. 2. 2024]. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/59/03/33/knihy_versu.pdf.
77. NEUWIRTHOVÁ, H., 2015. Padesáté výročí založení ARO ÚKECH v Praze Na Františku. *Anesteziologie a intenzivní medicína*. 2015, **26**(3), s. 178–179. ISSN 1214-2158.
78. NIKLÍČEK, L., ŠTEIN, K., 1985. *Dějiny medicíny v datech a faktech*. Praha: Avicenum. 374 s.
79. *Nová lůžková rehabilitace*. 2020. [Online]. Nemocnice na Františku. 11. 2. 2020. [citováno 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/2020/02/11/nova-luzkova-rehabilitace/>.
80. *O nás*. 2024. [Online]. Milosrdní bratři. [citováno dne 15. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.milosrdni.cz/o-nas/>.
81. *Oddělení dlouhodobě nemocných (ODN)*. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/department/oddeleni-dlouhodobe-nemocnych/>.
82. *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 1888. V Praze: J. Otto. sv. 1, 970 s.
83. *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 1903. V Praze: J. Otto. sv. 20, 1087 s.
84. *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 1906. V Praze: J. Otto. sv. 24, 901 s.
85. *Paměť řádu*. 2024. [Online]. Milosrdní bratři. [citováno dne 15. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.milosrdni.cz/o-nas/pamet-radu/>.
86. PETRÁŇ, J., 2022. *Staroměstská exekuce*. 5. vydání. Praha: Karolinum. ISBN: 978-80-246-5055-5. 352 s.
87. PLEVOVÁ, I., 2018. *Ošetřovatelství I. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-0888-6. 288 s.

88. POČTA, J., RACENBERG, E., SMILEK M., ZÍTKO, K., 2000. První resuscitační oddělení v naší republice. *Anesteziologie a neodkladná péče*. **11**(6), s. 283–284. ISSN 0862-4968.
89. POSPÍCHAL, V., 2010. MUDr. Celestýn Opitz. *Časopis lékařů českých*. **149**(12), s. 601. ISSN 0008-7335.
90. POSPÍŠILOVÁ, E., TÓTHOVÁ, V. 2014. *Vývoj vybraných ošetrovatelských postupů od nejstarších dob po současnost*. V Praze: Triton. ISBN 978-80-7387-824-5. 180 s.
91. POŠTOLKA, K., 1970. 350 let nemocnice Na Františku. *Praktický lékař*. **50**(24), s. 937-939. ISSN 0032-6739.
92. Pražská nemocnice u milosrdných. *Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení*. 1905. Praha: J. Otto, 17. 3. 1905, **5**(23), s. 621–622. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:0e6e1cb0-2d5b-11e6-b821-5ef3fc9bb22f>.
93. *Přehled nemocí, které v nemocnici Milosrdných bratří v Praze roku 1870 se nahodily*. 1870. Praha: Nákladem Milosrdných bratří, 4 s. [citováno dne: 4. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nlk/uuid/uuid:8edd33a7-b249-432b-9d07-2f85619c1ed9>.
94. *Přehled nemocí, které v nemocnici Milosrdných bratří v Praze roku 1871 se nahodily*. 1871. Praha: Nákladem Milosrdných bratří, 4 s. [citováno: 4. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nlk/uuid/uuid:e0bc0bef-d97b-4eac-8145-8a17244cc1f0>.
95. *Přehled nemocí, které v nemocnici Milosrdných bratří v Praze roku 1899 se nahodily*. 1899. Praha: Nákladem Milosrdných bratří, 26 s. [citováno: 4. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nlk/uuid/uuid:11fbfde2-1b4b-40bf-8c56-dc0e214a9b9a>.
96. Přesídlení Milosrdných bratří na Klamovku. *Čech: politický týdeník katolický*. 1907. Praha: Antonín Schmitt, 05. 6. 1907, **32**(151), s. 1–3. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:952abfe0-37e7-11e8-b001-5ef3fc9bb22f>.

97. RACENBERG, E., 1966. První resuscitační oddělení v Praze (Nemocnice na Františku). *Praha–Moskva*. 1966, **16**(1), s. 21–22. ISSN 0032-6593.
98. RÁČEK, B., 1948. *Československé dějiny*. V Praze: Ladislav Kuncír. 533 s.
99. ROUTA, F., 2007. [Online]. *Plán asanačního obvodu král. hlav. města Prahy [kartografický dokument]*. Digitální univerzitní depozitář UK, Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty UK. Mapa. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné z: http://digitool.is.cuni.cz/R/-?func=dbin-jump-full&object_id=1041049&silo_library=GEN01.
100. SAIVER, F., NĚMÝ, M., LYSKOVÁ, T., 2024. 50 nejlepších lékařů Česka. *Forbes*. Praha: Business Consulting & Media, č.: leden, 2024. ISSN 1805-059X. s. 48–57.
101. SECKÝ, R., 1928. Staropražské špitály: Tištěno jako 2.–9. číslo časopisu *Památky*. Praha, s. n. 50 s.
102. SOBEL, J., 1892. *Dějiny a slavnostní spis rak.-české řádové provincie Milosrdných bratří ke slavnosti ve dnech 28., 29. a 30. srpna konaného vysvěcení nemocnice mateřského domu ve Valčicích v Dol. Rakousích, Munificencí Jeho Jasnosti knížete Jana I. z Liechtenšteina a na Liechtenšteině nově vystavěné*. Vídeň: Řád Milosrdných bratří. 247 s.
103. SOBEL, J., 1901. *Prvé pokyny pro vzdělání ošetřovatelů nemocných (dle zkušeností Milosrdných bratří)*. V Praze: Nákladem řádu Milosrdných bratří. 30 s.
104. STAŇKOVÁ, M., 2001. *Galerie historických osobností*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví. ISBN 80-7013-329-5. 86 s.
105. STAŇKOVÁ, M., 2003. Z historie charitativní a řádové ošetřovatelské péče. *Sestra*. **13**(2), s. 3–18. ISSN 1210-0404.
106. SVOBODNÝ, P., 2000. Pražské středověké špitály. *Sanquis*. **7**, s. 46–50. ISSN 1212-6535.
107. SVOBODNÝ, P., 2009. Středověké a raně novověké špitály v českých zemích. *Medical tribune*, **5** (11), s. C6. ISSN 1214-8911.

108. SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 1999. *Pražské špitály a nemocnice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-315-0. 179 s.
109. SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L., 2004. Dějiny lékařství v českých zemích. Praha: Triton. ISBN 80-7254-424-1. 248 s.
110. ŠVÁB, J., 2017. *Kapitoly z dějin chirurgie v českých zemích*, Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3238-4. 358 s. [Citováno 18. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.bookport.cz/kniha/kapitoly-z-dejin-chirurgie-v-ceskych-zemich-5654/>.
111. ŠVEJDOVÁ, K., 2011. Historie ošetrovatelství a medicíny. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-645-4. 111 s.
112. TŘEBICKÝ, F., 2000. 380 let od založení Nemocnice na Františku, dříve nemocnice Milosrdných bratří. *Medicína v praxi*. č. 8, s. 61–62. ISSN 1212-8759.
113. *Urgentní příjem*. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/departament/urgentni-prijem/>.
114. *V Nemocnici Na Františku bylo otevřeno nové oddělení plastické chirurgie*. 2020. [Online]. Pražský patriot s.r.o. 1. října 2020, 10:09. [citováno 20. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.prazskypatriot.cz/v-nemocnici-na-frantisku-bylo-otevreno-nove-oddeleni-plasticke-chirurgie/>.
115. VACEK, J., 2008. Duševní nemoc Josefa Dobrovského. *Česká a slovenská psychiatrie*. **104**(5), s. 256–260. ISSN 1212-0383.
116. VAJS, V., 1927. Velké dílo Milosrdných bratří dokončeno. *Čech: politický týdeník katolický*. 1927. Praha: Antonín Schmitt, 10. 10. 1927, **52**(239). [citováno: 9. 3. 2024] Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:70b8b960-8770-11e6-ae94-005056825209>.
117. Vánoce našich vojáků. 1914. *Čech: politický týdeník katolický*. Praha: Antonín Schmitt, 30.12.1914, **39**(352), s. 5. [citováno: 9. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:18a81030-bffc-11e6-8452-001018b5eb5c>.
118. *MUDr. David Erhart*. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/person/ing-miroslav-kalousek/> [citováno 20. 3. 2024].

119. Petra Štorková. 2022. [Online]. Nemocnice Na Františku. Dostupné z: <https://www.nnfp.cz/person/petra-storkova-2/> [citováno 9. 4. 2024].
120. VLČEK, J., 1983a. Nemocnice Milosrdných bratří v Praze. *Praktický lékař*. **63**(2), s. 72–75. ISSN 0032-6739.
121. VLČEK, J., 1983b. Nemocnice Milosrdných bratří v Praze, II. část. *Praktický lékař*. **63**(14), s. 554–558. ISSN 0032-6739.
122. VLČEK, J., 1984. Nemocnice Milosrdných bratří v Praze, III. část. *Praktický lékař*. **64**(2), s. 74–77. ISSN 0032-6739.
123. VLČEK, J., RYS, J. 1968b. Z historie pražských špitálů a nemocnic 4. *Zdravotnické noviny*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, **17**(4), s. 4. ISSN 0044-1996.
124. VLČEK, J., RYS, J., 1968a. Z historie pražských špitálů a nemocnic 3. *Zdravotnické noviny*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, **17**(3), s. 4. ISSN 0044-1996.
125. VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D., 1997. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libri. ISBN 80-85983-17-6. 782 s.
126. VLČEK, V., 2004. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská. ISBN 80-7266-179-5. 597 s.
127. VOJTOVÁ, M., 1970. Dějiny československého lékařství, Svazek 1: Do roku 1740. Praha: Avicenum. 382 s.
128. VONDRÁČEK, V., 1971a. Jan Theobald Held první český psychiatr. *Československá psychiatrie*. **67**(1), s. 49–54. ISSN: 0069-2336.
129. VONDRÁČEK, V., 1971b. Jan Theobald Held první český psychiatr. II. *Československá psychiatrie*. **67**(2), s. 109–114. ISSN 0069-2336.
130. XXVII. týdenní schůze Spolku českých lékařů v Praze, dne 17. ledna 1927 v posluchárně č. I. chirurgické kliniky. *Časopis lékařů českých*. 1927. Praha: Vinc. J. Schmied, 21. 1. 1927, **66**(4), s. 152–160. ISSN 0008-7335. [citováno: 9. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b2090a90-e972-11e7-8939-5ef3fc9ae867>.

131. Zákon č. 185/1948 Sb., o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a o organisaci státní ústavní léčebné péče. 2024. [Online]. *Zákony pro lidi*. AION CS, 2010–2024. [citováno 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-185>.
132. *Zpráva o zdravotních poměrech a činnosti Městského fysikátu v Praze za rok 1891*. 1891. V Praze: Nákladem důchodův královského hlavního města Prahy, **1891**(7–8), 701 s. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:0afce237-b79f-4552-8c96-59c32c93501c>.
133. *Zpráva o zdravotních poměrech a činnosti Městského fysikátu v Praze za rok 1882*. 1883. V Praze: Nákladem důchodův královského hlavního města Prahy, **1883**(1882), 108 s. [citováno: 4. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a198d578-e0b8-4442-b2ee-3fb70039b3cd>.
134. *Zpráva o zdravotních poměrech a činnosti Městského fysikátu v Praze za rok 1910–1925*. 1928. V Praze: Nákladem důchodův královského hlavního města Prahy. **1928**(1910–1925), 464 s. [citováno: 9. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f8f877a1-f55c-4b6a-8516-464262b6781a>.
135. Zprávy denní. *Čech: politický týdeník katolický*. 1907. Praha: Antonín Schmitt, 02. 6. 1907, **32**(148). [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a0962e50-37e7-11e8-b52f-5ef3fc9ae867>.
136. Zprávy denní. *Čech: politický týdeník katolický*. 1911. Praha: Antonín Schmitt, 22. 2. 1911, **36**(53). [citováno: 6. 3. 2024] Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:28e363b0-7762-11e6-8340-5ef3fc9ae867>.
137. Zprávy denní. *Čech: politický týdeník katolický*. 1913. Praha: Antonín Schmitt, 07. 6. 1913, **38**(154). [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:439494c0-8b0f-11e6-8aeb-5ef3fc9ae867>.
138. Zprávy denní. *Čech: politický týdeník katolický*. 1924. Praha: Antonín Schmitt, 16. 10. 1924, **49**(286). [citováno: 9. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a08a3780-87b2-11e6-84e2-005056827e51>.
139. Zprávy Klubu za starou Prahu. Naše aktuality. *Kráska našeho domova: časopis ochránců a přátel přírody: Věstník*. 1907. Praha: Svaz českých spolků okrašlovacích

v království Českém, 1907, **3**(7–8), s. 73–76. ISSN 1213-5488. [citováno: 6. 3. 2024]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/knav/uuid/uuid:8443d223-d071-4764-a475-8ee1accbb399>.

13 Seznam příloh

Obr. č. 1 – Špitál Milosrdných bratří s kostelem sv. Šimona a Judy

Obr. č. 2 – František Celestýn Opitz

Obr. č. 3 – Úvodní strana knihy S. K. Zeidlera

Obr. č. 4 – *Pohled na kostel a klášter Milosrdných bratří v Praze* z knihy lékaře Jana Theobalda Helda

Obr. č. 5 – Plánek pražských konventních budov z knihy lékaře Jana Theobalda Helda

Obr. č. 6 – Velký pokoj pro nemocné v pražském konventu Milosrdných bratří

Obr. č. 7 – Pohled na areál nemocnice od ulice U Milosrdných, ještě bez nového křídla z roku 1927

Obr. č. 8 – Pohled na nové nemocniční křídlo od Vltavy, ještě s nápisem *Nemocnice Milosrdných bratří* nad vstupním portálem

Obr. č. 9 – Přední strana losu věčné loterie ku prospěchu konventu Milosrdných bratří

Obr. č. 10 – Zadní strana losu věčné loterie ku prospěchu konventu Milosrdných bratří

Obr. č. 11 – Zpráva o ošetření ve špitálu Milosrdných bratří z roku 1804

Obr. č. 12 – Pamětní deska věnovaná převoru Apolináři Hrabalovi za jeho zásluhy na zbudování nové budovy nemocnice v letech 1925–1927. Původně zdobila stěny nemocničních budov, dnes se nachází v depozitu Muzea hl. m. Prahy

Obr. č. 13 – Fotografie z prvního resuscitačního oddělení v ČSSR z roku 1965

Obr. č. 14 – Klášterní kuchyně v roce 1905

Obr. č. 15 – Krucifix z popraviště z r. 1621 na svém původním místě ve špitále Milosrdných bratří – ve výklenku ve stěně u schodiště Miserere

Obr. č. 16 – Schodiště Miserere

Obr. č. 17 – Lékař Jan Theobald Held

Obr. č. 18 – Umyvadlo věnované špitálu v roce 1686 italským štukatérem Tomasem Soldattim

Obr. č. 19 – Fresková výzdoba dřívějšího refektáře – dnes jídelny zaměstnanců

Obr. č. 20 – Další historická výzdoba budov nemocnice

Obr. č. 21 – Vlevo dřívější nemocniční vstup – fortna v ulici U Milosrdných. Vpravo dřívější vstup do lékárny

Obr. č. 22 – Malba na stěně ve vnitřní části bývalého vchodu (fortny). Vyobrazené tváře bratří jsou reálné podobizny tehdejších řeholníků, kteří v nemocnici pečovali o nemocné. V levé části malby si můžeme povšimnout bratří, kteří zdvihají směrem k Panně Marii maketu tehdy nově zbudovaného křídla nemocnice

Obr. č. 23 – Pamětní desky umístěné na jižním průčelí nemocnice v ulici U Milosrdných

Obr. č. 24 – Bývalý vstup do kostela sv. Šimona a Judy

Obr. č. 25 – Současný vchod do nemocnice

Obr. č. 26 – Rajská zahrada u ulice Kozí

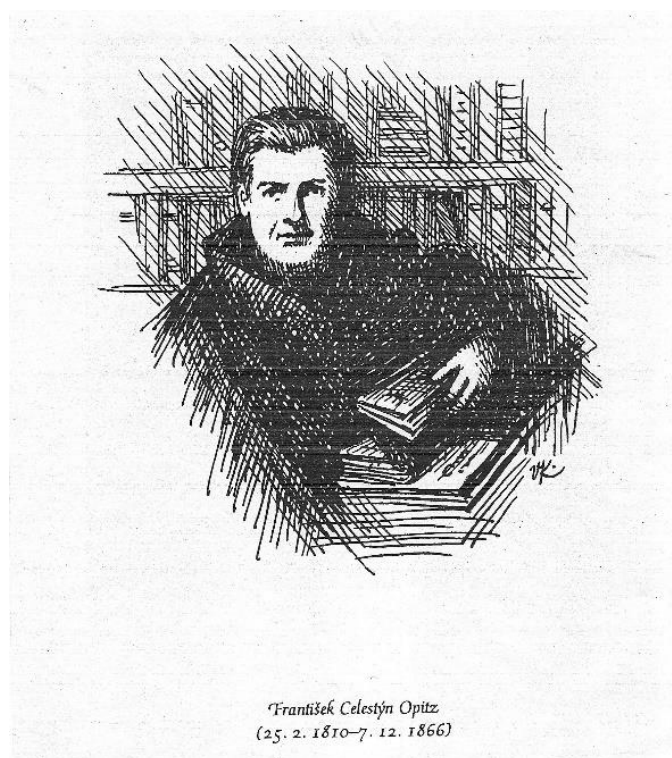
Obr. č. 27 – Vnitřní zahrada u refektáře/jídelny

14 Obrazové přílohy

Obr. č. 1 – Špitál Milosrdných bratří s kostelem sv. Šimona a Judy

Zdroj: Archiv ÚDLCJ 1. LF UK

Obr. č. 2 – František Celestýn Opitz

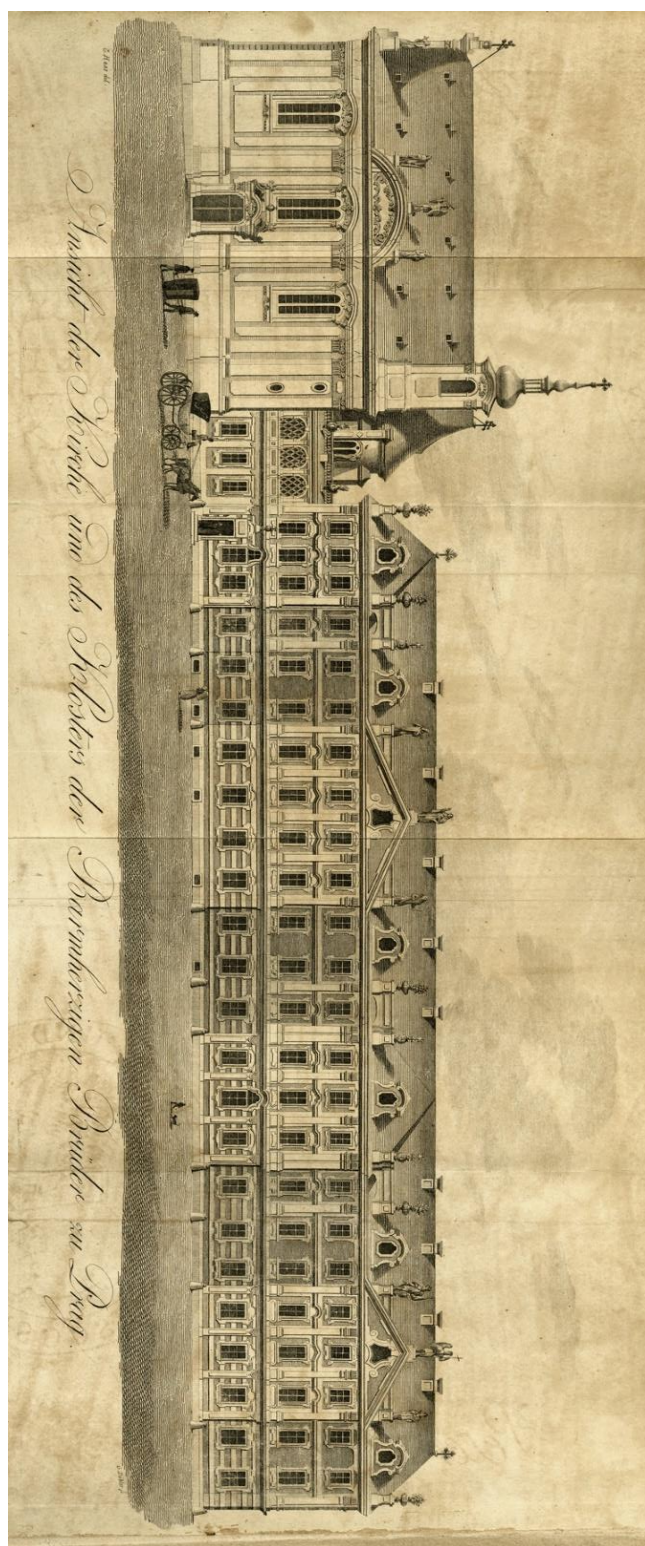
Zdroj: Archiv ÚDLCJ 1. LF UK

Obr. č. 3 – Úvodní strana knihy S. K. Zeidlera – ve spodní části můžeme vidět vyobrazení budov kostela sv. Šimona a Judy a špitálu. V horní polovině pak vidíme proces demonstrativní pitvy

Zdroj: ZEIDLER, Ch. S., 1686. *Somatotomia anthropologica seu corporis humani fabrica*

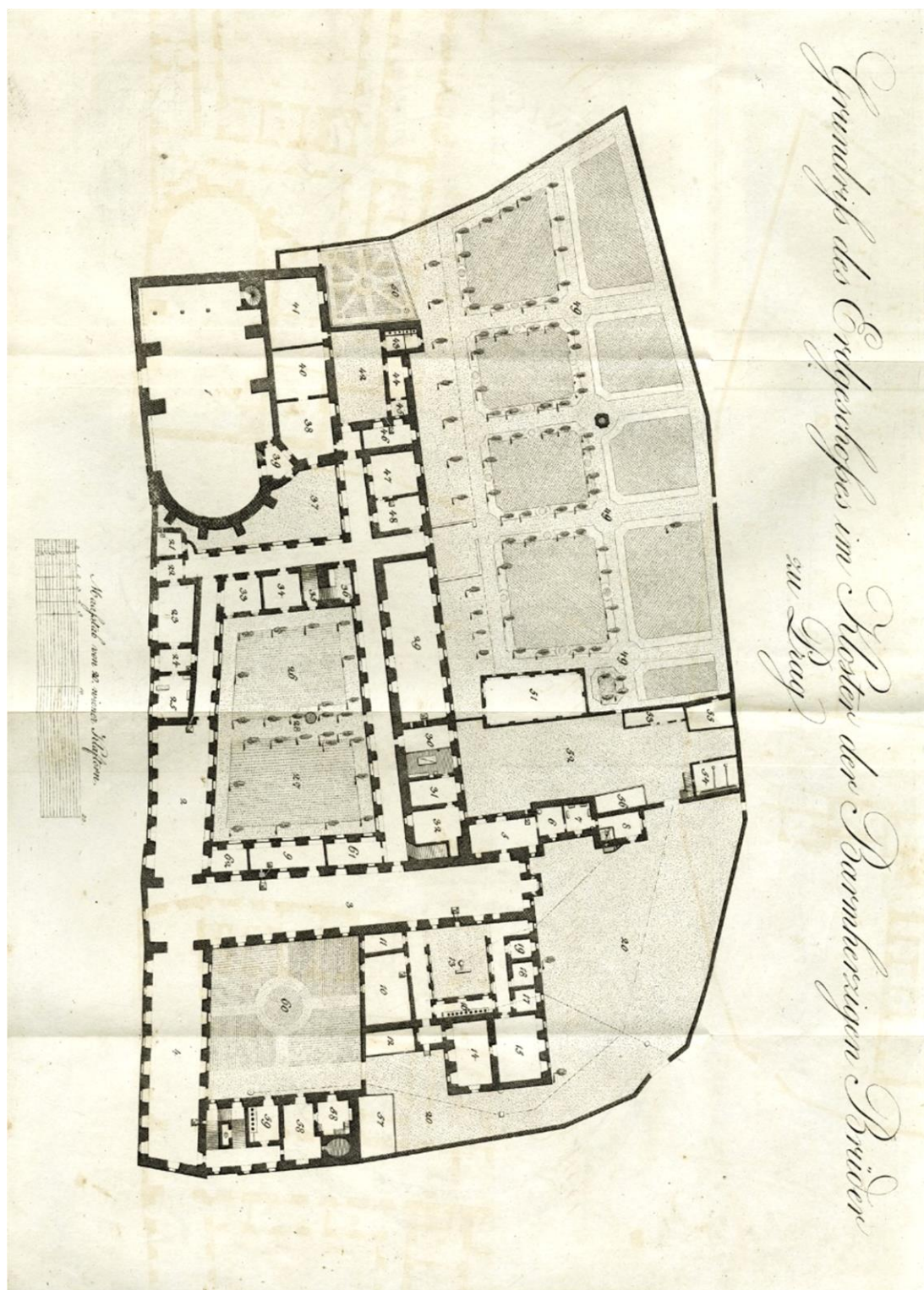

Ansicht der Kirche und des Klosters der Barmherzigen Brüder in Prag.

Obr. č. 4 – *Pohled na kostel a klášter Milosrdných bratří v Praze z knihy lékaře Jana Theobalda Helda*

Zdroj: Muzeum hl. m. Prahy

Obr. č. 5 – Plánek pražských konventních budov z knihy lékaře Jana Theobalda Helda

Zdroj: Muzeum hl. m. Prahy

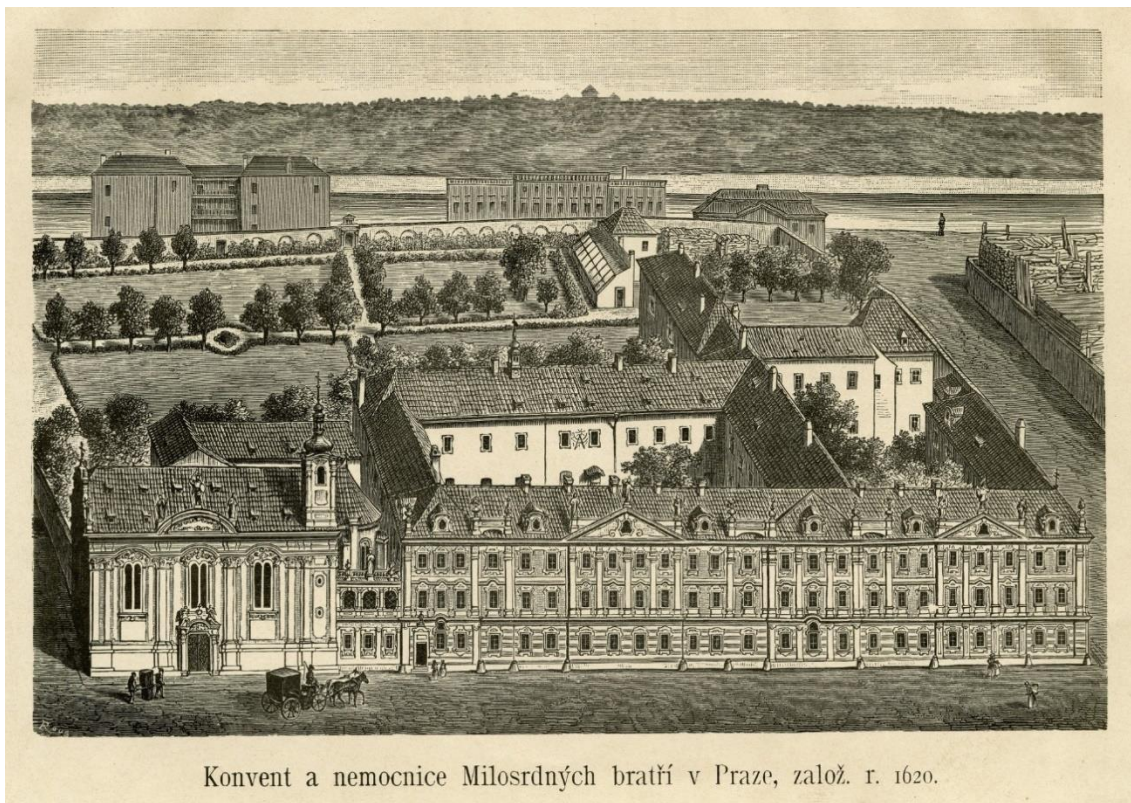

Ansicht des größten Krankensaales in der Heilanstalt der Barmherzigen Brüder zu Prag.

Obr. č. 6 – Velký pokoj pro nemocné v pražském konventu Milosrdných bratří z knihy lékaře Jana Theobalda Helda

Zdroj: Muzeum hl. m. Prahy

Obr. č. 7 – Pohled na areál nemocnice od ulice U Milosrdných, ještě bez nového severního křídla

Zdroj: Muzeum hl. m. Prahy

Obr. č. 8 – Pohled na nové nemocniční křídlo od Vltavy, ještě s nápisem *Nemocnice Milosrdných bratří* nad vstupním portálem

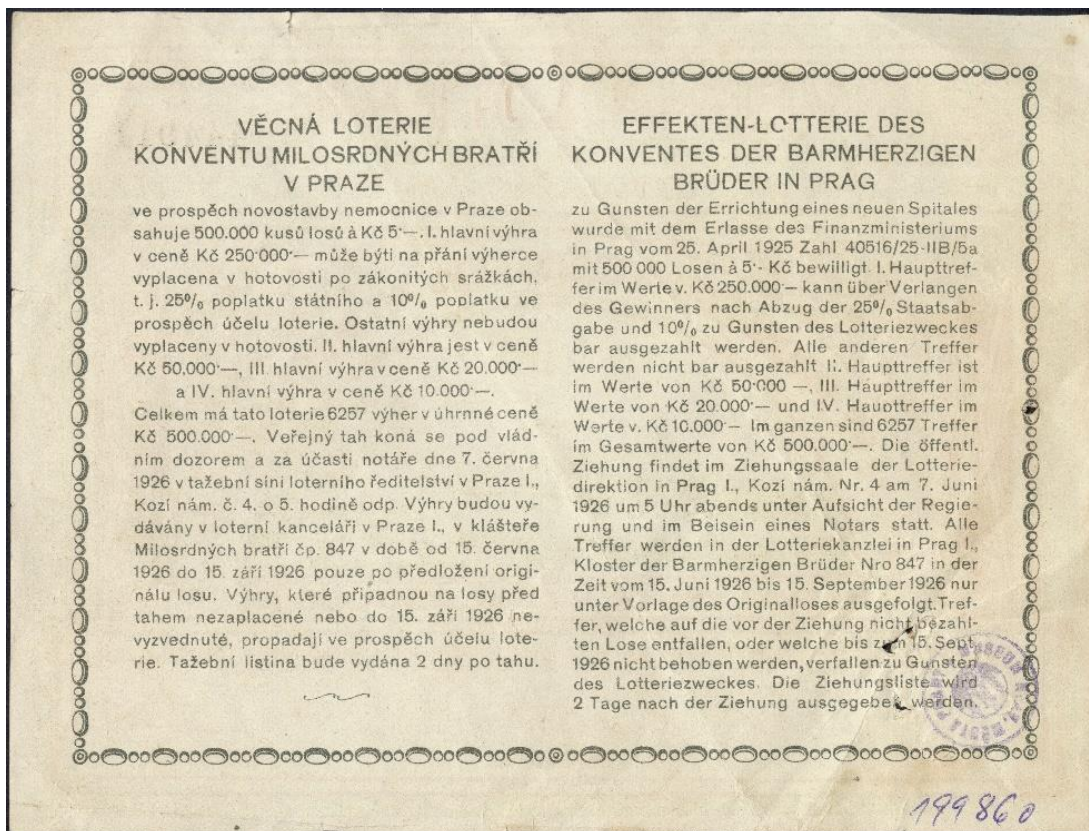
Zdroj: Muzeum hl. m. Prahy

Obr. č. 9 – Přední strana losu věčné loterie ku prospěchu konventu Milosrdných bratří

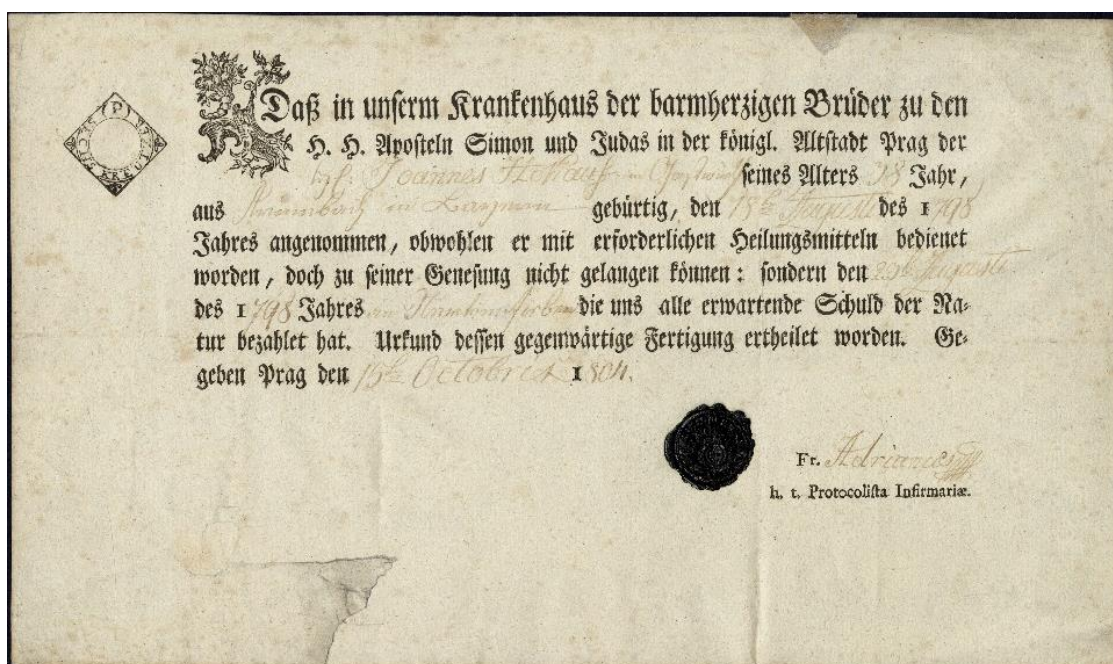
Zdroj: Muzeum hl. m. Prahy

Obr. č. 10 – Zadní strana losu věcné loterie ku prospěchu konventu Milosrdných bratří

Zdroj: Muzeum hl. m. Prahy

Obr. č. 11 – Zpráva o ošetření ve špitálu Milosrdných bratří z roku 1804

Zdroj: Muzeum hl. m. Prahy

Obr. č. 12 – Pamětní deska věnovaná převoru Apolináři Hrabalovi za jeho zásluhy na zbudování nové budovy nemocnice v letech 1925–1927. Původně zdobila stěny nemocničních budov, dnes se nachází v depozitu Muzea hl. m. Prahy

Zdroj: Muzeum hl. m. Prahy

Obr. č. 13 – Fotografie z prvního resuscitačního oddělení v ČSSR z roku 1965

Zdroj: Muzeum NLK v Praze

Klášterní kuchyně.

89

Obr. č. 14 – Klášterní kuchyně v roce 1905

Zdroj: *Světazor: světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení*. 1905. Praha: J. Otto, 17. 3. 1905, 5(23), s. 622. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:0e6e1cb0-2d5b-11e6-b821-5ef3fc9bb22f> [citováno: 25. 3. 2024]

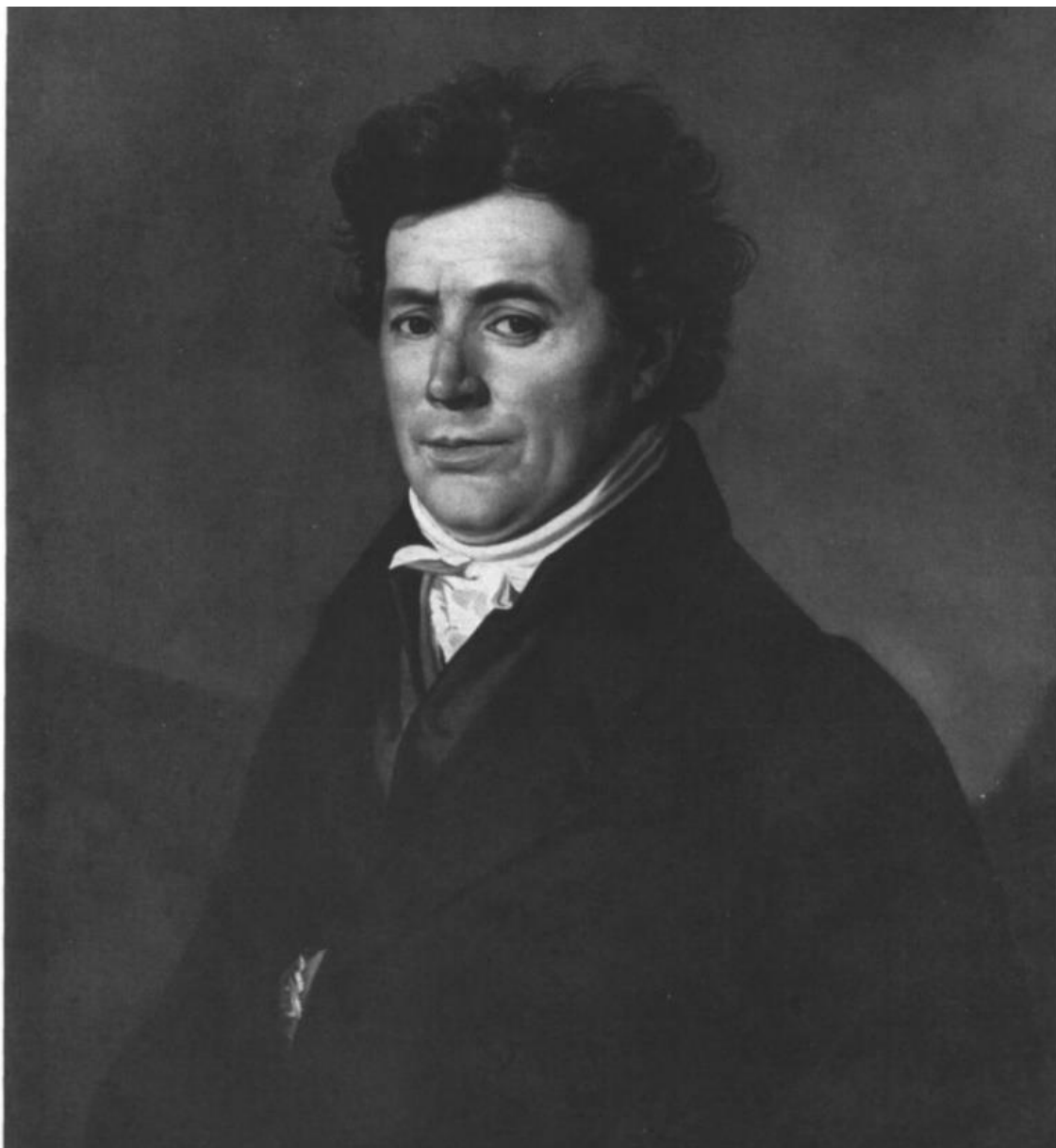
Obr. č. 15 – Krucifix z popraviště z r. 1621 na svém původním místě ve špitále Milosrdných bratří – ve výklenku ve stěně u schodiště Miserere

Zdroj: *Světazor: světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení*. 1905. Praha: J. Otto, 17. 3. 1905, **5**(23), s. 622. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:0e6e1cb0-2d5b-11e6-b821-5ef3fc9bb22f> [citováno: 25. 3. 2024]

Obr. č. 16 – Schodiště Miserere

Zdroj: Archiv autora

Obr. č. 17 – Lékař Jan Theobald Held

Zdroj: MÁDL, K. B. 1929. *Antonín Machek, malíř podobizen: (1775–1844)*. Praha: Jan Štenc, s. 100. Dostupné také z: <https://kramerius.svkhk.cz/uuid/uuid:886ed890-63e0-11e8-ae35-00155d012102> [citováno: 25. 3. 2024]

Obr. č. 18 – Umyvadlo věnované špitálu v roce 1686 italským štukatérem Tomasem Soldattim umístěné stále na původním místě v jídelně zaměstnanců (dříve refektář)

Zdroj: Archiv autora

Obr. č. 19 – Fresková výzdoba dřívějšího refektáře, dnes jídelny zaměstnanců

Zdroj: Archiv autora

Obr. č. 20 – Další historická výzdoba budov nemocnice

Zdroj: Archiv autora

Obr. č. 21 – Vlevo dřívější nemocniční vstup (fortna) v ulici U Milosrdných. Vpravo dřívější vstup do lékárny

Zdroj: Archiv autora

Obr. č. 22 – Malba na stěně ve vnitřní části bývalého vchodu (fortny). Vyobrazené tváře bratří jsou reálné podobizny tehdejších řeholníků, kteří v nemocnici pečovali o nemocné. V levé části malby si můžeme povšimnout bratří, kteří zdvihají směrem k Panně Marii maketu tehdy nově zbudovaného křídla nemocnice

Zdroj: Archiv autora

Obr. č. 23 – Pamětní desky umístěné na jižním průčelí nemocnice v ulici U Milosrdných

Zdroj: Archiv autora

Obr. č. 24 – Bývalý vstup do kostela sv. Šimona a Judy

Zdroj: Archiv autora

Obr. č. 25 – Současný vchod do nemocnice

Zdroj: Archiv autora

Obr. č. 26 – Rajská zahrada u ulice Koží

Zdroj: Archiv autora

Obr. č. 27 – Vnitřní zahrada u refektáře/jídelny

Zdroj: Archiv autora

15 Seznam zkratek

LF UK – Lékařská fakulta Univerzity Karlovy

MHMP – Muzeum hlavního města Prahy

NNF – Nemocnice Na Františku

OÚNZ – Okresní ústav národního zdraví

SLČ – Spolek lékařů českých